
The Gleaner

Vol 7 (1969)

«Λόγιος Ερμής». Αθησαύριστα κείμενα 1813-1815

Αικατερίνη Κουμαριανού

doi: [10.12681/er.9909](https://doi.org/10.12681/er.9909)

Copyright © 2016, Κουμαριανού Αικατερίνη

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κουμαριανού Α. (2016). «Λόγιος Ερμής». Αθησαύριστα κείμενα 1813-1815. *The Gleaner*, 7, 33–112.
<https://doi.org/10.12681/er.9909>

« Λ Ο Γ Ι Ο Σ Ε Ρ Μ Η Σ »
ΑΘΗΣΑΥΡΙΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ 1813 - 1815

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Ἡ ἔκδοσις τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος ἢ Φιλολογικαὶ Ἀγγελίαι», στὴν δεκαετία 1811—1821, συνιστᾷ μίαν ἀπὸ τῆς πιὸ σοβαρῆς δραστηριότητος στὴν ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, γιὰ τὴν προαγωγή τῶν θεμάτων τῆς παιδείας.¹ Ὁ «Λόγιος Ἐρμῆς» ὑπῆρξε στὰ χρόνια αὐτὰ κέντρο, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναπτύχθηκε ἀξιόλογη καὶ ἔντονη πνευματικὴ κίνησις πού, ὅσο κι ἂν θεωρήθηκε ὅτι περιοριζόταν στοὺς κύκλους τῆς ἑλληνικῆς λογιόσύνης, ἔτεινε ὥστόσο καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἐπέτυχε νὰ περιλάβει περισσότερα ἄτομα καὶ ομάδες πού ἐνδιαφέρθηκαν ἐνεργῶς γιὰ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ περιοδικοῦ. Τὸ γεγονός ὅτι ἐκυκλοφόρησε ἐπὶ δέκα συνεχῆ ἔτη κάτω ἀπὸ ἰδιάζουσες συνθήκες ἐθνικοῦ βίου δίνει καὶ τὸ μέτρο τῆς ἐπιτυχίας του· οἱ ἀντιδράσεις, ἄλλωστε, ὅσες προκάλεσε ἡ ἔκδοσίς του, θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς, οἱ φιλολογικῆς ἔριδες πού τὸν εἶχαν ἐπίκεντρο, ἡ ἔκδοσις ἄλλων περιοδικῶν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐμφάνισίν του, γιὰ νὰ τὸν ἀνταγωνισθοῦν ἢ γιὰ νὰ τὸν στηρίξουν, εἶναι στοιχεῖα θετικὰ πού ἐπιβεβαιώνουν τὴν μέγιστη ὠφέλεια, τὴν ὁποία ἀντιπροσώπευε γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὁ «Λόγιος Ἐρμῆς». Ἀρκεῖ νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὶς δύο ἀκραῖες χρονολογίες, 1811 καὶ 1821, ἐκδόσανταν ἀντιστοίχως δύο καὶ ἑπτὰ ἑλληνικὰ δημοσιογραφικὰ φύλλα.

Ὁ «Λόγιος Ἐρμῆς» ἐβγήκε στὴν Βιέννη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1811· λίγα χρόνια πρὶν ὁ Κοραΐης, στοὺς *Ἀὐτοσχεδίους Στοιχοσμοῦς* του, εἶχε ὑποδείξει τὴν ὠφέλεια πού θὰ εἶχε γιὰ τὸ Γένος, «... Ἐφημερίς πολιτικοφιλογικὴ γραμμὴν εἰς τὴν κοινῶς λαοιμένην γλῶσσαν, ἥγουν Ἐφημερίς ἐρανισμένη ἀπὸ τὰς πολιτικὰς καὶ φι-

1. Γιὰ τὸν «Λόγιο Ἐρμῆ» βλ. τὴν ἐργασίαν τοῦ Γ. Λαΐου, *Ὁ ἑλληνικὸς τύπος τῆς Βιέννης...* Ἀθῆναι 1961, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἐπίσης Αἰκ. Κουμαριανοῦ τὸ μελέτημα «*Λόγιος Ἐρμῆς*» *κοσμοπολιτισμὸς καὶ ἐθνικὸς χαρακτήρας*, ἀνακοίνωσις στὸ Δ' Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Association

Internationale de Litterature Comparée, δημοσιευμένη στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου *Actes du IV Congrès...* Χάγη 1966, τ. 1, σ. 601 - 608 (γαλλικὰ)· ἑλληνικὴ μετάφρασις δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Ἐποχές», 1964, τχ. Ὀκτωβρίου, ἀρ. 18.

λογολογικάς τῶν φωτισμένων ἔθνῶν Ἐφημερίδας, ἔπειτα ἀπὸ τὰς εἰδήσεις τῶν ἰδίως συμβαινόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα...». Συναίμα ἀπευθυνόμενος στὸ «Κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως» τὸ συνιστοῦσε ὡς ἀρμόδιο νὰ «...προξενήσῃ καὶ τοῦτο τὸ καλὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν χορηγήσῃ εἰς κανένα λόγιον ἄνδρα τοῦ γένους, κάτοικον τῆς Βενετίας, ἢ τῆς Αὐστριακῆς Βιέννης, τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην εἰς τὴν σύνταξιν καὶ διὰ τύπου ἔκδοσιν τῆς Ἐφημερίδος», ἐνῶ ὡς τὸν πιθανώτερο ἐκδότη ἐπρότεινε τὸν Ἄνθιμο Γαζῆ.¹

Πραγματικά, πρῶτος ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ ὀρίσθηκε ὁ Γαζῆς, οἰκονομικὸς χορηγὸς ἢ νεοσύστατη Φιλολογικὴ Ἐταιρεία τοῦ Βουκουρεστίου, συμπαραστάτης ὁ μητροπολίτης, πρῶτην Ἄρτης, Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος.

Οἱ πολλὲς διακυμάνσεις ποὺ παρατηροῦνται στὰ πρῶτα χρόνια τῆς λειτουργίας τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἐνδεικτικὲς γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ τὸ συνόδευαν, ἰδίως στὰ χρόνια 1813—1815. Τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, οἱ περισπασμοὶ ὑπῆρξαν τόσο σοβαροί, ὥστε νὰ προκαλέσουν ἐπανειλημμένες διακοπές, φθάνοντας νὰ καταστήσουν προβληματικὴ τὴν συνέχισιν τῆς προσπάθειας. Σύντομα ἀναφέρομαι στὶς ἀλλαγὰς ἐκδοτῶν ὅσες ἐσημειώθηκαν στὴν περίοδο αὐτῇ καὶ οἱ ὁποῖες ὑποδηλώνουν τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ ὑπῆρχε γιὰ τὸ μέλλον τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ». Ἰανουάριος 1811 — Μάρτιος 1813: ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς· Ἀπρίλιος — Δεκεμβρίου 1813: ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης· 1814: ὁ Γαζῆς, ἐνῶ δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐξακριβωμένο ποιὸς εἶχε τὴν εὐθύνη τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὸ ἔτος 1815. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ χρόνια, τὸ ὄνομα ἐπίσης τοῦ Δημητρίου Ἀλεξανδρίδη, ἐκδότη τοῦ «Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου», ἀναφέρεται σὲ περισσότερες ἀπὸ μία περιπτώσεις συνδυασμένο μετὰ τὴν συνέχισιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ».

Ἄλλὰ καὶ οἱ τόμοι τῶν χρόνων 1813—1815 παρέχουν ὀρισμένες ἐνδείξεις γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν οἱ ὑπεύθυνοι ἐκδότες σ' αὐτῇ τὴν περίοδο: ὁ τόμος τοῦ 1813 ἐκυκλοφόρησε πλήρης, μετὰ τὴν συχνότητα τῶν δύο προηγουμένων ἐτῶν — ἢ ὁποῖα ἄλλωστε διατηρήθηκε σὲ ὅλα τὰ χρόνια —, δηλαδὴ δύο τεύχη τὸν μῆνα, στὴν 1η καὶ στὶς 15, μετὰ καινούργια σελιδαρίθμηση καὶ ἀρίθμηση τῶν τευχῶν ἀπὸ τὸ φύλλο τῆς 1ης Ἀπριλίου, χαρακτηριστικὸ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἐκδότη. Ὁ τόμος τοῦ 1814 εἶναι ἐλλιπὴς καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἑπτὰ μόνο τεύχη, ἀριθμημένα 1—7, χωρὶς ἡμερομηνίες· ὀδηγημένοι ἀπὸ ἔσωτε-

1. Ἄδ. Κοραῆς, *Πλούταρχος*, Μέρος σημεῖωση 2, στὴν σελίδα μη'. πρῶτον 1809, μζ' - μη'. Βλ. καὶ ὑπο-

ρικά τεκμήρια και άλλες μαρτυρίες θά μπορούσαμε νά τά χρονολογήσουμε με κάποια ασφάλεια ανάμεσα στον Ίούλιο και τόν Νοέμβριο, πράγμα που σημαίνει ότι υπήρξε διακοπή στην άρχή και στο τέλος του χρόνου και άρρυθμη κυκλοφορία στο ένδιάμεσο διάστημα.¹ Η άκαταστασία συνεχίζεται και στο 1815: τó μόνο γνωστό σήμερα στην έρευνα δεκαεξασέλιδο τεύχος, αριθμημένο 1, έκυκλοφόρησε χωρίς ήμερομηνία, μπορεί όμως νά χρονολογηθεί ύστερα από τήν πρώτη Φεβρουαρίου σύμφωνα με τήν χρονιά του δημοσιευμένου κειμένου.²

Ό «Λόγιος Έρμής» ξεπερνώντας όλες τις κρίσεις και τις δυσκολίες

1. Διαφωτιστική για τόν τόμο του 1814 είναι ή ακόλουθη Εΐδησις τήν όποία δημοσίευσε ό Δημ. Άλεξανδρίδης στον «Έλληνικό Τηλέγραφο», 14 Ίουλίου 1814, άρ. τχ. 85: «Έπειδή και κατά τήν περυσινήν μου ύπόσχεσιν, από έλλειψιν ικανής συνδρομής προς άπάντησιν τών έξόδων του τύπου, έμποδίστην από του νά αναλάβω τήν έκδοσιν του Λογίου Έρμου, φιλοτίμω προτροπή τών παρεπιδημούντων ένταύθα όμογενών, ανέλαβε πάλιν τόν κόπον τής έκδόσεως τούτου του συγγράμματος ό άκάμας Άνθιμος Γαζής, συμβοηθούμενος και υπό άλλων φιλογενών λογίων... Τό σύγγραμμα τούτο, διά τó πολυσάχολον του άνδρός, έκδίδεται άπροσδιόριστως, ό έστι ποτέ μόν δύο ή τρία τετράδια διά μιās, ποτέ δέ και έν, και όχι εις τεταγμένον καιρόν ως τó πρότερον...». Άλλά και ό ίδιος ό Γαζής, σέ έπιστολή του προς τόν Κων. Νικολόπουλο, γραμμένη στις 4 Όκτωβρίου 1814, παρατηρεί: «... Ό Έρμής μας καρκινοβατεί, συνεργάτας δέν έχει... Έγώ τί νά πρωτοκάμω...». «Έστία» τ. 4, 1877, 250. Τις διακοπές σημειώνει ό Ν. Δούκας στους Διאלόγους τούς όποιους δημοσιεύει στον Αίσχίνη, Βιέννη, 1814.

2. Άν στηριχθούμε και για τούτο τó έτος στις Άγγελίες του Δημ. Άλεξανδρίδη πρέπει νά δεχθούμε ότι αυτός

είχε τήν εϋθύνη του περιοδικού τουλάχιστον για τούς πρώτους μήνες του 1815. Έτσι, σέ μιá πρώτη Άγγελία του δημοσιευμένη επίσης στον «Έλληνικό Τηλέγραφο» στις 4 Όκτωβρίου, γνωστοποιεί τά ακόλουθα: «... Περὶ δέ του Λογίου Έρμου, τόν όποϊον δέν έδυνήθην νά εκδώσω πέρυσιν δι' έλλειψιν ικανών συνδρομητών, έπροσκήθην και πάλιν και κατεπέισθην από τόν φιλογενέστατον κύριον Άνθιμον Γαζήν νά δοκιμάσω και τó έρχόμενον έτος... Όθεν, από 1 Ίανουαρίου 1815 θέλει εκδίδεται ό Λόγιος Έρμής ύπ' έμου εις μέγεθος και σχήμα οϊον τó Τηλεγράφου καθ' έβδομάδα εις μισήν κόλλαν...». Η Εΐδησις έξάλλου τήν όποϊαν καταχώρισε στο τχ. 22, 25 Φεβρουαρίου 1815, δέν μάς διαφωτίζει ικανοποιητικά ως προς τó ποιός έκυκλοφόρησε τó μοναδικό τεύχος αυτού του χρόνου: «Έπειδή τών έξω Συνδρομητών του Λογίου Έρμου ό αριθμός μόλις υπερπαίει τήν δεκάδα, ή έκδοσις αυτού παραιτείται και αυθις ζ' τινι άλλω βουλευτόν. Ό εκδότης του Έλληνικού Τηλεγράφου». Για τά βιβλιογραφικά τά σχετικά με τó τεύχος, βλ. Αικ. Κουμαριανού, Ό Μισοπόνηρος, Άθήνα 1955, ανάπτυπο από τόν Έρμανον εις Άδαμάντιον Κοραήν, Άθήνα, 1965, 193-208.

των πρώτων ετών, κατόρθωσε τελικά να επιδιώσει και από το έτος 1816 συνέχισε σχεδόν άπρόσκοπτα την κυκλοφορία του με την έκδοτική εϋθύνη του Θεόκλητου Φαρμακίδη και του Κωνσταντίνου Κοκκινάκη, την οδηγία και συχνά την συνεργασία του Κοραή και πολλών από τους νεώτερους όπαδούς του τελευταίου. Στην περίοδο αυτή, οί στόχοι του περιοδικού είναι σαφέστεροι και προσδιορίζονται από την ακόλουθη διπλή επιδιώξη, όπως την διατυπώνει σε άρθρο του συνεργάτη του περιοδικού: «...πρώτον μόν συνάπτει [ό «Λόγιος Έρμής»] και συγκεντρώνει εις έν τας γνώσεις των εις την Έλλάδα κοπιαζόντων πρὸς φωτισμόν του γένους σοφῶν διά διαφόρων φιλολογικῶν εἰδήσεων, τας όποιας μεταδίδουσιν εις άλλήλους διά τῆς έφημερίδος· δεύτερον δέ, ότι καθυποβάλλει εις τούς όφθαλμούς των τας εις την παιδείαν νέας προόδους τῆς φωτισμένης Εϋρώπης, πρὸς την όποιαν άμιλλώμενοι τὸ κατά δύναμιν τελειοποιούμεθα εις τας γνώσεις μας, και προβαίνομεν βαθμηδόν εις τὰ κρείττονα...». Και άλλου: «...δι' αὐτοῦ περιηγούμεθα και την Έλλάδα και την φωτισμένην Εϋρώπην».¹ Ο αριθμός των συνεργατών, έξ άλλου, αυξάνεται αισθητά και φθάνει σε επίπεδα πού άλλοτε δέν είχαν επιτευχθεῖ, ένῳ ἡ ὕλη του γίνεται πλουσιότερη σε ποικιλία θεμάτων. Ο ὕλικός όγκος του περιοδικού γίνεται επίσης επιβλητικώτερος και στη θέση του ένός, τώρα κάθε τεύχος άποτελεῖται από δύο ἢ και περισσότερα δεκαεξασέλιδα.

Όστόσο, έκτός από την πνευματική προσφορά, άποφασιστικά συνετέλεσε στην έξακολούθηση του περιοδικού ὡς την στιγμή πού άρχισε ο Άγώνας, ἡ οικονομική ένίσχυση την όποία, κατά καιρούς, του έξασφάλισαν μεμονωμένα άτομα ἢ ομάδες. Γιατί και μέσα σ' αυτά τὰ χρόνια όπου ο «Λόγιος Έρμής» παρουσιάζει λαμπρά επιτεύγματα δέν έλειψαν οί οικονομικές δυσκολίες. Φθάνει να σημειωθεῖ ότι στα 1818 άνώνυμος έπιστολογράφος, πού συνδέεται με τὸ περιοδικό, άπευθυνόμενος σε μη κατονομαζόμενο άποδέκτη, αλλά προφανῶς στον μητροπολίτη Ίγνάτιο, άφου τόν ευχαριστήσει για τὸ πρόσφατο ένδιαφέρον του για τόν «Λόγιο Έρμή», υπογραμμίζει: «...Άπό όλην την Έλλάδα έχομεν μόλις έξήγντα συνδρομητάς». Οί οικονομικές ὅμως χορηγίες πού με αυξανόμενο ρυθμό παρέχονται στους εκδότες στην δεύτερη πενταετία, άποτελοῦν μιάν επί πλέον ένδειξη ότι όρισμένοι τουλάχιστον έλληνικοί κύκλοι, έχοντας επίγνωση τῆς σημασίας του περιοδικού για τὸ γένος, προσπαθοῦσαν με κάθε δυνατὸ τρόπο να τὸ διατηρήσουν: «...Ἡ ὠφέλεια του

1. «Λόγιος Έρμής» 1818, 274 και 1820, 336.

«Λογίου Ἑρμοῦ», ἔαν δὲν εἶναι μεγαλυτέρα, ἰσοῦται τοῦλάχιστον μὲ τὴν ὀφέλειαν ποῦ παρέχει ἓνα σχολεῖον», τονίζει ὁ ἴδιος ἐπιστολογράφος.¹ Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἀπὸ κάποια στιγμή καὶ ὕστερα ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς», ὡς δραστηριότητα ἐθνική, εἶχε προσελκύσει τὸ ἐνδιαφέρον μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, τὰ ὁποῖα ἐθεώρησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσει μέλημά τους ἢ ἐνίσχυση τοῦ περιοδικοῦ. Ἴσως μὲ αὐτὸ τὸ πρῖσμα θὰ πρέπει νὰ δοῦμε τὶς πυκνὲς οἰκονομικὲς παροχὲς ποῦ ἀναφέρονται στὸν τόμο τοῦ 1820, καὶ ἰδίως τὸν δημοσιευόμενον κατάλογο συνδρομητῶν τῆς Πόλης μέσα στὸν ἴδιο χρόνο, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπάρχουν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν Φιλικῶν Γρηγορίου Δικαίου, Ἰωάννη Σέκερι, Ἰωάννη Ἐένου, Βελισσάριου Διογενίδη, Γαβριὴλ Κατακάζη, Ἀναστασίου Κόνιαρη, Κυριακοῦ Κουμπάρη, Παλαιολόγου Λεμονῆ, κ. ἄ.²

Εἶναι, λοιπόν, πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς», ὅπως εἶχε διαμορφωθεῖ στὰ τελευταῖα χρόνια, θὰ συνέχιζε τὴν σταδιοδρομία του ἂν ἐξωτερικοὶ λόγοι, ὅπως ὁποῖοτε ξένοι πρὸς τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν θέληση τῶν ἐκδοτῶν του, δὲν προκαλοῦσαν τὸ κλείσιμό του: ἢ διακοπὴ του συμπίπτει μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγώνα καὶ ἔχει ἄμεση ἀναφορὰ στὴν μεγάλη αὐτὴ στιγμή τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, φιλικὰ διακειμένη πρὸς τὴν Ὄθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, δὲν ἦταν πλέον διατεθειμένη νὰ εὐνοεῖ δραστηριότητες τῆς πολυάριθμης καὶ ἀκμαίας ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Βιέννης, τὶς ὁποῖες ἄλλοτε εἶχε ἐπιτρέψει. Ἡ στάσις τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ ἐπανειλημμένους πιέσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, στάθηκε ἐχθρική ἀπέναντι στοῦ περιοδικοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸν ἐκδότη Κωνσταντῖνο Κοκκινάκη συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε.³ Ἔτσι ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» μετὰ ἀπὸ παρουσία δέκα ἐτῶν στὴν ἑλληνικὴ

1. Βλ. Π. Ἐνεπεκίδης, *Beiträge zur kulturellen und politischen Geheimplätigkeit der Griechen in Wien...* ἔκδ. τῆς Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Berliner Byzant. Arbeiten, Band 20, 1960, ἔγγραφο 20/70, 130-134· τὰ δημοσιευόμενα ἀπὸ τὸν Π. Ἐνεπεκίδην ἔγγραφα ἔχουν μεταφρασθεῖ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὶς γερμανικὲς μεταφράσεις τους, ἀπὸ τὸν ἐκδότη.

2. «Λόγιος Ἑρμῆς», 1820, 183-184, 211-212, 238, 289, 337-338. Ἀλλὰ

καὶ ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος ἀνανέωσε τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὸ περιοδικὸ στὰ χρόνια αὐτά, ὅπως φανερώνει ἢ ἀποκαλυπτικὴ Ἀλληλογραφία του τῶν ἐτῶν 1819 καὶ 1820, δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Σπ. Παπαγεωργίου στὴν «Ἐπετηρίδα Παρνασσοῦ», 13(1917) 219.

3. Γιὰ τὸ θέμα βλ. τὰ ἔγγραφα ποῦ δημοσιεύει ὁ Γ. Λάιος, *Die Griechischen Zeitungen und Zeitschriften (1784-1821)*... στὴ σειρά Berliner Byzant. Arbeiten, Band 15, Berlin 1960, ἔγγραφα 107 καὶ 108, σελ. 194-195.

πνευματική ζωή έπαψε νά εκδίδεται: τὸ τελευταῖο φύλλο του ἔχει χρονολογία 1η Μαΐου 1821.

Τὰ κείμενα ποὺ παρουσιάζονται ἐδῶ, ἀθησαύριστα ἀπὸ τὴν ἔρευνα, παρέχουν πληροφορίες καὶ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἀλλαγές τοῦ 1813 καὶ γιὰ ὅσους τὶς ἀνέλαβαν, ἐνῶ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ ἀναφέρονται στὴν γλωσσικὴ διαμάχη τῶν ἐτῶν 1813—1815. Ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία εἶναι χρήσιμα ἐφόσον τὴν πλουτίζουν μὲ νέους τίτλους, ἐνῶ γιὰ τὸν «Ἁόγιο Ἑρμῆ» παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον γιὰ δύο λόγους: πρῶτα, ἐπειδὴ ἀποκαθιστοῦν καὶ συμπληρώνουν τὴν σειρὰ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ περιοδικοῦ, ἀφοῦ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ δύο Παραρτήματα τοῦ 1813, ἄγνωστα στὴν βιβλιογραφία, καὶ δεύτερο, ἐπειδὴ μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νά ἀναπλάσουμε μὲ περισσότερη τώρα ἀκρίβεια τὴν ἐσωτερικὴ ἱστορία τοῦ περιοδικοῦ. Ὅσο γιὰ τὰ κείμενα ποὺ ἀναφέρονται στὸ θέμα τῆς γλωσσικῆς διαμάχης, αὐτὰ ἔρχονται νά προστεθοῦν σὲ ἄλλα ἀνάλογα δημοσιεύματα τῆς ἐποχῆς καὶ νά ἀυξήσουν τὸν ἀριθμὸ τῶν μαχητικῶν φυλλαδίων ποὺ ἐκυκλοφόρησαν τότε γιὰ τὸ ἐπίμαχο γλωσσικὸ ζήτημα.

Ἡ «Προκήρυξις» τοῦ Θεοκλήτου καὶ ἡ «Πρόσκλησις Φιλολογικῆ» τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου εἶναι τὰ δύο κείμενα ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἱστορικὸ τῶν ἀλλαγῶν καὶ στὸ πρόγραμμα τοῦ νέου ἐκδότη. Τὸ ἐπόμενο κείμενο, ἀπευθυνόμενο «Πρὸς τὸν ἐκδότην τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», εἶναι ἓνα μικρὸ σημεῖωμα ἐπίσης τοῦ Ἀλ. Βασιλείου, συνοδευτικὸ ἐπιστολιμαίας διατριβῆς — Ἐποπτεία τὴν χαρακτηρίζει ὁ συντάκτης τῆς — τοῦ Νεοφύτου Δούκα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο, μὲ τὴν ὁποία ὁ Δούκας ἐλέγχει τὸ συγγραφικὸ καὶ γλωσσικὸ ὕφος τοῦ τελευταίου. Οἱ δύο ἄλλες διατριβές μὲ τὶς ὁποῖες κλείνει ὁ κύκλος τοῦ νέου αὐτοῦ ὕλικου, ἀνήκουν στὴν σειρὰ τῶν ἀντιρρητικῶν φυλλαδίων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κοραϊκὴν παράταξη. Στὸ πρῶτο, ὁ ἀνώνυμος συντάκτης, παρουσιάζόμενος ὡς «Μαθητῆς τοῦ Κούμα», ἀνασκευάζει ὅσα ἔγραψε ὁ Δούκας στὴν Ἀργὴ ἐναντίον τῆς Φυσικῆς τοῦ Κούμα καί, γενικώτερα, ἐναντίον τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ὁπαδῶν του· στὸ δεύτερο, ὁ συντάκτης, ἴσως ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς, ἐμφανιζόμενος μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ναρενχάσσερ», ἐκθέτει μὲ γνώση καὶ σιγουριὰ τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

Θὰ πρέπει συνεπῶς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνεύρεση καὶ προσθήκη τῶν νέων αὐτῶν τίτλων νά ἀποκατασταθεῖ καὶ ἡ σειρὰ τοῦ περιοδικοῦ στὴν ἀκόλουθη, πληρέστερη μορφή:¹

1. Σειρές τοῦ περιοδικοῦ ἀνεζήτησα ἰδίως στὶς δημόσιες καὶ δημοτικὲς βι-

Έτη	Σύνολο τευχών	Σελίδες	Παραρτήματα	Ανάτυπα
1811	26	440	—	—
1812	24	384	—	—
1813	24	1—96, 1—308	2	—
1814	7	144	—	—
1815	1	16	—	—
1816	24	426	—	—
1817	24	650	3	1
1818	24	696	1	—
1819	24	939	—	—
1820	24	754	—	—
1821	9	310	—	—

βλιοθήκες : ΕΒΕ, ΒΒ, Γεννάδειο, Δημοτική Πειραιώς, Κοζάνης, και στις ιδιωτικές συλλογές : κυρίας Ἀθηνᾶς Τσουδερού - Ἀθανασίου, Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἀβέρωφ - Τσοτίτσα στὸ Μέτσοβο, Αικ. Κουμαριανού· ἐπίσης στὶς ξένες Βιβλιοθήκες : τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cincinnati, στὴν Bibliothéque Nationale, στὴν Μαρκιανή τῆς Βενετίας. Τὰ δύο Παραρτήματα τοῦ ἔτους 1813 προέρχονται ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Harvard. Τὸν Κ. Θ. Δημαρᾶ πού μοῦ τὰ ὑπέδειξε εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν θέση. Τὸ Παράρτημα τοῦ 1817,

τρίτο στὴν σειρά τῶν Παραρτημάτων αὐτοῦ τοῦ χρόνου, καὶ ἄγνωστο ἕως τώρα ἐπίσης, ἀνήκει στὴν συλλογὴ Ἀβέρωφ - Τσοτίτσα τοῦ Μετσόβου· σ' αὐτὸ δημοσιεύεται *Κατάλογος διαφορῶν Γαλλικῶν βιβλίων . . . καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 σελίδες*. Τοῦ ἴδιου ἔτους 1817 εἶναι καὶ τὸ ἀνάτυπο ὅπου ἀναδημοσιεύθηκε ἡ *Αὐτοσχέδιος διατριβὴ περὶ Σμύρνης* τοῦ Κ. Οἰκονόμου, σελ. 1 - 30, καὶ τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὴν προσωπικὴ μου συλλογὴ. (Ἄλλο ἀντίτυπο στὴν Βιβλιοθήκη Κ. Θ. Δημαρᾶ· βλ. Γκίνης - Μέξας ἀρ. 10111).

Τ Α Κ Ε Ι Μ Ε Ν Α

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Υ Ξ Ι Σ

Φίλοι ὁμογενεῖς!

Χρόνος εἶναι τώρα τρίτος, ἀφ' ὅτου ὁ φιλογενῆς Ἀρχιμανδρίτης κύριος Ἄνθιμος Γαζῆς ἐπεχειρίσθη τὴν ἔκδοσιν φιλογηγικῆς ἐφημερίδος· τὸ ἔργον ἐπροξένησε μέγαλον κρότον καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ξένους· ἐστάθη ἐν ταύτῃ καὶ τῆς περὶ λόγους ὑπολήψεως τοῦ ἀνδρὸς ἀντάξιον· ἀλλ' αἱ πολλαὶ του καὶ μεγάλαι ἀσχολίαι, τὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν ὄλαι σκοπὸν ἔχουσαι, ἀνεχαίτισαν πρὸς τὸ παρὸν τὴν προθυμίαν αὐτοῦ εἰς ἐξακολούθησιν τοιοῦτου κοινωφελοῦς ἔργου· κατὰ συγκατάθεσιν λοιπὸν καὶ γνώμην τοῦ ἰδίου ἀνεδέχθη τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ μετὰ τινων φιλογενῶν, μὴ ὑπομείναντες γὰ καταργηθῆ πράγμα, ὑποσχόμενον μέγала καὶ ὠφέλιμα εἰς τὸ γένος.

Φίλοι ὁμογενεῖς! ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐπροξένησε δύο μεγάλα ἀποτελέσματα, τῶν ὁποίων ὁ ἀναλογισμὸς ἀπαιτεῖ ἀφευκτον τὴν ἐξακολούθησιν καὶ τελειοποίησιν αὐτοῦ· τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ἐξῆς· αὐτὸς ἐκίνησε τὴν προσοχὴν ὄλων τῶν ξένων ἔθνῶν εἰς ἡμᾶς· οἱ πεπαιδευμένοι αὐτῶν τὴν σήμερον ὄλοι περιέργως ἐξετάζουσι, τί κάμνουσιν οἱ Γραικοί, καὶ πῶς κατορθόνουσι τὴν εἰς τὴν παιδείαν ἀναγέννησίν των· ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς οἱ ἐπιεικεῖς, φιλόανθρωποι καὶ εὐγνώμονες, χαίρουσι βλέποντες ἀναλόγως μὲ τὰς αὐτῶν ἐλπίδας καὶ κρίσεις τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων, τῶν ἰδίων διδασκάλων, ἀνατρέχοντας εἰς τὴν παλαιὰν προπατορικὴν δόξαν· οἱ Ἑλληνομάστιγες ὁμως μένουσιν ἐκστατικοὶ πληροφορούμενοι, ὅτι ἡλιθίως ἀπατήθησαν εἰς ὅσα ἀπὸ πάθη προσωπικά, ἢ καὶ ἔθνικά, ἐξ ἀμαθείας, ἢ ἄλλης ὁποιασδηποτοῦν αἰτίας ἐξελάλησαν κατὰ τοῦ γένους τῶν Γραικῶν, καὶ ἔδειξαν, ὅτι ἦσαν ἀνάξιοι τῶν εὐεργεσιῶν, ὅσας ἔλαβον ἀπὸ τοὺς δαιμονίους ἐκείνους ἀνδρας,

τούς προγόνους ἡμῶν ἐγκαταλείφθη λοιπὸν ὁ Λόγιος Ἑρμῆς, ἢ παρημελήθη, ὦ πόποι!

ἦκει γηθήσαι Πρίαμος, Πρίαμοί τε παῖδες,
ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροῖατο θυμῷ

τότε μέλλομεν ἰδεῖν αὐτοὺς καγχάζοντας διὰ τοὺς φρούδους ἡμῶν ἀγῶνας, ἐκ νέου διδλία δλόκληρα καθ' ἡμῶν γράφοντας, καὶ εἰς τὴν δυστυχίαν τοῦ ἔθνους ἀπανθρώπως ἐπεμβαίνοντας, καὶ ἴσως καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν εἶναι ὑπὸ τὰ πιεστήρια τοιαῦτα σατυρικά συγγράμματα· χωρεῖ ὅμως ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καὶ ἡμέρα τῇ ἡμέρα τελειοποιεῖται; τότε οἱ μὲν φιλόανθρωποι μέλλουσι δεῖξειν καὶ δραστηκωτέραν φιλανθρωπίαν εἰς ἡμᾶς· οἱ χαιρέκακοι δὲ μέλλουσι μένειν κωφοὶ καὶ ἄλαλοι, μετανοοῦντες ἐν συνειδήσει τοῦλάχιστον δι' ὅσα ἀφιλανθρώπως καὶ ἀλόγως καθ' ἡμῶν ἐξεκέντησαν· ἄς θεαίωσωμεν λοιπὸν τοὺς πρώτους μὲ ἔργα κρεῖττονα καὶ ἡμῶν ἀξιώτερα εἰς τὴν ἐπιεικῆ περὶ ἡμᾶς ὑπόληψίν των καὶ διάθεσιν· ἄς καταφράξωμεν δὲ παντελῶς τὰ στόματα τῶν ἐναντίων, ἢ μᾶλλον, ἄς τοὺς ἀναγκάσωμεν ἐν τάχει εἰς παλινωδίαν, ὥστε νὰ μὴ λέγωσι πλέον, μήτε νὰ φρονῶσιν ἀνάξια πάσης ὀρθῆς φιλοσοφίας, ὅτι καθὼς ξύλον στραθὸν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν προτέραν του εὐθυρίαν δὲν εἶναι δυνατόν, οὕτω καὶ οἱ Γραικοὶ νὰ ἀνακούψωσιν ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας εἰς τὸ φῶς τῆς μαθήσεως εἶναι τῶν ἀδυνάτων· τοιαῦτα ἀδύνατα, ἐν ᾧ ὁ δημιουργὸς ἐχάρισεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὰς αὐτὰς δυνάμεις τοῦ νοῦς, εἶναι νόων ἐλεινῶν γεννήματα, καὶ ἐν ᾧ τῶν Γραικῶν ἡ ἀναγέννησις ἄρχισε, καὶ κάμνει προφανῶς τὰ πρῶτα τῆς εἴματα, εἶναι φρονήματα ἀνθρώπων ἐθελοκάκων.

Τὸ δεύτερον ἀποτέλεσμα, φίλοι ὁμογενεῖς! εἶναι καὶ μεγαλειότερον, καὶ πλέον ἄξιον νὰ κινήσῃ τὴν φροντίδα τῶν Ἑλληνικῶν ψυχῶν· ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐξύπνισε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὸ πνεῦμα τῆς συζητήσεως, καὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ συνερισίας· ὅλοι τὴν σήμερον οἱ λόγιοι διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους περὶ φιλολογίας, τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· οὗτος ἀγωνίζεται ν' ἀνιχνεύσῃ καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ μέρος τι τῆς φιλολογίας, ἢ τινος τέχνης, καὶ νὰ τὸ κοινώσῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του· ἐκεῖνος σπεύδει νὰ γράψῃ διατριβὴν

περὶ τῆς τωρινῆς γλώσσης, ἢ ἄλλου τινός· ἄλλος γράφει καὶ ζητεῖ παρὰ τῶν λογίων λύσιν ἀποριῶν του περὶ παιδείαν ἢ κοινολογεῖ σκέψεις του καὶ ιδέας, καὶ ἄλλος ἀμιλλάται νὰ ὑπερβῇ τοῦ ἄλλου τὰς διατριβάς, ἢ τὰς περὶ λόγους πραγματείας·

— — ἀγαθὴ δ' ἔρις ἦδε θροτοῖσιν,
ἦτε καὶ ἀπάλαμνόν περ ὅμως ἐπὶ ἔργον ἐγείρει.

αὕτη ἡ ἀμιλλα ἐστάθη ἡ μήτηρ ὄλων τῶν καλῶν εἰς τὰ ἔθνη· αὕτη μόνη δύναται ν' ἀναγεννήσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς ὅλα τὰ καλὰ τῆς παιδείας, ὅσα κρέμανται ἀπὸ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις.

Ταύτην, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συζητήσεως ἃς μὴν ἀφήσωμεν νὰ σθεσθῶσιν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἃς προσπαθήσωμεν καὶ εἰς φλόγα μεγάλην νὰ ἐξάψωμεν· Ἔστῃαν ἐπιτηδειοτέραν τοῦ ἱεροῦ τούτου πυρὸς πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχομεν ἄλλην παρὰ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν· ἕκαστος λοιπὸν φιλογενῆς ἃς προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τὰ ἐναύσματα, ὅσα δύναται· φιλολογικαὶ διατριβαί, ἐπικρίσεις διδλίων ἐκδιδομένων, κοινολογίαι γνωμῶν καὶ σκέψεων περὶ τῆς δυνατῆς βελτιώσεως τῶν εἰς τὰ Σχολεῖα μεθόδων, περὶ τῆς καταστάσεως τῶν μαθήσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι τὰ οἰκειότερα εἰς τὸν καλὸν ἡμῶν καὶ ἀξιέπαινον σκοπὸν.

Δύο δὲ μάλιστα κρίνομεν ἄξια νὰ ἦναι κύρια τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἀντικείμενα· α' ἔκθεσις τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας· β'. τῆς νεωτέρας· ὑπὸ τὴν πρώτην ἐννοοῦμεν τὴν ἱστορίαν α'. τῆς καταστάσεως τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, εἰς ἣν τὰς ἀφήκαν οἱ Ἑλληγες· β'. ἐκείνων, οἵτινες τὰς προήγαγον. γ'. τὰ συγγράμματά των· δ'. κρίσεις εἰς αὐτά· μὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς νεωτέρας παιδείας ἐννοοῦμεν τὰς ἐφευρέσεις, προσθήκας, ἀναπτύξεις, καὶ τελειοποιήσεις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν παρὰ τῶν νεωτέρων· αὐτὰ θέλει εἶναι ἡ κυρία τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ὕλη· εἰς αὐτὰ μάλιστα παρακαλοῦμεν καὶ τοὺς λογίους τοῦ γένους νὰ συνεισφέρωσι διὰ διατριβῶν· ὅς τις ἔμαθε τοῦλάχιστον μίαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν τῆς σοφῆς Ἑδρώτης γινώσκει, ὅτι δὲν ζητοῦμεν, ἢ ὑποσχόμεθα μεγάλα· ἐπειδὴ συγγράμματα πράγματευόμενα περὶ τῶν τοιούτων εἶναι παρ' αὐταῖς,

ἄσα φύλλα καὶ ἄνθηα γίνεται ἤρι· ἀπὸ τοιαύτας πηγᾶς μέλλομεν ἀρῦεσθαι καὶ ἡμεῖς τὴν ὕλην τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

Κρίνομεν δὲ ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡμεῖς ἀνεδέχθημεν τὴν ἔκδοσιν τῆς φιλολογικῆς ἐφημερίδος, ὅχι πεποιθότες εἰς τὰς ἡμετέρας δυνάμεις, ἀλλ' εἰς τοῦ ἔθνους τὴν φιλοκαλίαν καὶ φιλογένειαν· παρακαλοῦμεν λοιπὸν ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς νὰ συντρέχωσιν εἰς τὸν καλὸν τοῦτον σκοπὸν, ὅπως ἕκαστος δύναται· διότι ἄσα ἂν κάμωσιν εἰς τελειοποίησιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, τὰ κάμνωσιν εἰς ὄφελος τοῦ γένους καὶ δόξαν αὐτοῦ· ἡ ἐφημερίς εἶναι τοῦ γένους, καὶ ὅχι τῶν ἐκδοτῶν· ὑποσχόμεθα ὡς τόσον καὶ ἡμεῖς εἰς τοὺς φιλοκάλους, ὡςάκις λαμβάνομεν διατριβὰς ἀξίας μὲν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καὶ ὠφελήμους διὰ τὸ γένος, σκωπτικὰς δὲ καὶ καταπιτικὰς προσώπων, νὰ σβύνωμεν ἐλευθέρως, ἄσα ἀφορῶσι τὰ πρόσωπα, καὶ ν' ἀφίνωμεν μόνον, ἄσα ἀποβλέπουσι τὸ πραγματικὸν τῆς διατριβῆς· διότι δὲν εἶναι δίκαιον ὁ Λόγιος Ἑρμῆς νὰ ἔχη ὑπερήτας Σειληνοὺς καὶ Σατύρους.

*Ὅσοι δὲ τῶν λογίων τοῦ γένους φιλοτιμηθῶσι νὰ στέλλωσι τοὐλάχιστον πέντε διατριβὰς ἀξίας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ τὸν χρόνον, λαμβάνουσι παρὰ τοῦ ἐκδότου ἕν σῶμα δῶρον· ἂν δὲ οἱ φιλόκαλοι ὁμογενεῖς συνδράμωσι προθύμως πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καὶ συναχθῆ ἕκ τούτου ἰκανὴ ποσότης χρημάτων ὑπερτερούσα τὰ συνήθη ἔξοδα, ὑπόσχεται ὁ ἐκδότης καὶ χρηματικὸν θραβεῖον ἀνάλογον τῆς διατριβῆς καὶ ἀξίον· αἱ δὲ διατριβαὶ πρέπει νὰ στέλλωνται πρὸς τὸν ἐκδότην ἀνεξόδως ὑπὸ τὸ ὄνομα: An den Herausgeber des Hermes Logios Hrn. Theoklitos, zweyten Pfarrer der griechischen Capelle in Wien. (Πρὸς τὸν ἐκδότην τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ κύριον Θεόκλητον, δευτέρον ἐφημέριον τοῦ Παρεκκλησίου τῶν ξένων Γραικῶν ἐν Βιέννῃ).

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ μέλλει γίνεσθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς καὶ πρότερον, δις τὸν μῆνα, τῇ α'. δηλ. καὶ τῇ ιε', ἀρχομένη ἀπὸ α' Ἀπριλίου 1813. Ἡ ἐτήσιος τιμὴ αὐτοῦ εἶναι μετὰ τῶν ἐξόδων τῆς πόστας δύο φλωρία Ὀλλανδικά, ἡ δὲ συνδρομὴ γίνε-
ται:

Ἐν μὲν τῇ Βιέννῃ παρὰ τῷ ἐκδότη.

Ἐν δὲ Βουκορεστίῳ παρὰ τῷ σοφολογιωτάτῳ ἀρχιδι-
σκάλῳ τοῦ Λυκείου κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Βαρδαλάχῳ.

Ἐν Ἰασίῳ παρὰ τῷ κυρίῳ Πασχαλίῳ Βασιλείῳ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐν Σμύρῃ καὶ ταῖς πλησίον αὐτῆς πόλεσι παρὰ τῷ σοφολο-
γιωτάτῳ ἀρχιδιδασκάλῳ τοῦ ἐκεῖ φιλολογικοῦ Γυμνασίου κυρίῳ Κ.
Μ. Κούμα.

Εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Βουκορεστίου, Ἰα-
σίου, Σμύρνης, Χίου, Κυδωνιῶν καὶ Μιτυλήνης, καὶ τῶν Ἀθηνῶν
προσφέρει ὁ ἐκδότης ἀνὰ δύο σώματα χάριν' χρεωστοῦσιν ὅμως οἱ
ἐπίτροποι τῶν ρηθέντων Σχολείων νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν περιλα-
θῆν αὐτῶν. Ζητεῖ δὲ καὶ ὁ ἐκδότης παρὰ τῶν ἐλλογίμων διδασκά-
λων τῶν Σχολείων τούτων περιγραφὰς τῆς καταστάσεως αὐτῶν,
καὶ τῆς εἰς αὐτὰ προόδου τῶν μαθήσεων. Ἐν Βιέννῃ τῇ α'. Ἀπρι-
λίου 1813.

Ὁ Ἐκδότης Θεόκλητος

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Ἄφ' οὗ ὁ Ἀρχιμανδρίτης κύριος Ἄνθιμος Γαζής, πρὸς δόξαν του καὶ τοῦ γένους διὰ τὴν καλὴν ἀρχὴν, ἐκράτησεν ἤδη δύο χρόνους τὴν φιλολογικὴν ἐφημερίδα, ἐπιγραφομένην Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, μὴ δυνάμενος νὰ τὴν ἐξακολουθῇ διὰ τὸ πολυάσχολόν του εἰς ἄλλα μεγαλύτερα καὶ ἐπίπονα ἔργα, παρεχώρησεν ἤδη τὴν περὶ τῆς ἐφημερίδος ταύτης φροντίδα εἰς τὸν ὑπεφημέριον τοῦ Παρεκκλησίου τῶν εἰς Βιένναν ὁμογενῶν κύριον Θεόκλητον, ἄνδρα φιλομαθῆ καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους ζηλωτὴν, λαβόντα εἰς βοήθειάν του καὶ ἄλλους φιλολόγους ὁμογενεῖς συνεργούς.

Διεδέχθη τὴν φροντίδα ταύτην προθύμως ὁ ἀνὴρ, ἐλπίζων εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς εἰς Βουκορέστιον συστηθείσης φιλολογικῆς ἐταιρείας, καὶ εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν τε καὶ ξένων ἄλλ' ἀνεπίστως ἢ μὲν ἐξέλιπεν, ὡς ἐκλιπούσης τῆς ζωογονούσης αὐτὴν ψυχῆς, ἢ δὲ ἔγεινε τόσον ἀμυδρὰ καὶ γλίσχρος, ὥστε ὄλα τὰ συναχθέντα ἐτήσια δὲν ἐξαρκούσι πρὸς ἱκανοποίησιν οὐδὲ τῶν τριμηνιαίων σχεδὸν τῆς ἐφημερίδος ἐξόδων. Τοιαύτη ἔκθασις ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ διακόψῃ τὴν προθυμίαν τοῦ νέου ἐκδότου.

Τὴν διακοπὴν ταύτην, κοινὴν νομίζοντες καταισχύνην τινὲς τῶν ὁμογενῶν, ἐμψυχόνουσι τὸν νέον ἐκδότην παρακινουντές τον εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου· καὶ δὴ πείθεται, συλλαμβάνων χρηστοτέρας ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐκδίδεται πάλιν. Ἄλλὰ πρέπει καὶ τὰ ἔργα νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὰς ἐλπίδας του.

Προσκαλοῦνται λοιπὸν οἱ ἀπανταχοῦ, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐν ταῦθα ὁμογενεῖς, νὰ συνδράμωσι καταγραφόμενοι, ὁ μὲν δι' ἑαυτὸν, ὁ δὲ διὰ τὸ Σχολεῖον τοῦ τόπου του, ὁ δὲ διὰ τινὰ διδάσκαλον καὶ φιλολόγον, μὴ ἔχοντα τρόπον νὰ προμηθευθῇ ἀμέσως, ὁ δὲ δι' ἄλλον οἰκεῖον ἢ φίλον του, ἱκανὸν νὰ κάμῃ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἔξοδα τῆς καταγραφῆς εἰς συνδρομὴν τοῦ καλοῦ, διὰ δὲ τὴν ἀπουσίαν

ύστεροῦντα καὶ στερούμενον τῆς τερπνῆς ταύτης καὶ ὠφελίμου διασχεδάσεως.

Προσκαλοῦνται δὲ καὶ οἱ λόγιοι τοῦ γένους νὰ φιλοτιμηθῶσι, προσφέροντες κατὰ μίμησιν τῶν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης σοφῶν, ὁ μὲν ἀνάκρισιν τινὸς διδίου, ὁ δὲ τινα ἰδίαν εἶδησιν ἢ τοπικὴν καὶ ἔθνικὴν παρατήρησιν, ὁ δὲ ἠθικὴν τινα ἢ φιλοσοφικὴν, ἢ ἱστορικὴν διατριβήν, ὁ δὲ ἄλλο τι συγγραμμάτιον, προσηρμοσμένον εἰς ἔκδοσιν φιλολογικῆς ἐφημερίδος ἢ ποιητικὸν ἢ εἰς πεζὸν ὕφος, μάλιστα μὲν εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν, ἂν δὲ τις θέλῃ, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν. Οἱ ἐκδότηι τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, ὡς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου, δέχονται ὅλα πεμπόμενα ἀνεξόδως, καὶ ἐκδίδουσιν αὐτὰ κατὰ σειρὰν, ἂν φανῶσι καὶ εἰς αὐτοὺς ἀξία φωτός.

Ἡ χρηματικὴ συνδρομὴ θέλει χρησιμεύσει ὡς ἔλαιον καὶ ἀναζωπύρωσις τοῦ δι' ἔλλειψιν αὐτοῦ ἀποσθεννυμένου λύχνου, καὶ διὰ νὰ βάλλῃ τοὺς ἐκδότας εἰς κατάστασιν πρῶτον νὰ ἀποκτήσωσι τὰς διαφόρους τῆς σοφῆς Εὐρώπης ἐφημερίδας πρὸς ὁδηγίαν καὶ στολισμὸν τῆς ἰδικῆς των' καὶ δεύτερον νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀμείψωσι καὶ αὐτοὶ μὲ χρηματικὴν ἀμοιβήν, κατὰ μίμησιν τῶν λοιπῶν φιλολογικῶν ἐφημεριδογράφων, τὰς προσφερομένας διατριβάς, διὰ νὰ παρακινήσωσι τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τελειοποίησιν αὐτῶν.

Ἡ δὲ τῶν λογίων φιλοτιμία θέλει καταστήσει τὴν Γραικικὴν ἐφημερίδα ἐπιθυμητὴν καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, τοὺς ἐπαγρυπνοῦντας διὰ νὰ μάθωσι τὰς εἰς ἀναγέννησιν ἡμῶν προόδους. Διὰ τοῦτο εἶπα νὰ προμηθεύσωσιν εἰς τὸν Ἑρμῆν φιλολογικὰς εἰδήσεις, καὶ εἰς τὴν καθομιλουμένην μάλιστα γλῶσσαν' διότι οἱ ἀλλογενεῖς, ὅταν θέλωσι κυρίως ἑλληνικά, δικαίως προτιμῶσι τὰ ἀθάνατα τῶν παλαιῶν συγγράμματα, καὶ νομίζουσι ματαίαν φθορὰν τοῦ καιροῦ των τὸ νὰ φυλλομετρῶσι τῶν νέων Γραικῶν τὰ ἀρχαῖα φελλίσματα' ἐκτὸς ἂν ἦναι λόγος περὶ πράγματος οὐσιωδῶς ἀξιολόγου.

Ἄς προθυμηθῶμεν λοιπὸν οἱ ἐνταῦθα ὁμογενεῖς, δίδοντες πρὸ πάντων τὸ καλὸν τῆς συνδρομῆς παράδειγμα, εἰς ἐνίσχυσιν τῶν νέων ἐκδοτῶν καὶ προθυμοποίησιν εἰς τὸ ἔργον.

Βιέννη, τῇ 1 Ἀπριλίου 1813

Ἀλέξανδρος Βασιλείου

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗΝ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ ΕΡΜΟΥ

“Ὅστις κἄν μιᾶς τριχῆς δώσῃ εἰς τὸν Πονηρὸν λαβὴν, κατακυριεύεται αἰωνίως ὑπ’ αὐτοῦ, λέγει ὁ περίφημος Λεσσίγγιος εἰς τὸ δράμα, Αἰμιλία Γαλλώτις ἐπιγραφόμενον.

Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς ἐμέ. Καὶ μὴ θέλων, θυθίζομαι εἰς φιλολογικά, ἐπειδὴ ἄπαξ ἔβαφα τὴν γραφίδα μου.

Ἐκ τῆς ὁποίας διὰ τοῦ παρόντος μου συνοδεύω Ἐποπτείας βλέπεις, φίλε, ὅτι τὸ ἐπάγγελμά σου μονοῦ προσάπτεται εἰς ἐμέ.

Ὁ Ἐπόπτης, ἀγωνιῶν μὴ μείνῃ ἀσάλπιστος, τὴν συσταίνει εἰς ἐμέ, καί, ἐξ οἰκείων κρίνων τὰ ἀλλότρια, μὲ ἀπειλεῖ, ἂν κρύψω τὸ πολύτιμόν του τάλαντον.

Ἄλλ’ ἐγὼ, οὔτε κεραμεὺς ὢν, οὔτε κεραμεὶ κοτέων, ἀφίνω μετὰ χαρᾶς τὸν φιλόδοξον νὰ κορεσθῇ ὄλην, ὅσην ἀξίζει, δόξαν, καὶ παρακαλῶ νὰ δοθῇ εἰς τινὰ τῶν προσεχεστέρων τετραδίων τοῦ Λογίου Ἐρμού χώρα εἰς τὴν Ἐποπτεῖαν ταύτην.

Ἀφίνω πάλιν εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος νὰ κρίνωσιν ἀκριθῶς τὰς γραμματικὰς τοῦ Ἐπόπτου δοξασίας, ἀρκούμενος νὰ αὐτοσχεδιάσω τινὰ ὑποσημειώματα εἰς τὴν Ἐποπτεῖαν του, καὶ παρακαλῶ νὰ προστεθῶσιν*.)

Ἰγίαινε.

Ἀλέξανδρος Βασιλείου

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΒΑΣΙΛΕΙΩ ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ

Ἐν Βιέννῃ τῇ δ΄. Μαΐου 1813

Τὰ καλὰ καλῶς καὶ τιμίως γενόμενα ἔχουσι παρὰ πόδας τὸν

(* Πρὸς κατάληψιν τῶν λεγομένων προστίθεται ἐνταῦθα καὶ ἡ, περὶ ἧς ὁ λόγος, Φιλολογικὴ Πρόσκλησις.

ἔπαινον, ὡς δῶρον τοῖς φιλογενέσιν ἐποφειλόμενον· σὺ δὲ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἔδειξας τὸ φιλομαθές καὶ φιλότιμον, καὶ δείξεις δῆπου μέχρι γήρωσ βαθυτάτου καὶ λιπαροῦ προῖών· ἀλλὰ καὶ νῦν, ἀναλαβὼν τὴν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς φιλογικῆς ἔφημερίδος φροντίδα, ἐπέδειξας οὐχ ἤττον σημεῖα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ζήλου πρὸς τὴν κοινὴν τοῦ γένους βελτίωσιν διὰ τῆς φιλογικῆς σου προσκλήσεως· ὅπερ οὐ τοῦ παντός· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδενός.

Ταῦτα οὖν οὕτω φιλογενῶς καὶ τιμίως γενόμενα, ὠφελούσι μὲν τὸ κοινόν, τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς μαθήσεις κινούντα, εὐφραίνουσι δὲ καὶ οὐχ ἤττον ὡς ἐραστὴν τῶν τοιούτων· καὶ μάλιστα τὸ φιλόκαλον καὶ ἀττικόν τῆς γραφίδος σου, ὡς καθαρόν, καὶ ἀπειροκαλίᾳς ἀπάσης ἤδη ἀπηλλαγμένον, καὶ πρὸς τὸ πατρῷον καλὸν ἐκείνον συναμιλλώμενον. Ὅθεν καὶ ἅμα ἰδὼν ἐν τῇ φιλογικῇ σου προσκλήσει ἀπαίτησιν φιλογικῶν περιέργων παρὰ πάντων τῶν πεπαιδευμένων ἀπλῶς, ἐδεξάμην ἀγῶ ὡς εἰκὸς αὐτὴν τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος (πᾶσα γὰρ φωνὴ τοῦ ὀποιοῦδῆποτε ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος γενομένη, ὡς κοινὴ φωνὴ τῆς πατρίδος ἔμοιγε κρίνεται) καὶ ἤδη παρέχω ἑμαυτὸν εὐπειθῆ εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἀπ' αὐτῆς τῆς προσκλητικῆς σου φωνῆς τὸ πρῶτον ἀρχόμενος, ἐποπτεῖαν τε ποιῶν εἰς αὐτὴν ὡς ἐν παρέργῳ γραμματικώτερον. Σὺ δὲ μὴ ἐκλάβῃς τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐπήρειάν τινα ἐχθρικήν ὑποκρύπτον· μὴδ' ὡς τὰ πάλαι ματαίως ἡμῖν πολλάκις διαπεπύκτευται· ἀλλ' ὡς καὶ ἡμᾶς αὐτούς, καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖν προσεκτικωτέρους καὶ βελτίους δυνάμενον, καὶ χάρισαι τοῦτο πιστεύσας ἐξ ὧν αὐτὸς ἐγὼ ἐγενόμην βελτίων (α), ἐν οἷς με πολλάκις ἐξήλεγξας.

Διὸ ἀποδοτέον τῷ κοινῷ τῶν Ἑλλήνων τὴν περιέργον ταύτην χάριν· καὶ ἀρκτέον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς οὕτωςί.

Α'. Πρόσκλησις Φιλογικῆ.] Τὸ κατηγορούμενον ἐνταῦθα, ἀγαπητέ μοι Ἀλέξανδρε, οὐκ ἔχει οὐδαμίαν οἰκειότητα, οὔτε σχέ-

(α) Ἐπιθυμῶ νὰ ἀκούσω καὶ ἄλλου τινὸς περὶ τῆς βελτιώσεως ταύτης γνώμην. Τὸ κατ' ἐμὲ εὗρισκα καὶ εἰς τὴν Ἐποπτεῖαν τὸν Προομιμαστὴν τῆς Τερψιθέας, τὸν Ἀφιερωτὴν τῆς Τερψιχόρης καὶ τὸν αὐτόκλητον Μακαρονιστὴν.

σιν πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ὑποκείμενον· ὅθεν καὶ συναμφότερον θεωρούμενον, ἀδιανόητον γίνεται· ἐπειδὴ τὰ κτητικὰ ἐπίθετα ἀναλύονται εἰς τοῦ πρωτοτύπου τὴν γενικὴν κτητικῶς· οἶον, τὸ τέχνη ρητορικῆ, καὶ πραγματεία φιλολογικῆ ἀναλυθήσονται ὡς εἰκὸς εἰς τὸ, τέχνη ρητορικῆς, καὶ πραγματεία φιλολογίας· τὸ δέ, Πρόσκλησις φιλολογικῆ οὐ πέφυκεν ἀναλύεσθαι εἰς τὸ, Πρόσκλησις τῆς φιλολογίας· καθότι ἡ φιλολογία οὐκ ἔχει προσκλήσεις, οὐδὲ διδάσκει τοιαῦτα, ὥστε εἶναι καὶ μέρος τῆς φιλολογίας τὴν πρόσκλησιν· ὅθεν γραπτέον μᾶλλον κατὰ τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν φιλόσοφον γραμματικὴν τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, (6) Πρόσκλησις εἰς φιλολογίαν.

Β'. Ἄφ' οὗ ὁ Ἀρχιμανδρίτης κύριος Ἀνθιμος Γαζῆς πρὸς δόξαν του καὶ τοῦ γένους] περιττὸν ἐνταῦθα εἰπεῖν, ὅτι γραπτέον μᾶλλον πρὸς δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους· καθότι τοὺς τοιοῦτους ἀκρωτηριασμοὺς τῆς γλώσσης ἀνάγκη νὰ θεραπεύσωμεν, καὶ μάλιστα ὧν ἡ θεραπεία εὐκολωτάτη. (γ)

Γ'. Διὰ τὴν καλὴν ἀρχὴν] πότερον, τὴν καλὴν ἀρχὴν ἢ ἔκαμε, ἢ ἵνα γένη καλὴ ἀρχή; εἰ μὲν τὸ δεύτερον, ἀφαιρετέον τὸ ἄρθρον· εἰ δὲ τὸ πρῶτον πάλιν, ποῦ ἀποδοτέον τὸ προθετόπτωτον τοῦτο, ἵνα μάθωμεν ἐκ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ρῆμα, τίποτε βούλεται λέγειν; ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα βούλεται ἐξαρτᾶν πάντα, καθάπερ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ ἢ φύσις τοὺς κλῶνας τοῦ δένδρου, ἀπὸ τῆς βάσεως ἐνὸς ρήματος, ὃ ἐστὶ τὸ δεύτερον μέρος ἐν τῇ τάξει τοῦ λόγου· ἐνταῦθα ὁμοῦ πρὸς οὐδὲν ρῆμα τὸ προθετόπτωτον ραδίως ἀ-

(β) Πιστεύων ἄραγε ὁ Ἐπόπτης, καλεῖ σοφὸν τὸν Κοραῆν; "Ὅστις θεωρήσει ἀκριβῶς τὰ πολλάκις γραφθέντα, καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην κατ' αὐτοῦ λόγους τοῦ Ἐπόπτου, πληροφορεῖται, ὅτι σοφώτερον ἑαυτοῦ ἄλλον δὲν γνωρίζει, καὶ μόνον ἀπορεῖ πῶς ἄλλοι δοξάζουσιν ἄλλους. Ἄλλ' ὅπως ποτε ἔχει τοῦτο, ἄς μάθῃ ὁ Ἐπόπτης, ὅτι προσκαλῶν τοὺς ὁμογενεῖς νὰ συνεισφέρωσιν εἰς συντήρησιν τῆς φιλολογικῆς ἐφημερίδος, δὲν εἶχα σκοπὸν νὰ προσκαλέσω ὅλους εἰς ἄσκησιν φιλολογίας, ὅθεν δὲν ἠμπόρουν νὰ εἶπω Πρόσκλησις εἰς φιλολογίαν, καθὼς οὐδὲ λέγω Πρόσκλησιν εἰς φιλίαν, ὅταν φιλικῶς προσκαλῶ τινὰ ἢ τινὰς εἰς βοήθειαν τινὸς ἀββώστου, λόγου χάριν. Ἄν λοιπὸν τὸ Πρόσκλησις φιλολογικῆ δὲν στρέφει εἰς τὸ Πρόσκλησις φιλολογίας, στρέφει εἰς τὸ Πρόσκλησις φιλολόγου, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ.

(γ) Βεβαίωτατα! ὁμοῦ εἶναι ἄρα γε θεραπεία ἢ προβαλλομένη διόρθωσις, ἢ εἶναι περιττὸν ἐμπλαστρον;

ποδοθήσεται. Σκοτεινά (δ) γράφεις, Ἀλέξανδρε, τοῖς βουλομένοις καὶ θέλουσιν ἐννοεῖν ὅτι καὶ λέγεις· καὶ τοῦτό μοι εἴρηται καὶ ἐν ἄλλοις.

Δ'. Παρεχώρησε τὴν περὶ τῆς ἐφημερίδος ταύτης φροντίδα] ἄφελε τό, ἐφημερίδος, ἀπειροκάλως καὶ ἰδιωτικῶς παρεισαχθὲν εἰς τὸ αὐτὸ ἀηδῶς. (ε)

Ε'. Ἄνδρα φιλομαθῆ καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους ζηλωτὴν] τὸ προ-
θετόπτωτον αὐθις ἀναπόδοτον· καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος ἐγένετο εὐ-
θὺς ἀηδής· ἀφελῶν οὖν τὴν Ὑπέρ, σύνταττε ὡς κτητικῶς ἀμέσως
πρὸς γενικὴν. Ὡς γὰρ ἄξιος τιμῆς, φαμέν, καὶ αἴτιος ὠφελείας·
οὕτω καὶ ζηλωτῆς τοῦ γένους (ζ), καὶ ἐπιμελητῆς τῶν καλῶν,
καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΣΤ'. Διεδέχθη τὴν φροντίδα ταύτην] πρόσθετος τὸν Δὲ μεταβα-
τικῶς, ὡσαύτως καὶ ταῖς λοιπαῖς μεταβάσεσι κατωτέρω· ἄλλως δὲ (η)
φραγνίζεις, ἀλλ' οὐχ ἐλληνίζεις· ἢ θέλεις νὰ ἀπολέσωμεν καὶ αὐ-
τὴν τὴν χάριν τῆς γλώσσης, καθ' ἣν μάλιστα ὑπερέχει τῶν ἄλλων;
μὴ σύγε, μὴ τοῦτο ποίει· τὸ δὲ Ταύτην ἀντὶ τοῦ Αὐτὴν (θ) ἐν-
ταῦθα, ἱκανῶς ἐξελήλεγχται πολλάκις πάλαι ποτὲ παρὰ σοῦ πρὸς
ἐμέ· καὶ νῦν περιττὸν ἐν εἰδότι σοι λέγειν· ἀντὶ δὲ τοῦ Συσταθεί-
σης γραπτέον ἄμεινον Συσταθείσης.

Ζ'. Ἄλλ' ἀνεπίστως ἢ μὲν ἐξέλιπεν, ὡς ἐκλιπούσης τῆς ζωο-
γούσης αὐτὴν ψυχῆς, ἢ δὲ ἔγεινε τόσον ἀμυδρὰ καὶ γλίσχρος,
ὥστε] δῆλον ὅτι καλῶς ποιῶν ἀποδέχεσαι τὴν Ἀπόλυτον· δῆλον

(δ) Ἄς κρίνη ἄλλος περὶ τοῦ σκότους τούτου· ὁ Μῶμος δὲν μὲ φαίνεται ἀξιόπιστος κριτής.

(ε) Ἄς συμβιβάσῃ ὁ Ἐπόπτης αὐτὸς ταῦτα, πρὸς τὰ τοῦ Προοιμίου τοῦ Καὶ ἀπειροκαλίως ἀπάσης ἩΔΗ ἀπηλλαγμένον.

(ζ) Ἄς κρίνη αὐτὸς, ἂν τὸ Ζηλωτῆς τοῦ Σωκράτους, τὸ σημαῖνον μιμη-
τῆς, εἶναι ταυτοδύναμον μὲ τὸ Ὑπὲρ τοῦ Σωκράτους ζηλωτῆς, κατὰ τὸ ἀφη-
ρημένον τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς βίβλης συνθέτου «Τῆς πρὸς τὸν Φιλοκράτην Ὑπὲρ
τῆς δωροδοκίας ζηλωτοῦ πίεας». Αἰσχ. κατὰ Κτησιφ. καὶ ἐπο-
μένως ἂν ἀποφεύγει τὸ ὅποῖον ἀνωτέρω ἐμέφθη σκότος.

(η) Ἄς κρίνη ἄλλος ἂν ἐγὼ ἐφράγκισα, μὴ γράφων Διεδέχθη ΔΕ' κ.τ.ε.
εἰς τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος, περίστασιν, ἢ ἂν ὁ Ἐπόπτης βαρβαρίζει μάλλον,
γράφων ἐπὶ τοῦ παρόντος Ἄλλως ΔΕ' κ.τ.ε.

(θ) Βέβαια, ἂν ἔγραφα Αὐτὴν, ἐσολοίκιζα, καὶ κατὰ τὴν φράσιν, καὶ
κατὰ τὴν ἐννοίαν.

δὲ ἔτι ὅτι καὶ εἰς οὐδεμίαν ἑλλείπουσαν (ι) πρόθεσιν ἀποδίδεις αὐτήν· δῆλον δὲ προσέτι καὶ ὅτι ἡ φράσις ἐγένετο ὅλη δι' ὅλης Ἑλληνικῆ, (κ) καὶ καλῆ, καὶ γελῶσα μετὰ τῆς χάριτος· δῆλον ἄρα, ὅτι ἡ νῦν, μικρὸν κινηθεῖσα, ἔσται ἡ αὐτὴ τῇ ἀρχαίᾳ. Χαίρω, ἀγαπητέ μοι Ἀλέξανδρε, ἐπὶ σοι, ὡς ἔραστῆ τῶν τελείως καλῶν καὶ ἐνδόξων· εἶδὲ τις ἀδυναμία ἐκ μέρους κωλύει πρὸς τοῦτο, οὐ μέφομαι (λ), ἔξω τῆς προαιρέσεως ὄν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς φράσεως· ἐν δὲ τοῖς ὀνόμασιν ὅμως, ἀντὶ τοῦ, ἔγεινε, γραπτέον, ἐγένετο· εἰ δὲ μὴ, ἄφες αὐτό, ἔγινε, νὰ κορευῆται· ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη διόρθωσις (καὶ οἶδα ὅθεν (μ)) οὔτε ἔγκλισιν ἄλλην, οὔτε μετοχὴν ἔχει· ἐν οἷς ἡ διόρθωσις μάλιστα φαίνεται δόκιμος. Τὸ δὲ ἀμυδρὰ καὶ γλίσχρος γενναῖά σοι βήματα πρὸς τὸ πατρῶον ἱερὸν ἔδαφος, καὶ χαίρω καὶ αὐθις καὶ ἐπὶ τούτῳ.

Η'. Καὶ δὴ πείθεται, συλλαμβάνων χρηστὰς ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος] ἐναυθὰ τὸ Συλλαμβάνειν ἔστιν ἀναμφιβόλως τό, *Conzevoir*· γραπτέον οὖν (τρὶς ἀποπτύσαντα εἰς τὸν κόλπον) ἔχων· ἀντὶ τοῦ συλλαμβάνων· ἢ ἀναλαβών, ἢ προσλαβών. (ν) Τὸ δέ, Πε-

(ι) Δὲν βλέπει ὁ Ἐπόπτης, ὅτι ἑλλείπει ἡ χρονικὴ πρόθεσις ἘΠΙ·

(κ) Καὶ τίς εἰπέ ποτε τὸ ἐναντίον; Μόνον ὁ Ἐπόπτης δὲν ἐνόησε ποτέ, ὅτι, ὅχι ἡ φράσις, ἀλλ' ἡ ἐπωνυμία αὐτῆς ἐξηλέγχθη. Δὲν ἐνόησεν ὅτι αἱ καταχρήσεις τῶν καλῶν καὶ κανονικῶν δὲν ἀνατρέπουσι τοὺς κανόνας· διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ ἐπιμένει ἑνασμενιζόμενος, καὶ πολλάκις μ' ἔπεμψεν εἰς τὴν 316 Σελ. τοῦ Β'. Τόμου Ἡλιοδώρου, ἐκδόσεως Κοραῆ, νομίζων, ὅτι εἶναι ἀνανταπόδοτος ἡ γενικὴ «Ἡμῶν λεγόντων», μὴ κατανοήσας, ὅτι εἰς τὴν προηγουμένην «Παρακμασάσης Ἑλλάδος» ὑπενωοῦνται οἱ Παρακμασάντες Ἕλληνες, ὄντες οἱ λέγοντες αὐτοί, καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ ἐπομένη γενικὴ συνεχίζεται σχετικῶς μετὰ τοῦ νοουμένου τῆς προηγουμένης, καὶ δὲν εἶναι ἀπόλυτος, καθὼς αὐτὸς θέλει.

(λ) Μεγάλῃ χάρις τῆς ἀνοχῆς!

(μ) Ἄν ἐξεύρει, ὅτι, τέλος πάντων, ξένη δὲν εἶναι ἡ ὀρθογραφία τοῦ Ἐγεινε, διατὶ τὴν ἐλέγχει ὁ Μῶμος;

(ν) Τὶ γελιοῦδες φάντασμα εἶναι ὁ χωρὶς συλλήψεως τοκετός; Τὶ γελιωῦδες διόρθωσις ἡ διόρθωσις τῶν διορθώσεως μὴ δεομένων; Ἦτο καλῆτερον ἐς τὸν Ἐπόπτην, ἀντὶ νὰ διασκεδάσῃ πάλιν τὰ πτύσματά του, νὰ ἐγκύψῃ σπουδάζων εἰς τὰ λεξικά του, ἂν ἔχει καὶ δὲν τὰ στοχάζεται ἐτώσια ἄχθη ἀρούρης, διὰ νὰ εὔρη ὅσα ἡ μνήμη του δὲν φυλάττει, καὶ νὰ μὴ κυριεῖται ἐκ προλήψεως καὶ ἐπαίρεται. Ἐκεῖ κἂν ἤθελεν εὔρει «Ὁ δὲ Πεισίστρατος συλλαβῶν χρηστήριον, ἀντὶ τοῦ εἰς νοῦν λαβῶν» καὶ ἤθελε σιωπήσει κἂν περὶ τούτου, διὰ νὰ μὴ ἀποδώσῃ εἰς ξένους τὰ πατρῶα.

ρι τοῦ Μέλλοντος, μεταβλητέον καὶ τοῦτο εἰς τό, Ἐν τῷ μέλλοντι καὶ τοῦτο ἐγνοεῖ, οἶμαι, ὁ σοφὸς Κοραῆς, φιλοσοφίαν τῆς γλώσσης· οὐ γὰρ τὸ μέλλον αἰ ἐλπίδες ὑπόσχονται τῷ ἐκδότῃ, ἀλλ' ἄλλο τι ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ. (Ξ)

Θ'. Διὰ τὴν ἀπουσίαν ὑστεροῦντα καὶ στερούμενον] τοῦτο πέπαικται (ο) βέβαια ἐν τῇ λέξει, καὶ ἐγὼ χαίρω τοῖς τοιοῦτοις σχήμασιν ἐν πολλοῖς· ἀλλ' ἀπούσης τῆς σαφηνείας γίνεται ἄχαρι· ἐπειδὴ τό, ὑστερεῖ, ἀμφιβάλλεται, πότερον μεταβατικὸν ἐστίν, ἢ ἀμετάβατον· ὅθεν οἱ ἐντυχόντες διαφόρως διηρμήνευσαν αὐτό, καὶ ἐν ἔριδι μάλιστα· καὶ οὐδεὶς ἐν οἷς εἶπεν ἀξιόπιστος γίνεται· διὸ γραπτέον ἀντὶ τοῦ ὑστεροῦντα, στερούντα. (π)

Γ'. Ἐὰν φανῶσι καὶ εἰς αὐτοὺς ἄξια] ἄξιον τοῦτο ἀληθῶς τὰ μὲν ἄξια φωτὸς καὶ ὠφέλιμα νὰ ἐκδίδωνται, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα καὶ κατὰ χάριν νὰ μὴ ἐκδίδωνται, ἐὰν ὅμως ἡ ὑπόσχεσις φυλαχθῇ καὶ τιμίως· ἀλλὰ τίς ἐγγυηθήσεται ἡμῖν τὴν τοιαύτην ἀπάθειαν; πρόσχες οὖν, μήποτε ὁ περιορισμὸς (ρ) σου παρολισθήσῃ εἰς ἄλλην ἐγνοίαν, καὶ αὐρίον ἐξηγηθήσεται ἄλλως.

ΙΑ'. Θέλει χρησιμεύσει] ἢ τό, θέλει, ἀφαιρετέον· ἢ γραπτέον εἰς ὑποτακτικόν, χρησιμεύσει· διότι ὁ δριστικὸς μέλλον οὐ δέχεται οὐδενὶ λόγῳ τό, θέλει, ἔχων τοῦτο δυνάμει· (σ) ἀλλ' ἄγνοιαν ἀράγε

(Ξ) Λογομαχία ἀσήμαντος.

(ο) Ἐξ οικείων κρίνει τὰ ἀλλότρια. Ἐγὼ δὲ ὄχι παίζων ποσῶς, ἀλλὰ μάλιστα σπουδάζων ἔγραψα τὰ Ὑστεροῦντα καὶ στερούμενον, διὰ νὰ κάμω ψηλαφητὴν τὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀμπολλοὶ δὲν προσέχουσι παντάπασι, διαφοράν.

(π) Εὔγε τῶντι, καὶ τρεῖς εὔγε τῆς διορθώσεως! Ὁ Ἐπόπτης εἶναι ἀξιόπιστότατος· ἀλλὰ μόνον εἰς ἑαυτόν. Τίνα δὲ στερεῖ ὁ ἀπόν, καὶ μὴ δυνάμενος ἐκ τοῦ προχείρου νὰ προμηθευθῇ τὰ φιλολογικά, ἂν μὴ μετὰ καιρὸν;

(ρ) Ὁ περιορισμὸς, φίλε ἐκδότα, εἶναι ἀναγκαῖος, ὄχι διὰ νὰ μὴ ἐκδίδωνται (κατὰ χάριν τινός, ὡς ὁ Ἐπόπτης θέλει νὰ διαβάλλῃ ἐμέ, ὁ μὴ γένοίτο!) τὰ ἄξια φωτὸς· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ γενῇ καταγωγίον κηφήνων ὁ Λόγιος Ἐρμῆς.

(σ) Ὅπου ὁ σχηματισμὸς τοῦ μέλλοντος ὑπάρχει ἀπλοῦς, καὶ τὸ θέλει σημαίνει βούλησιν. Ἄλλ' ὑπάρχει τοιοῦτος εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν ὁ σχηματισμὸς τοῦ μέλλοντος; Ὅταν διὰ τῆς χρήσεως, χωρὶς σκοτασμὸν ἐννοίας καὶ χωρὶς ἀηδίας, μᾶς τὸ δείξῃ ὁ Ἐπόπτης, τότε τὸ πιστεῦο-

τοῦτο εἶπω, ἢ σέβας πρὸς τὴν φατρίαν (τ) ; οὐδέτερον ἴδιον τῆς τιμότητος Ἀλεξάνδρου.

ΙΒ'. Ἀποσβεγγυμένου] ἄλλοι μὲν γράφουσι, Σθένω· ἐγὼ δὲ Σθενύω· σὺ δέ, Σθέννυμι, ὑπὲρ ἐμὲ ἀρχαίζων, καὶ δεχόμενος ταύτην τὴν εἰς μὲ Συζυγίαν· ἀγαθῇ τύχῃ· πάντα τὰ ἀρχαῖα καλὰ καὶ δεκτά· ἀλλὰ διὰ τί ἐγὼ μόνος κακότυχος Μακαρονιστής; (υ) Συντετάρακται ἀλλ' οὖν τὸ κεφάλαιον τοῦτο τοῦ λόγου ἐξῆς· καὶ ἄμεινον (φ) γράφειν, εἰς ἀναζωπύρωσιν τοῦ λύχνου... διὰ νὰ βάλλη, ἀντὶ τοῦ, ὡς ἀναζωπύρωσις... καὶ διὰ νὰ βάλλῃ· εἶδὲ μή, τό, καὶ δεύτερον, κατωτέρω, ἔσται σοι τρίτον· καὶ πάλιν ἐν τῷ, διὰ νὰ κινήσωσι τὸν πολλαπλασιασμόν, προσθετέον τὴν Εἰς, εἰς τὸν πολλαπλασιασμόν, ἵνα μὴ δῶμεν βία καὶ ἕτερον σημαινόμενον εἰς τὸ ρῆμα Παρακινήσωσι· πρόσθετες δὲ προσέτι καὶ τό, Τὴν, πρὸ τοῦ, Τελειοποίησιν, διὰ τὴν διαφορὰν τῶν γενῶν· ἄλλως δὲ χωλαίνει ὁ ἦχος· ἐπειδὴ τὰ ταυτογενῆ δι' ἐνὸς ἄρθρου μόνον συμπλέκονται.

ΙΓ'. Διότι οἱ ἄλλογενεῖς ὅταν θέλωσι κυρίως Ἑλληνικά, διακαίως προτιμῶσι τὰ ἀθάνατα τῶν παλαιῶν συγγράμματα, καὶ νομίζουσι ματαίαν φθορὰν (πρὸς διαστολὴν τῆς μὴ ματαίας (χ)

μεν. Ἐν τοσοῦτῳ δὲν χρειαζόμεθα ὑποτακτικὴν, ὅπου γραμματικῆς ὑποταγῆς θέσις δὲν εἶναι. Δὲν χρειαζόμεθα παραλογισμόν, ὅπου ὁ ὀρθὸς λόγος μᾶς πείθει. Δὲν χρειαζόμεθα προσώπου ἐμφαντικὸν σχῆμα, ὅπου ἡ ἀπαρέμφατος ἢ περίτρανα ἐκθετομένη, ἢ ἐκ τῆς συνθεῖας (ἰσχυροῦ νόμου) κολοβομένη, ἀναπληροῦ ἐντελέστατα τὴν χρεῖαν.

(τ) Σέβας μάλιστα πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Φίλος Πλάτων καὶ Σωκράτης, φιλότατη δ' ἀλήθεια !

(υ) Ἡ ἀπόκρισις εὐρίσκειται, ὅπου καὶ ἡ ἐπωνυμία. Ἀλλ' ὁ Ἐπόπτης ποτὲ δὲν εἶδεν, ὅτι ὄχι ἀπλῶς πᾶς, ἀλλ' ὁ σκοτασμόν καὶ ἀηδῖαν φέρων, ἢ μὲ μὴ ἀναγκαίους βαρβαρισμοὺς συμπεπλεγμένους, ἀρχαϊσμός ἐρρέθη Μακαρονισμός.

(φ) Δὲν εἶναι ἀδύνατον βέβαια νὰ ἐκφράσῃ ἄλλος πολλὰ καλητέρα τὴν αὐτὴν ἔννοιαν· ἀλλ' ἄς κρίνῃ ἄλλος, ἂν καθὼς εἶναι τό, περὶ οὗ ὁ λόγος, κεφάλαιον, εἶναι συντεταραγμένως ἐκφρασμένον. Τὸ Πρῶτον καὶ Δεύτερον δὲν ἀνάγκη βέβαια εἰς τὸ θέλει χ ρ η σ ι μ ε ὑ σ ε ι, ἀλλ' εἰς τὸ Β ἄ λ λ η ε ἰ ς κ α τ ἄ σ τ α σ ι ν. Πῶς λοιπὸν γίνεται τρίτον τὸ Ν ἄ δ υ ν η θ ῶ σ ι κ. τ. τ., ἂ ν μ ἢ π α ρ ἄ Μ ῶ μ φ δ ι κ α σ τ ῆ ;

(χ) Ὁ Ἐπόπτης δὲν εἶδε ποτὲ φθορὰν τινὸς ἐπὶ καλῷ ἄλλου, καὶ φθορὰν ἐπὶ ματαίῳ. Δὲν διακρίνει τὴν κατάλυσιν τῆς περιουσίας τῶν ἀσώτων εἰς ἀσωτίας ἐκ τῆς καταλύσεως αὐτῆς εἰς εὐεργεσίαν ἄλλου.

φθοράς;) του καιρού των, τὸ νὰ φυλλομετρῶσι τῶν νέων Γραικῶν τὰ ἀρχαῖα ψελλίσματα, ἐκτὸς ἂν ἦναι λόγος περὶ πράγματος οὐσιωδῶς ἀξιολόγου] ἀγνοῶ (ψ) ἂν οἱ Εὐρωπαῖοι λαμβάνωσι τὴν ἡμετέραν ἐφημερίδα διὰ τὴν λαλουμένην ἡμῖν φωνήν, ἢ διὰ τὴν ἀμυδρὰν φιλολογίαν ἡμῶν· ἐκεῖνο δὲ οἶδα (ω) μόνον, ὅτι ἤθελον νὰ ἐκδίδωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἀπαντῶσι πολλὰκις τὰ νεωτερικὰ τρακαρίσματα· ἢ γοῦν χαίρουσι μᾶλλον τοῖς πρὸς τὴν ἀρχαίαν μάλιστα πλησιάζουσι· καὶ εἴτις γράψῃ ἀμίκτως ἑλληνιστί, οὐ μέμφονται τὸ ἀδύνατον, ἀλλ' ἐπαινοῦσι διὰ τὴν μίμησιν· καθότι καὶ αὐτοὶ γράφουσι λατινιστὶ οὐχὶ ὁμοίως τοῖς πάλαι, ἀλλ' ὡς δύνανται γράφουσι, καὶ οὐδεμία μέμφει αὐτοῖς ἐντεῦθεν (αα)·

(ψ) Ἀληθεστάτη, ἀλλ' εἶθε νὰ ἦτο καὶ ὀρθόδοξος ὁμολογία καὶ εἰλικρινής! Ἀγνοεῖ ὅμως ὁ εἰς Βιένναν διατρίβων, καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους ἀγωνιζόμενος Ἐπόπτης, ὅτι εἰς Λύκεια τοῦ τόπου μισθοῦνται ὁμογενεῖς του διὰ νὰ διδάσκωσι τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν. Ἀγνοεῖ ὅτι τόσοι καὶ τόσοι ὁμογενεῖς του τὴν διδάσκουσι μερικῶς εἰς πολλοὺς ἄλλογενεῖς. Ἀγνοεῖ, ὅτι χθὲς καὶ πρῶν διαπρυσίως ἐκήρυξε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος τὰ περὶ ἐγκαθιδρύσεως Γραικικοῦ διδασκάλου εἰς τὸ Παρισινὸν Σχολεῖον τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι (αὐτὸς εἶναι Ἀσιανός, ἢ Ἀφρικανός, ἢ Ἀμερικανός, ἢ Μεσημβρινός παρωκεανίτης) ἂν δὲν περιεργάζονται τὴν φιλολογίαν ἡμῶν διὰ νὰ κατηχηθῶσιν ἐξ αὐτῆς, τὴν περιεργάζονται διὰ νὰ ἴδωσιν εἰς ποῖαν κατάστασιν εὐρισκόμεθα περὶ τὰ φιλολογικά.

(ω) Βέβαια τὸ ἔμαθεν ὁ Ἐπόπτης, καὶ ἐβεβαιώθη πόσῃ χρειάν ἔχουν οἱ ἄλλογενεῖς, καὶ θέλουν νὰ τοὺς ἐξηγήσωμεν τὰ μυστήρια τῆς σοφίας ἡμῶν εἰς γλῶσσαν εὐληπτοτέραν εἰς αὐτούς, ὅποια εἶναι ἢ τοῦ Ἐπόπτου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ.

(αα) Ὡ τῆς ἀνοχῆς! Ἀλλ' ἄραγε ὅποια τινὰ συγγράμματα καὶ ὑποθέσεις λόγων γράφουσιν οἱ ἄλλογενεῖς ἀκόμη λατινιστὶ; Μήπως ὅποια γράφει ὁ Ἐπόπτης, ἄξια διὰ νὰ ἐπακούσωσιν αὐτῶν μωρὰ ὅσα φύλα περικτιόνων ἀνθρώπων καὶ ἤδη ζώντων καὶ ἐπελευσομένων;

Ἄλλ' ἐπὶ τῆς εὐκαιρίας ταύτης κρίνω συμφέρον νὰ ἐκθέσω τὴν περὶ γλωσσῶν γνώμην τοῦ Destutt-Tracy εἰς τὸ Β' μέρος τῆς Ἰδεολογίας σελ. 400. Ἄ'Εσὺμφερον ἄραγε γενικὴ μία περὶ σοφίας γλῶσσα; Ὡς οικονομικὸν τοῦ χρόνου τῶν σπουδάζοντων, καὶ συντηρητικὸν τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων τῶν μεταφράσεων, ἐσύμφερε βέβαια τὸ μοναδικὸν αὐτῆς. Ἄλλ' ὅπου ἢ τοιαύτη γλῶσσα, δὲν εἶναι ἐν ταύτῳ καὶ γλῶσσα τοῦ κοινοῦ, τὸ πρότερον ἐκεῖνο ἀφανίζεται ἐκ τῶν εἰς διάδοσιν τῶν φάτων δυσκολιῶν. Συνδιαλέγονται εὐκολώτερον οἱ σοφοὶ μετὰ τῶν ξένων σοφῶν διὰ τῆς μοναδικῆς αὐτῶν γλώσσης, ἀλλὰ τόσον δυσκολώτερον κοινοποιοῦνται πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς τῶν. Οἱ ὁμογενεῖς λοιπὸν φωτίζονται πολλὰ ἀργότερα παρὰ ἂν οἱ σοφοὶ συγκατένευαν πρὸς αὐτούς. Ἄλλ' ὁ σωρὸς τοῦ κοινοῦ, ἢ κρίνων, ἢ προσφῆρων ἀντικείμενα σκέψεως, ἢ διεγείρων θεωρίας, ἢ παριστάνων ἐντελεστέρας τὰς ἐκτελέσεις τῶν τεχνῶν, καὶ τὰς κοινωνικὰς διατάξεις, ἀμείβει δραστηκῶτα καὶ αὐτῶν τῶν διδασκάλων του τὴν ἐνέργειαν. Εἶναι δυσκο-

μή κώλυε λοιπόν τὸ καλόν· ἀλλὰ λέγε τὸ ἀληθές, ἀγαπητέ μοι· Ἄ-
λέξανδρε, ὅτι οἱ βότρυες ὀμφακίζουσιν (ββ) ἔτι· ἄλλως δέ, κωλυο-
μένης ἀπλῶς τῆς ἐλληνικῆς γραφίδος, ἐπισυμβήσονται ἀμαρτήμα-
τα πλείω τῶν εἰρημένων. (γγ) Τὸ δέ, τὰ ἀρχαῖκά σου φελίσμα-
τα, μετονομαζέσθω σοι, Ἄρχαῖκοι μαργαρίται ἀνορυττόμενοι· (δδ)
καὶ περὶ τούτου εἴρηται μοι καὶ ἐν ἄλλοις πολλάκις πολλά. Τὸ δέ,
ἐκτὸς ἂν ἦναι λόγος περὶ πράγματος οὐσιωδῶς ἀξιολόγου, τί σοι
βούλεται ἐν τῇ τέλει τῆς συμβουλῆς σου ἐπιτρεπόμενον; καὶ τί ποτε
ἔσται σοι τὸ οὐσιῶδες τοῦτο καὶ ἀξιόλογον; ἐξήγησόν μοι τοῦτο, καὶ
τότε ἀποκριθήσομαι· (εε) εἰ δὲ μή, μάτην ἔρριπται λόγος ἐν ἀπο-

λώτατον νὰ ὑπερβῆ ὁ ἄνθρωπος τοὺς, μετὰ τῶν ὁποίων συζῆ, καὶ τὴν σῆσιν
ἔχει ἡ παιδεία τῶν ὁμογενῶν, ὥστε καὶ οἱ ἀξιοὶ νὰ ἐξέχωσι μετὰ αὐτῶν
βλάπτονται ἐκ τῶν αἰτιῶν, τῶν κατεχουσῶν τοὺς ὁμογενεῖς εἰς ὑποδεστέραν,
τῆς ὁποίας ἐδύνατο νὰ φθάσῃ, τελειότητα. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν
καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν ἀναγκαιῶς ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ. Τῶντι πόση
δυσκολία δὲν εἶναι εἰς ἀνέγερσιν ἐξόχων ἀνδρῶν μετὰ ἐθνους μηδεμίαν
πρὸς τοὺς ἤδη ἀξιολόγους ἀνδρας ἄμεσον ἔχοντος κοινωσίαν; Πρὸς τοῦτοις
ἡ θεωρία τῆς τῶν ἰδεῶν μορφώσεως, καὶ ἡ τῶν ἔξεων σχέσις μᾶς πληροφο-
ροῦσιν, ὅτι καὶ οἱ ἔξοχοι τῶν ἀνδρῶν δυσκολεύονται πολλὰ μελετῶντες καὶ
γράφοντες εἰς ξένην γλῶσσαν, μῆτε ἐνδομύχως μῆτε ἐντελῶς μετὰ τῶν ἐμβρι-
θεστέρων αὐτῶν ἔξεων συνδεομένην. Αὕτη δὲ ἡ τελευταία σκέψις, ἂν καὶ
ὀλίγον παρατηρεῖται, εἶναι τόσον ἀξιόλογος, ὥστε ἀναντιρρήτως οἱ τὴν αὐτὴν
καὶ σοφὴν καὶ κοινὴν ἔχοντες γλῶσσαν, ὑπερτεροῦσι τοὺς ἄλλους».

(ββ) Ἐγὼ δὲν ἔχω χρεῖαν τῆς τοιαύτης ὁμολογίας, διότι οὐδὲ βάλλω
τοὺς ὀδόντας μου ἐπ' αὐτοὺς· οἱ ἀπροστοχάστως αὐτοὺς βάλλοντες, ἂν εἶχαν
αἰσθῆσιν, ἤθελαν ἐξηγήσει τὸ πρᾶγμα καλῆτερα.

(γγ) Καὶ ἀφιεμένης κατὰ τὸν Ἐπόπτην, πλείω τῶν εἰς τὴν Ἐποπτεῖαν
τοῦ ὑποσημειωθέντων.

(δδ) Τοιαῦτα δικαίως καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζονται αὐτὰ τὰ παλαιά, ἂν
ποῦ ἀνευρεθῶσι κατορωρυγμένα, ἢ ἀξίως ἀναπτυχθῶσιν (ὅχι κατὰ τὸ ΣΥΝΕ-
ΦΙΣΤΑΤΑΙ, σελ. 190. Ἀ' Τόμου Διωνοῦ τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἄλλα πολλά
καὶ μυρία, τὰ μὲν ἀνίπτους ποσὶν ὑπερπηδῶμενα, τὰ δὲ καταπατούμενα καὶ
στρεβλούμενα), ἢ ἂν μεταφερθῶσι καὶ εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν,
καθὼς καὶ εἰς ἄλλων σοφῶν γλώσσας, πρὸς ἐξευγένισιν αὐτῶν καὶ τελειο-
ποίησιν, ὅποια εἶναι τὰ παρὰ τοῦ Ἐπόπτου ποτὲ μὲν ἀττικισμοί, ποτὲ δὲ
πρακτισμοὶ ἀκρίτως ἐπονομαζόμενα.

(ιι) Ἐγὼ δὲ χρεῖαν νὰ κάμω ἀποκρίσεως δὲν ἔχω, ὅθεν οὐδ' ἐξήγησιν
ἔχω χρεῖαν νὰ κάμω εἰς ὅποιον δὲν νοεῖ, ὅτι ἂν (παραδειγματικῶς χάριν) ἀπε-
δεικνύετο ὁ ζητούμενος τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου ἦτι τοιοῦτον, ὅλοι οἱ
τὰ τοιαῦτα ζητοῦντες ἤθελον ἀσπασθῆναι τὸ βιβλίον εἰς ὅποιον ὕφος καὶ ἂν
ἐγράφετο, καὶ κάνεις, νοῦ καὶ φρενῶν ἄνθρωπος, δὲν ἤθελε λεπτολογῆσαι,
ἢ γογγύσει περὶ τὸ ὕφος αὐτοῦ.

ρίας προσχήματι· καὶ μοι βασάνισον τὴν ἀλήθειαν ταύτην αὐτὸς ἑαυτῷ. (ζζ)

Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς φιλολογικῆς σου προσκλήσεως· καὶ εἰ μὲν εἰλικρινῶς ἐζήτησας παρὰ πάντων τῶν πεπαιδευμένων ὕλην περιέργου εἰς τὴν φιλολογικὴν τῶν Ἑλλήνων ἑφημερίδα, ἐκδοθήτω καὶ αὕτη ἢ ἀμυδρὰ καὶ γλίσχρος μου περιέργεια· εἰδὲ αὐθις κατὰ φατρίαν χωρεῖ ἢ ὑπόσχεσις σιωπηθήτω μέχρις οὗ εὐρη ἴσως ἄλλον καιρὸν δεξιώτερον. (ηη) ἔρρωσο.

(ζζ) Ἐπειδὴ λεπτολογεῖ ὁ Ἐπόπτης περὶ τοῦ Δόξαν ΤΟΥ, ἐρωτᾶται ἂν ἐδῶ τὸ τριτοπρόσωπον ἔχει χώραν ἢ τὸ δευτεροπρόσωπον ;

(ηη) Οὐδεὶς τοῦ ταχυτάτου καιροῦ δεξιώτερος πρὸς ἱκανοποίησιν διὰ τοῦτο παρεκαλέσθη ὁ Ἐκδότης νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἐπόπτου.

Ταῦτα ὑποσημειῶν, αἰσθάνομαι, ὅτι ἐμπλέκομαι εἰς πόλεμον ἀτελεύτητον, καὶ ἱκανὸν νὰ ἐνασχολήσῃ πολλοὺς Ἑρμᾶς. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε σκοπὸς μοι ποτὲ ἦτο νὰ πληροφορήσω τοὺς, ὅσοι θέλουσι νὰ ἴναι ἀπληροφόρητοι, οὔτε εἰς σιγὴν νὰ φέρω διὰ τῆς ἰσχυροφωνίας τοῦ αὐλοῦ μου τοὺς ἀραβίους ἀθλητάς, ἀλλὰ μόνον νύξιν νὰ δώσω εἰς τὸ κοινόν, ὥστε νὰ τοὺς γνωρίσῃ, διὰ τοῦτο συντρίβω ἐδῶ διὰ τὸ ἐξῆς περὶ τῶν τοιούτων τὴν γραφίδα μου, καὶ ἀφίνω εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος τὸ στάδιον, καὶ τὴν ἀθώωσιν ἢ καταδίκην μου.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ

Μαθητής ὢν τοῦ Κούμα, δὲν δύναμαι νὰ σιωπήσω, ἀναγνοὺς τὰ εἰς τὸν Ἡρωδιανὸν προλεγόμενα τοῦ Ν. Δούκα, ἐπιγραφόμενα, Ἄργῳ ἢ ἐπιστάσιαι τινὲς κριτικαὶ εἰς τινὰ τῶν γεωστί ἐκδοθέντων βιβλίων, ἀλλὰ λαμβάνω τὴν γραφίδα μου, καὶ ὅπως δύναμαι, ἀντιλέγω εἰς τὰς συκοφαντίας καὶ εἰς τοὺς παραλογισμοὺς. Ὡς ἐξηγήσῃ ὁ Δούκας, ὅπως θέλει, τὸ ἀνώνυμόν μου κατὰ τὴν ἔκπαιλαι αὐτοῦ συνήθειαν. Ἄν οἱ λόγοι μου εἶναι ἀληθεῖς, ἢ ἔλλειψις τοῦ ὀνόματός μου δὲν τοὺς ἀφαιρεῖ τὴν δύναμιν· ἂν εἶναι ψευδεῖς, ἢ παρουσία τοῦ ὀνόματος δὲν τοὺς ἐμπεδοῖ· ἀπόδειξις τοῦ λόγου θέλει εἶσθαι ἢ τοῦ Μεγάλου Δούκα Ἄργῳ, τὴν ὁποῖαν ἐφεξῆς ὑποσχολιάζω κατὰ περικοπὰς πρὸς ἀναίρεσιν, ἐπειδὴ δυνάμεις καὶ καιρὸν δὲν ἔχω νὰ σχεδιάσω πρὸς τοῦτο τεχνικώτερον λόγον κατὰ μίμησιν τοῦ Δούκα.

Σελ. γ'. στίχ. 9. «Ἐπιμένει διηγεκῶς εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ κεκυφώς, μέχρις ἂν φθάσῃ τὸ τέλειον». Ἐὰν ζητῆ τὸ τέλειον, καὶ ζητήσας, μάθη τοὺς τρόπους τῆς τελειοποιήσεως, αὐξάνει τὰ καλὰ καὶ θαυμάζεται. Εἶδὲ ἐπιδεικτιῶν, ὡς ὁ Δούκας, δρομαῖος ἔρχεται νὰ ἐκδώσῃ ὅτι ποτὲ ἀτελῶς ἐσχεδιάσεν, ἐκμυκτηρίζεται καὶ ὡς μὲ κακίζη.

Στίχ. 12. «Οὐκ ἔα με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον». Ἰδοὺ ὁμολογία ἀληθῆς ὄλων τῶν τοῦ Δούκα διατριβῶν, αἱ ὁποῖαι ὄλαι ἀποδεικνύουν σαφέστατα, ὅτι δὲν εἶναι Θεμιστοκλῆς πρὸς Μιλτιάδην φιλοτιμούμενος, ἀλλὰ Θεροσίτης, τῶν Ἑλλήνων τοὺς Ἡρώας φθονῶν.

Στίχ. 13. «Χάρις δὲ τῇ πανσόφῳ σοφία τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος, ὅτι ἐνήκε ταισιῦτον κέντρον εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, καὶ ἐναύσματα πρὸς βελτίωσιν». Χάρις ναὶ τῇ πανσόφῳ σοφίᾳ· ἀλλ'

ὄνειδος καὶ ἐξουθένημα τοῖς καταχρωμένοις τὰς χάριτας αὐτῆς.

Στίχ. 18. «Ἦρὸς μόνης τῆς γλώσσης τὴν καλλιέργειαν». Λέγει καὶ φαντάζεται ὁ Δούκας ἄλλος ἕμως οὐδεὶς δοξάζει, ὅτι ἡ γλώσσα μοναδικῶς καλλιεργεῖται ποτὲ χωρὶς πραγμάτων καλλιεργείας· τῦφοντι τί δύναται τις νὰ εἴπῃ ποτὲ ὀρθῶς, μὴ ἔχων πραγμάτων ἰδέας ἐκτεταμένους καὶ ἀκριβεῖς; Ἀπόδειξις τοῦ λόγου εἶναι ὁ Δούκας αὐτός, ψιττακίζων περὶ διαφορῶν ἰδεῶν λόγου ἀτελέστατα καὶ ἀναφροδιτώτατα.

Σελ. δ' στίχ. 1. «Οἱ φιλότιμοι». Οὐδαμῶς! ἄλλ' οἱ δοξομανεῖς, οἱ φιλότιμοι καταγίνονται εἰς πράγματα εὐλογα, καὶ εἰς λόγους πραγματικούς.

Στίχ. 10 «Τὸ ἄκρον ἐπ' ἀληθείας εὐρόντες, εἰς καινὰ καὶ παράδοξα ἐξωλίσθησαν, καὶ μακρὰν τοῦ μέσου ἀποπλανώμενοι, συνεξηπάτησαν». Ἄλλος ἄς προσαρμόσῃ τοὺς λόγους τούτους εἰς τὰ πράγματα ἂν δυνηθῇ. Ἡμεῖς μεταξὺ τῶν, ὅσους ὁ Δούκας κηρύττει ἀποπλανωμένους ἢ καὶ συνεξαπατῶντας, βλέπομεν ἄνδρας, κρίσιν ἔχοντας ἐκ μελέτης, ὅποιαν ὁ Δούκας οὐδὲ φαντάζεται, καὶ προθύμως ἐργαζομένους εἰς τὴν τοῦ ἔθνους ἐπίδοσιν.

Στίχ. 14. «Ἀεὶ». Πῶς πάλιν αἰεῖ; ἐλησμόνησες, ὅτι ἐπ. στέλλων πρὸς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας (σελ. 24) εἶπες ὅτι ἀμιλλῶνται π α ρ' ἢ μ ε ρ α ν πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ τελειότερον; πάλιν ἀντιφάσκεις; νομίζεις ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ Ἀ ε ἰ καὶ Π α ρ' ἢ μ ε ρ α ν;

Στίχ. 15. «Οὗτοι ὡς ἀπὸ περιωπῆς θεωροῦντες τὰς τῶν ἄλλων ἀποπλανήσεις ἐλεοῦσι».

Ἔστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνον δοκεῖ,

ἢ ἡ γλῶσσαν ἦν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.

(Σοφοκλ. Ἀντιγ.)

Στίχ. 18. «Μυκτηρίζονται». Δικαίως μυκτηρίζεται, καὶ δικαιότερον ἂν ἐσφακελίετο, ἢ ἂν ὑπ' Ὀδυσσεῶς τινὸς τοῦ γένους σκῆπτρῳ τὸ μετάφρενον καὶ ὦμους πληγείς, ἰδνωθῇ, θαλεροὶ δὲ οἱ ἐκπέσῃ δάκρυ ὡς ταῦτα ρέζων τῶν Θεοσίτη ἐκείνῳ.

Στίχ. 22. «Πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀποστροφή». Οἱ ἀρχαῖοι ἐστόλιζαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν κατὰ τὰς ἐποχάς, ὡς ἐνεδέχεται, καὶ οὔτε ὁ Ἡρόδοτος ἔγραφεν ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ, οὔτε ὁ Λυσίας ὡς ὁ Σόλων· ἡμεῖς λοιπὸν, γράφοντες, ὡς γράφομεν, δὲν ἀποστρεφόμεθα τὰ ἀρχαῖα, ἀλλὰ μάλιστα τὰ σεβόμεθα, μιμούμενοι κατὰ τὸ δυνατόν τοὺς ἀθανάτους ἐκείνους προγόνους, ὅχι ἀντιγράφοντες δουλοπρεπῶς ρησίδα καὶ λεξίδια, ἀλλὰ γράφοντες, ὡς νομίζομεν νὰ γινώμεθα εὐληπτοὶ εἰς τοὺς συγχρόνους ἡμῶν, καὶ νὰ φαινώμεθα καθαροὶ καὶ εὐπρεπεῖς, κατὰ τὴν γλῶσσαν, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἐννοίας.

Στίχ. 24. «Νὰ συνάψω εἰς ἕν». Θέλεις νὰ δεσπόσης, σὲ λείπουν ὅμως τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα προτερήματα, καὶ ἡ πειθὴ.

Στίχ. 26. «Καὶ οὕτω πιστευέτωσαν πάντες». Ποῦ τοὺς ἀφίνει ἢ γλωσσαλγία σου;

Στίχ. 27. «Ἀπροόπτου». Θέλει τὸ πιστεύσει, ὅστις δὲν βλέπει τὸν κύριον σκοπὸν τῆς διατριβῆς σου.

Στίχ. 31. «Εἰ δέ μοι ὁ λόγος ἄλλως ψευσθῆ τὴν ἀλήθειαν, συκοφαντικώτερον πη φερόμενος, ἔστω μοι τότε ἀπατεῶν, καὶ γόης, καὶ ὅλως ἀναίσχυντος». Πρόσθετες ὄνομα καὶ ἀληθεύσεις· ἄλλως μένει καὶ ἀνέκφραστος ὁ λόγος καὶ ἀτελής.

Σελ. ε'. στίχ. 5. «Μέχρι θωμοῦ». Ἑλληνικαὶ λέξεις, νοῦς δὲ θωμολοχικώτατος.

Στίχ. 11. «Κρατεῖ τὸ ἀληθές καὶ ὠφέλιμον». Πόθεν λοιπὸν αἱ τόσαι ἀπάται, λάθη, θλάβαι καὶ δυστυχίαι;

Στίχ. 16. «Μεταβολάς». Μόνον εἰς τὰς μεταβολάς;

Στίχ. 18. «Ἄεί». Ἄεί; ποτὲ λοιπὸν ἐν ὁμοιοῖα δὲν γίνεται τοῦ θελτίονος εὐρεσις;

Αὐτ. «Ἐπειδὴ ἐν τούτοις καὶ τὸ ἀντίζηλον μὲν ὑποπτεύεται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθές καταφαίνεται· καὶ τὸ πάθος δουλεύει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ θριαμβεύει· καὶ ἡ ὑπόληψις ἐν ἀξίᾳ τιμᾶται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγχινοῖα ἐν ὠφελείᾳ θαυμάζεται· καὶ οὕτως ἐκ πολλῶν περὶ πάντων ἀγώνων ὑποχωρεῖ μὲν τὸ ψεῦδος, καὶ πᾶσα τῆς ἐτέρας μερίδος ἢ γοητεία, κρατεῖ δὲ ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ πᾶσι συμφέρον». Ρητορικαὶ ἀντιρρήσεις χωρὶς νοῦν καὶ ἀλήθειαν.

Σελ. στ'. στίχ. 7. «Τέτταρα δεικνύουσι μάλιστα τοῦ ἀγαθοῦ

συμβούλου τήν ἀρετήν· νοεῖν μὲν τὰ δέοντα· ἐκφράζειν δὲ τὰ νοηθέντα σαφῶς· φιλόπατριν τε εἶναι, καὶ κρείττω χρημάτων». Βεβαιότατα! πλὴν ἢ προσαρμογὴ νὰ γενῆ ὀρθῶς.

Στίχ. 15. «Νεανιεύομαι». Καὶ τί χειρότερον τούτου;

Στίχ. 23. «Πρὸ δεκαετίας - λθ' .». Ἀνάθεμα, ἂν ἐξεύρη τί γράφει ὁ γράφων ὄλον αὐτὸν τὸν παράγραφον!

Στίχ. 25. «Γραμματικῆς τὴν ἀκρίθειαν». Ἐν ᾧ εἶναι δι' ὄλου λόγος περὶ συγγραμμάτων εἰς τὴν συνήθη φωνήν, ποῖαν γραμματικὴν ἐννοεῖ; ἢ Τερψιθέα καὶ Τερψιχόρα δὲν εἶναι βέβαια! Ὅτι εἶναι καὶ γραμματικὴ ἄγραφος, ἐνδομυχοῦσα εἰς τὸν νοῦν τῶν κ λ α σ ι κ ῶ ν συγγραφέων ἐκείνων, ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν συγγραμμάτων τῶν ὀ π ο ῖ ω ν ἐκτίθεται κατὰ καιρὸν ἢ ἔγγραφος Γραμματικῆ, τοῦτο οὐδεὶς τῶν Δουκῶν ὀνειρεύεται· διὰ τοῦτο ὅταν ἀπαντήσωσί τι, ἢ εἰς τὸν Κοραῆν ἢ εἰς ἄλλον τινα τῶν ὀρθοδόξων, ἀσύμφωνον μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν μακαρωνίων, ἐμπαίζουσιν αὐτὸ καὶ καλοῦσι τρακάρισμα· ὅταν δὲ ἀπαντήσωσι καὶ τι σύμφωνον, εὐθὺς Δουκαῖσμός τοῦτο, καὶ παλινῳδία, καὶ παράδοσις τοῦ δόγματος.

Σελ. στ'. στίχ. 26. «Ἀφ' οὗ δὲ ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐπυρπόλησε τὰς ἀχρήστους Γραμματικάς, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἄνετον ἄδειαν». Ἄν ὁ Κοραῆς ἐσυμβούλευσε τὴν πυρπόλησιν τῶν ἀχρήστων Γραμματικῶν, ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἔδωκεν ἄνετον ἄδειαν; τὸ τυμπέρασμα εἶναι Δουκαϊκόν.

Στίχ. 28. «Καταχέας αὐτῶν τὴν νεωτέραν φιλοσοφικὴν γραμματικὴν». Κατὰ σὲ λοιπὸν ἤθελε πράξει ὀρθώτερον, ἂν τοὺς ἐπεστήριζεν εἰς τὴν παλαιὰν ἀφιλόσοφον, διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ ὄλους Δούκας.

Στίχ. 30. «Ἐκ τῶν καπηλείων». Πόσον ἐνασμενίζεται, συνεχῶς ἐπιπλήττων εἰς ἄλλους τὰ καπηλεία, ὡς ἐλπίζων νὰ συστήσῃ διὰ τοῦ τοιούτου τὴν ὑπόληψιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ νηφαλιότητος.

Σελ. ζ'. στίχ. 1. «Τό, κατὰ τὸν σοφὸν Κοραῆν». Οὐαί, καὶ πάλιν καὶ πολλάκις οὐαί εἰς τοὺς καταχρωμένους τὴν τῶν ἄλλων ὑπόληψιν! ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀλιγωτέρου ταλανισμοῦ ἄξιοι οἱ θέλοντες

κατὰ τὸν Δούκαν γὰ συστήσωσι τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν διὰ τῆς τῶν ἐνδόξων περιφρονήσεως.

Στίχ. 5. «Πρῶτον μὲν ἠνάγκασαν καὶ αὐτὸν τὸν σοφὸν Κοραῆν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς τοιαύτης αἰρέσεως, γὰ συγκαταβῆ μικρὸν ἀπὸ τῆς φιλοσόφου περιωπῆς, καὶ ἐπιλαθόμενος τῶν προδεδιδαγμένων, γὰ σαλπίσῃ τὸ ἀνακκλητικὸν αὐτοῦ οὕτωςί». Εἰς κόρακας τὰ σοφίσματα! ἀνακκλητικὸν ὁ Κοραῆς; καὶ ποῦ ἐσάλπισε ποτὲ ὁ Κοραῆς, ἢ ἐδίδαξε τὰ ἐναντία τῶν σελ. λγ' - λθ' τοῦ Δ' τόμου τοῦ Πλουτάρχου; Δεῖξε, ἢ ὁμολόγησε, ὅτι εἶσαι ἀναίσχυντος συκοφάντης.

Σελ. ζ'. στίχ. 17. «Ἄλλ' ὄψέ νοῦν ἐσχῆκαμεν». Τοῦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου λεγόμενον, δὲν ἀληθεύει κατ' οὐδένα τρόπον. Κατὰ τὸν Κοραῆν δὲν ἀληθεύει, ἐπειδὴ ἀναγινώσκοντες τὰ εἰς τὸν Ἡλιοδώρον αὐτοῦ προλεγόμενα, καὶ μάλιστα τὰ Σελ. νδ' καὶ ἐξῆς, καὶ τοὺς Αὐτοσχεδίους αὐτοῦ Στοχασμούς, καὶ ὅσα ἔγραψε καὶ εἶπε, βλέπομεν, ὅτι ὁ Κοραῆς ἐξ ἀρχῆς εἶχε καὶ ἔδειξε τὸν αὐτὸν νοῦν. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Δούκα δὲν ἀληθεύει· ἐπειδὴ καὶ ὄψέ ἂν εἶχε θάλει νοῦν, δὲν ἔλεγε Σελ. κγ' ὅτι ὁ Κοραῆς ἐσχάτως εἶπεν ὅτι ὁ Δούκας ἐν πρώτοις ὁ πρὸ τοῦ Ἡλιοδώρου Κοραῆ μηδὲ γρὺ περὶ τοιούτων εἰπών· δὲν ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου χωρίου, Σελ. κθ' καὶ ἀλλαχοῦ, ὅτι ὁ Κοραῆς ἄδει παλινψῆδιαν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα χειρότερα.

Στίχ. 24. «Οὔτε γὰ ἀναγνώσῃ». Ἄλλ' εἰπέ μας, ἔμαθες τὰ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης γράμματα, διὰ γὰ παραβάλης τὸ ἔργον τοῦ ἀνοίξαντος αὐτήν;

Σελ. θ'. στίχ. 2. «Ὁ δὲ καλός, γραμματικὸς, καὶ ἐστὶ καὶ γενήσεται». Πῶς λοιπὸν σύ, ἂν, κατὰ σεαυτὸν, καλὸς γραμματικὸς, δὲν ἔγεινες ἀκόμη φιλόσοφος;

Στίχ. 7. «Πῶς λοιπὸν χωρισθήσονται ἀπ' ἀλλήλων;». Καὶ τίς τὰ ἐχώρισεν, εἰμὴ σύ, ὁ ἀφορίζων τοὺς φιλοσοφοῦντας, καὶ διδάσκοντας ἄλλο τι παρὰ τὰ καλὰ σου γραμματικά;

Στίχ. 13. «Καταφρονηθέντων ὁμῶς τῶν καλῶν γραμματικῶν, καὶ κακίστων γραμματικῶν λεγομένων, καὶ ξηρῶν λέξεων φαινομένων, τοῖς κάκιστον καὶ ξηρὸν δηλονότι καὶ νοῦν καὶ ἐγκέφαλον ἔχουσι, φοβούμαι, μήπως μετὰ δεκαετίαν οὐχ εὐρήσομεν διδασκάλους διὰ τὰ

σχολεία, ἐν ᾧ τὸ πλῆθος τῶν ἀγοραίων φιλοσοφεί τῆς φυσικῆς καὶ ἠλεκτρικῆς τὰ πειράματα εἰς τὰς εὐρείας στοὰς τῶν θαυματοποιῶν γυμνασίων, ὡς τὸ φύσημα τινῶν διεκήρυξε». Κακὸν βέβαια ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν ἀλήθευεν, ὅτι οἱ, τοὺς ὁποίους ἀποβλέπων ὁ φθόβος σου πολεμεῖ, μαθηματικοὶ καὶ πειραματικοί, ἡμέλουν τὰ ἀληθῶς καλὰ γραμματικά, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, τὸ ὅποσον ἐκ τῶν ἔργων ἀποδεικνύεται ψευδέστατον· ὅμως ἂν ἦτο νὰ ἐκλέξωμεν ἐξάπαντος μεταξὺ δύο κακῶν, βέβαια προτιμότερα εἶναι τῶν πραγμάτων ἢ μάθησις καὶ ἐξακρίβωσις παρὰ τῶν ξηρῶν γραμμάτων ἢ ἀφιλόσοφος μέθοδος, καὶ ὁ ἄλογος τῶν ψιλῶν λόγων κανονισμός. Ἄν ταῦτα ἐπροξένουν τῶν ἠθῶν τὴν ἡμερότητα, τὴν ὁποίαν πάντοτε συνέστησε καὶ συσταίνει ὁ Κοραῆς, καὶ παρέστησεν ὡς γέννημα τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐξαιρέτως, δὲν ἐβλέπομεν καὶ μεταξὺ ἡμῶν τόσους γραμματικούς ὁμοιάζοντας, καθὼς λέγει πού ὁ Κοραῆς, κωπηλάτας, ἐκφυγόντας τοῦ κατέργου.

Στίχ. 20. «Ἄλλ' ἤδη ἀνακαλῶμεν...». Τόσον ἐνασμενίσθη εἰς τὴν ρῆσιν ὁ μέγας Ρῆτωρ τῆς Ἀργοῦς, ὥστε προσηρμωσμένην, ἢ μὴ, τὴν ἐπαναλαμβάνει καὶ μεταπλάττει πολλάκις.

Στίχ. 25. «Δὲν ἦλθεν ἔτι εἰς χεῖρας μου». Δὲν εἶχες λοιπὸν νὰ εἴπῃς περὶ αὐτῆς τίποτε· ἀλλ' ἔμαθες, ὅτι σκήπτεται ὁ συγγραφεὺς προστάτην καὶ δδηγὸν τὸν Κοραῆν, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ τὸν ὑλακτήσῃς.

Στίχ. 30. «Φιλολόγος ἀνὴρ Γερμανός». Εἰς ποίαν γλῶσσαν ἀνεβόησε καὶ τὸ ἐνόησες;

Στίχ. 32. «Τοιαῦται». Πολλαὶ χειρότεροι εἶναι αἱ διὰ τὴν δοξοκοπείαν σου.

Σελ. 1'. στίχ. 2. «Ἑλλόγιμον». Νομίζεις καὶ ἄλλον τινα ἐλλόγιμον παρὰ σεαυτὸν καὶ τοὺς κατὰ σεαυτὸν;

Στίχ. 13. «Ἐξ ἀπλότῃτος εὐμετάβλητον». Πόθεν ἐγνώρισες τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀπλότῃτα; ἐκ τῶν ἐπιγραμματῶν. Τί λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν οἰκειῶν σου ἐπιγραμματῶν; τί περὶ τοῦ εὐμεταβλήτου;

Στίχ. 15. «Οὐκ ἔχει χώραν». Τίς σέ τὸ ἐβεβαίωσε; ἢ μήπως ὄνειρώττων ἐπὶ τοῦ πευκίου τῆς Χαλιμᾶς, περιῆλθες δλα τὰ σχολεῖα.

Στίχ. 18. «Περιέχει καὶ πολλὰ καὶ οὐδέν». Πόθεν τὸ ἐξεύ-
ρεις, ἐπειδὴ δὲν ἤλθεν εἰς χεῖρας σου ἔτι;

Στίχ. 27. «Χάριν φέρων τῇ ἑταιρεία τῇ πυρπολησάσῃ τὰς ἀρ-
χαίας γραμματικὰς». Ἴδού τι λέγει ὁ μεταφραστὴς τῆς τοῦ
Βουτμάννου γραμματικῆς, σελ. δ': «οἱ ἀνώμαλοι οὗτοι καιροὶ
μᾶς ἐστέρησαν ὅλα τὰ βιβλία, ὅσα ἐστέλλοντο ἀπὸ Βενετίας, ὥστε
οὐδὲ Λάσκαρις εἶναι πρόχειρος εἰς τοὺς μαθητὰς, ὁ πάλαι ποτὲ
καταπλημμυρῶν τὴν Ἑλλάδα». Ταῦτα διαστρέφει ὁ πονηρὸς ρή-
τωρ εἰς τὰ, *χάριν φέρων* — *δὲ ἔλλειψιν τρι-
τακτακτισμένης γραμματικῆς* καὶ τοῦτο
διὰ τί; διότι ὁ Ἐπιστήμων, ὁ Ἰατρὸς ὁ οὐκ ὀλίγον τὸ γένος τιμῶν,
καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ μακαρωνικώτερος, καὶ εὐζωνος ἀνα-
τρέχων, καὶ τρακαρισμῶ ἐμπесών, καὶ ὁ δυνατώτερος ἢ κατὰ
γραμματικὴν ἔξιν, δὲν ἐμνήσθη τῆς Τερψιθέας καὶ Τερψιχόρας,
καὶ τῆς λοιπῆς χορείας τῶν Δουκαϊκῶν ἐκδόσεων.

Σελ. ια'. στίχ. 1. «Ἀπέτυχε τῆς ἐλπίδος· καθότι ἡ γραμματι-
κὴ αὕτη, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὡς καλὴ, ἔσται τοιαύτη εἰς ἐκείνους, πε-
ρὶ ὧν ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς αὐτὴν ἐξεπὸνῆσε· τῇ δὲ ἡμετέρᾳ
νεολογίᾳ ἄχρηστος γίνεται καὶ ἄκαρπος παντελῶς, ἄναρχος οὐσα
καὶ ἀτελεύτητος, καὶ ὄχλος πολὺς καὶ λαβύρινθος ὄλος, καὶ διέξο-
δος οὐδαμοῦ». Καὶ τίς ἀμφιβάλλει βλέπων, ὅτι δὲν εἶναι κατὰ
τὸν τύπον τῆς Τερψιθέας καὶ Τερψιχόρας;

Σελ. ια'. στίχ. 7. «Ἀπονάρκωσιν εὐθύς ἐν ἀρχῇ οὐ μόνον τῶν
μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ διδάξαντος». Ἄλλὰ δὲν εἶναι ὁ
Δούκας ὁ διδάξων.

Στίχ. 9. «Ὑπομονήν, ὥστε δεῖσθαι μαστίγων». Ὁ ὑπομεί-
νας εἰς τέλος σωθήσεται, λέγει τὸ ἱερὸν λόγιον· ὁ δὲ Δούκας κα-
ταδικάζει τὴν ὑπομονήν εἰς μαστίγας.

Στίχ. 23. «Παλινοῦδιαν». Πόσας προφητείας δὲν φοιβάξει
ὁ μέγας γραμματικὸς;

Στίχ. 24. «Ἡ γραμματικὴ, ὧ ἄνδρες σοφοί, ὠφείλει νὰ εἶναι
σύντομος, μεθοδική, κατὰ τάξιν διηρημένη εἰς βιβλία τέσσαρα. Τε-
χνολογικόν, Ἐτυμολογικόν (τὸ καὶ Κανονικόν), Συντακτικόν, καὶ
Συνθετικόν. Καὶ οὕτω καθ' ἐξάμηνον, ἢ κατ' ἔτος ἐν τούτοις γενο-
μένης τῆς δοκιμασίας τῶν μαθητῶν, νὰ γίνωνται οἱ προβιβάσμοι

αὐτῶν κατ' αὐτὴν πρὸς τὰ τελειότερα πάντοτε ἔνθα φανήσεται καὶ τοῦ μαθητοῦ ἢ ἐπίδοσις, καὶ τοῦ διδασκάλου ἢ ἐπιμέλεια». Τοιοῦτον εἶναι τὸ σχέδιον τοῦ Δούκα, οὐαὶ δὲ εἰς ὅποιον μεθοδευθῆ ἄλλο!

Σελ. 16'. στίχ. 2. «Ὅπου τὸ πάθος κρατεῖ, ἐνταῦθα λόγος ὀρθὸς ἀδυνατεῖ». Βεβαιότητα!

Στίχ. 11. «Ἐρῶ ἐλευθέρως τὴν γνώμην μου». Κατὰ τὸν Θερσίτην ἐκείνον, ὅστις αἰσχιστος ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν.

Στίχ. αὐτ. «Οὔτε εὐνοίαν ἐκ κολακείας θηρώμενος, οὔτε ἀπέχθειαν ἐκ τῆς ἀληθείας δεχόμενος». Ἄλλη πάλιν ρητορικὴ χωρὶς νοῦν ἀντίθεσις· διότι ἂν ἡ κολακεία εἶναι τῆς προαιρέσεως τοῦ κολακεύοντος, ἡ ἀπέχθεια δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἐχθαίρομένων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἐχθαίροντι.

Στίχ. 13. «Ἐπιεικῶς». Ὡ τῆς ἀνεξικάκου ἐπιεικείας!

Στίχ. 28. «Καὶ τὸ ὕφος αὐτὸ οὐκ ὀλίγον ἐβαπτίσθη ἐν τῇ καδίσκῃ τῶν ἀλλοφύλων γλωσσῶν ἐξ ἀπροσεξίας παρασυρέν». Εὐ γε τὸν Δούκαν καὶ τρεῖς εὖγε! ὅς τις διὰ φόβον τοῦ τοιοῦτου βαπτισμοῦ ἀσπάξεται ὡς ἐλληνικώτατα τὰ Τόσον καὶ Ὀσον, ὅπου ἀναλογίας λόγος δὲν εἶναι· καταδικάζει δὲ τὸ Συλλαμβάνων ἐλπίδας, ὡς Γαλλισμὸν.

Σελ. 16'. στίχ. 30. «Ὅπερ φέρει τὸν μέγιστον σπαραγμὸν τῆς ἡμετέρας γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν». Φράσις Δουκαϊκὴ καὶ ἐλληνικωτάτη καὶ καταλληλοτάτη! καὶ μετὰ τῶν Δουκαϊκῶν κανόνων συμφωνοτάτη!

Σελ. 17'. στίχ. 1. «Προκύπτει - ἀσάφεια». Ἐκ τοῦ συνδεδμεμένου ὁμως Δουκαϊκοῦ ὕφους προκύπτει μεγίστη σαφήνεια, ὡς καὶ τυφλοῖς δῆλον.

Στίχ. 10. «Ἵποψίαν συκοφαντίας». Ὅχι ὑποψίαν, ἀλλ' ἀπόδειξιν συκοφαντίας καὶ ἐπηρέασεως φέρει ὁ λόγος σου· διότι εἶναι πασιδῆλον, ὅτι ὁ Βαρδαλάχος ἔχων τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀξίωμα εἰς τὸν νοῦν, μηδὲν ἐν τῇ νῆ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει, καὶ εἰπὼν ὅτι «διὰ τῶν αἰσθήσεων μαθάνει ὁ ἄνθρωπος, τίνας ἰδιότητας ἔχουσι τὰ σώματα, πῶς ὑπάρχουσι, πῶς ἐνεργοῦσι, εἰς ποίους ὄρους ὑπόκεινται, τίνα τὰ δρώμενα ἀποτελέσματα, καὶ τίνα τούτων τὰ αἷτια· καὶ ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἢ ταῦτα πάντα διδάσκουσα,

λέγεται Φυσική» ἐξηγήθη σαφέστατα, καὶ ἀπέδωκεν ἐντελέστατα τῆς Φυσικῆς τὸν ὄρισμόν. Σὺ δέ, λαβόμενος τυπογραφικοῦ λάθους ἐνός, ἐπιδεικτικῶς, ἄνω καὶ κάτω στρέφων τὰ διαλεκτικά σου σοφίσματα καὶ ἐπιφέρεις Σελ. ιε'. στίχ. 29. «Ἴδου ὁ αὐτὸς παράγραφος φέρει ἐπιγραφὴν, τί ἐστὶ φυσική, καὶ ἐν τούτῳ ὄρισμῳ φυσικῆς οὐχ εὐρίσκεται». Δὲν εἶναι ταῦτα συκοφαντία; Τοιαύτη καὶ χειροτέρα εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθος κρίσις τῆς Ἄργους περὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἐπιστημῶν· ἐπειδὴ ὅστις ἀναγνώσῃ τὸν παράγραφον τῆς Φυσικῆς τοῦ Βαρδαλάχου κατὰ συνέχειαν, εἰς αὐτὸν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν μένει περὶ τῆς εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ ἐκφραζομένης ἐννοίας· καὶ βλέπει ὅτι ὅλα τὰ σοφίσματα καὶ ἀνεπίσημα τῆς Ἄργους εἶναι λογοδιάρροια.

Σελ. ιη'. στίχ. 23. «Νὰ εἶναι ἐξ ἡμισείας ἐν ταυτῷ καὶ φιλόσοφοι». Ἄπο συκοφαντίας εἰς συκοφαντίαν μεταβαίνει ὁ ἡμέτερος Δούκας, ἡ Ἄργω. Πούποτε δὲν εἶπεν ὁ Κούμας, ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ καταστήσῃ τοὺς γραμματικὸς μαθητὰς τοῦ ἐνταυτῷ καὶ ἐξ ἡμισείας φιλοσόφους· εἶπε μόνον ὅτι προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ μὲ διαφόρους ἰδέας μαθήσεων καὶ πραγμάτων εἰς τὸν βίον χρησίμους· ἡ συκοφαντικὴ τοῦ Δούκα γραφὴ ἔπλασε τοὺς ἡμιφιλοσόφους.

Σελ. ιη'. στίχ. 25. «Ὅσον περισσότερο προσπαθεῖ ὁ σοφὸς Κοραῆς νὰ τὸ ἐμποδίσῃ». (Σελ. λγ'. Τόμ. Δ'). Ἐκεῖ ὁ Κοραῆς λέγει «Τὴν ὁποίαν (ἡμέρωσιν τῶν ψυχῶν) μόνη τῶν ἐπιστημῶν ἢ παραδόσις, χωρὶς τὴν Φιλολογίαν δὲν ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ», ὁ συκοφάντης λέγει, ὅτι ὁ Κοραῆς προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ, ὅτι ὁ Κούμας ἐπαγγέλλεται νὰ διδάξῃ.

Σελ. ιθ'. στίχ. 9. «Οἱ δὲ ἀποσιωπηθέντες βέβαια εἰσὶν ἀλογώτεροι». Ὁ καρδιογνώστης Δούκας προγινώσκει καὶ τοὺς διολογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ κατακρίνῃ, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐπαγγελομένης ἀφιλοπροσωπίας του.

Στίχ. 12. «Καί». Ἐπρόσθεσεν τὸν σύνδεσμον ὡς ἀναγκαῖον βέβαια εἰς κατάληψιν τοῦ νοήματος.

Στίχ. 20. «Παραλλάξ παρ' ἡμέραν». Τὴν αὐτὴν ἔχει ἐννοίαν τὸ π α ρ' ἡ μ έ ρ α ν καὶ σελ. 24 τῆς πρὸς Ἰγνάτιον σεμνῆς ἀμφοδουλευτικῆς σου;

Στίχ. 26. «Εἰδὲ μὴ, παρασιωπήσθωσαν» Ἀὕτη εἶναι ἡ μέθοδος σου, συμφωνοτάτη μετὴν ἀμάθειάν σου· πλὴν μήπως διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιοι καταδίκης οἱ μὴ ἀκολουθοῦντες τὴν μέθοδόν σου;

Σελ. κ'. στίχ. 1. «Ἄλλ' οἱ ἐν τοῖς μυρίοις ἐνός μόνου καὶ μόλις ἐπιτυγχάνοντες ἐν τῇ νεωτέρᾳ ταύτῃ μεθόδῳ σου». Πῶς τὸ ἐπληρορήθη;

Στίχ. 10. «Ἐδείχθη». Οὐδαμῶς! Δουκαϊκὴ μόνον ἀπόφασις ἔγεινε, μηδὲν ἀποδεικνύουσα.

Στίχ. 20. «Οἱ πρῶτοι εὐρόντες τὰ ὀνόματα». Ἄλλὰ καὶ οἱ ἔσχατοι περὶ εὐρέσεως γλώσσης φιλοσοφοῦντες, ὡς σύ, οὐτ' εἰς τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, οὔτε εἰς τὴν ὀνοματοθεσίαν προσέχουσιν, ἀλλὰ νομίζουσιν, ὅτι μετὸ Ζιμπίλι κατέβησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους αἱ γλώσσαι· διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐξορίσῃς ἐκ τῆς Γραμματικῆς σου καὶ πᾶσαν παραγωγὴν λέξεως καὶ νὰ τὰς λάβῃς ὀφθαλμῶν καὶ παντοίας ἐκ τοῦ Ζιμπίλιου.

Σελ. κα'. στίχ. 11. «Μὴ τῆς Φυσικῆς τὰ πειράματα» Βέβαια μὴ! ἐπειδὴ ὁ Δούκας τὰ ὑπερφρονεῖ, ἀλλ' ὄχι ὡς ἀσυντελεῖ πολλὰκις πρὸς κατάληψιν πολλῶν γραμματικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐννοιῶν.

Στίχ. 21. «Ἵποπτεύω». Αἱ ὑποφίαι σου δὲν εἶναι ὄροι τῆς φύσεως ἀμετάθετοι.

Στίχ. 29. «Τῆς Ἀλγέβρης τὰ σύμβολα». Εἶναι βέβαια λεξείδια μάταια διὰ ὅλους τοὺς Δούκας.

Στίχ. αὐτ. «Τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων γέμουσι φιλοσοφίας καὶ νοῦ». Καὶ τίς εἶπε ποτὲ τὸ ἐναντίον, ἂν καὶ ὅλα δὲν εἶναι μαργαρίται, ὅσα λαμπιρίζουσι; Πλὴν ὁ λόγος τοῦ Κούμα δὲν βίβει πούποτε ὑποφίαν καταφρονήσεως τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ἀλλ' ὄλον τὸ ἐναντίον. Λεξείδια δὲ μάταια λέγει τὰ τῶν κατὰ σέ γραμματικῶν μωρολογήματα.

Σελ. κβ'. στίχ. 4. «Οὐδεὶς, οἶμαι, παίζει ἀπειροκάλως μετὰ σημεῖα ἐν τοῖς γραμματικοῖς». Πῶς παίζουσι μετὰ σημεῖα καὶ δι' ὅλου τοῦ βίου, σὲ μανθάνει ὁ Χίος ἐκδότης τῶν ἀστειῶν τοῦ Ἱεροκλέους Σελ. κε' καὶ ἐξῆς.

Στίχ. 18. «Οὐδὲ μικρὸν ὠφελοῦνται, ἀλλὰ θλάπτονται μᾶλλον, ὡς ἀμελοῦντες οὕτως ἀφεύκτως τὰ πρὸ ὁδοῦ· οὐδὲ τὸ στάδιον τῶν

γραμματικῶν εὐδιόδευτον αὐτόθι διὰ τὸν λαβύρινθον τοῦ Βουτιάνου· ἂν δὲ τοῦτο ὅμως λάβῃ τέλος καλόν, τότε ἔσται αὐτοῖς ἐντεῦθεν μέγα τὸ ὄφελος εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἱ ὁποῖαι οὐδὲ ἔσονται αὐτοῖς, ὡς λέγεις, κύριον μάθημα· ἀλλὰ κύριον μάθημα αὐτοῖς μάλιστα ἔσται αὐτὰ τὰ καλὰ γραμματικά, ἢ σπουδὴ τοῦ ἔθνους παντός, δι' ὧν τὰ πλεῖστα καὶ χρησιμώτερα τῶν περὶ τὸν βίον ἐπιτελοῦνται, ἢ κοινωνία σώζεται, νόμοι γράφονται, συνθῆκαι γίνονται, τὸ θῆμα θρονῶ, εὐγλωττία θαυμάζεται, καὶ τ' ἄλλα τὰ περὶ τὸν βίον ἐπανορθοῦνται· αἱ δὲ ἐπιστήμαι εἰσὶ τέχναι τεχνῶν, καὶ οὐχὶ οὐσιώδης φιλοσοφία· ἐν ἣ καταγίνεται ἤδη καὶ ὁ σοφὸς Κοραῆς, ἀπορρίψας τὰς ἐπιστήμας ὡς ἀδιάφορα πράγματα...». Ὡ τῆς τερατολογίας τοῦ Δούκα! τί δὲν ἐπαγγέλλεται νὰ μᾶς καταπέιση, διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν πτωχείαν του; ἀλλ', ὦ σοφὲ Δούκα, κύριον μάθημα κάμνει ἕκαστος ὅποιον μάθημα θέλει καὶ δύναται· ὅλα εἶναι τροφή τῆς ψυχῆς καὶ τελειοποιήσις τοῦ λογικοῦ, ἂν καλῶς μεταχειρισθῶσιν· ὅλα γίνονται δηλητήρια φάρμακα διὰ τῆς καταχρήσεως. Τί μένεσαι λοιπὸν κατὰ τῶν, ὅσων τὴν γνῶσιν ἀφήρησαι;

Σελ. κγ'. στίχ. 1 «Γρ. Προτετελεσμένοι, ἵνα μὴ ἔλθωσι προτετυφλωμένοι». Ἐπιεικῆς διόρθωσις καὶ ἀνεξίκακος!

Στίχ. 12. «Καὶ ὁ Δούκας ἐν πρώτοις». Καὶ τίς δὲν ἐξεύρει, ὅτι ὁ Δούκας εἶναι ὁ πρῶτος καὶ πρῶτιστος εἰς ὅλα;

Σελ. κγ'. στίχ. 18. «Τοῦ ἐξαπατᾶν δι' ἕτερα τέλη νομίζω». Ἡ σύνταξις καὶ στίξις εἶναι θαυμαστή, καὶ φέρει μεγάλην σαφήνειαν· πλὴν τὸ περισσοτέρας περιεργείας ἄξιον εἶναι ἢ ἀνεξίκακος ἔννοια τῆς Δουκαϊκῆς Ἀργουῆς, διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ καρδιογνωστικὴν ἐπίκρισιν τῶν διαλογισμῶν.

Στίχ. 27. «Σημείωσαι». Σημειῶ, ὅτι δὲν ἐξεύρεις παντάπασι τί λέγεις· ἐπειδὴ ὁ Κούμας λέγων, ὅτι «διαφέρει τὸ νὰ μὴν ἐξεύρῃ ὁ μαθητὴς τὴν ἀρχήν, μῆτε τὰ πράγματα, μῆτε τοὺς λόγους, ἀπὸ τὸ νὰ ζητῇ πολλῶν μόνον τὴν ἐξήγησιν τῶν λόγων», δὲν νοεῖ τοὺς ξηροὺς λόγους τῶν ξηροκεφάλων, ἀλλὰ τοὺς λόγους τῶν φυσικῶν πειραμάτων, ἐπειδὴ περὶ τῶν μεταδαινόντων εἰς τὴν καθ' αὐτὸ σπουδὴν τῆς Φυσικῆς εἶναι ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ ὄχι περὶ ἐξηγήσεως λόγων γραμματικῶς, ὡς νομίζων ἐταράχθης καὶ ἐπρόστροξες εἰς τοὺς τραγελάφους, τὸ Σκίλδαφι καὶ τὸ Βλίτυρι.

Σελ. κδ'. στίχ. 10. «Ἀναγκαιότερα τὰ γραμματικά εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἔργα, καὶ ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ μάθωσιν ὅλοι — Τὰ δὲ ἄλλα ἀφωσιῶται ὀλίγῳ ἀριθμῷ». Ὅλοι νὰ μάθωσι τὰ γραμματικά, καὶ μάλιστα καθὼς ἐνίστε τὰ νοεῖ καὶ ὁ Δούκας. Ἐξεύρει τί λέγει ὁ λέγων τὰ τοιαῦτα; Ποῦ καὶ πότε κατωρθώθη τὸ ἔργον;

Στίχ. 19. «Τοῦ αὐτοῦ ἐπανάληψις τοῦτο». Βέβαια πολλὰ ἀναγκαῖα παρατήρησις ἀμαρτήματος, τοῦ ὁποῖου ὁ Δούκας ποτὲ δὲν ἔγεινε μέτοχος.

Στίχ. 20. «Τὰ δὲ ἄλλα ἐξῆς ὁμοίως περιττὰ καὶ ψυχρά». Μόνα τὰ τοῦ Δούκα εἶναι οὐσιώδη καὶ ἀστεία.

Στίχ. 28. «Πιθανὸν νὰ φθάσωσιν...». Διατὶ λοιπὸν δὲν ἔφθασαν διὰ τῆς Τερψιθέας καὶ Τερψιχόρας, καὶ τῶν λοιπῶν γραμματικῶν διδασμάτων σου;

Σελ. κε'. στίχ. 2. «Ἄλλὰ δὲν εἶναι μεγαλύτερον κρίμα...». Τὸ μέγιστον εἶναι βέβαια νὰ προσάπτωμεν τὰ ἴδια ἀμαρτήματα εἰς ἄλλους.

Στίχ. 6. «Ἄμην, ἀμην». Κατάχρησις συνηθεστάτη εἰς τὸν Δούκαν, καὶ ψυχρωτάτη.

Στίχ. 14. «Ἐπεμπε δὲ τοὺς μαθητὰς πρὸς ἄλλους ὡς ἀδιαφορῶν πρὸς τοιαῦτα μαθήματα, ὧν ἐλαχίστη ἐφαίνετο αὐτῷ ἢ ὠφέλεια· καὶ ἀνάγνωθι Ξενοφῶντα προσεκτικώτερον, ἢ μᾶλλον τὸν σοφὸν Κοραῆν». Ἀναγνοὺς τὸν Ξενοφῶντα, εὐρίσκω «Πάντων μὲν γάρ, ὧν ἐγὼ οἶδα, μάλιστα ἔμελλεν αὐτῷ εἰδέναι, ὅτου τις ἐπιστήμων εἶη τῶν συνόντων αὐτῷ, ὧν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ κάγαθῷ εἰδέναι, ὅ,τι μὲν αὐτὸς εἰδείη, πάντων προθυμότερα ἐδίδασκεν· ὅτου δὲ αὐτὸς ἀπειρότερος εἶη, πρὸς τοὺς ἐπισταμένους ἤγειν αὐτούς». Εἶναι ἐδῶ λόγος περὶ ἀδιαφορίας; ἀλλὰ παρακατιῶν ὁ Ξενοφῶν διορίζει δρους μέχρι τίνων νὰ ἐκτείνηται τῶν τοιούτων ἢ μάθησις· μήπως τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἰς οὐδένα δὲν συμφέρει ἢ περαιτέρω **ἐξακριβώσεις; Ἄπαγε!**

Στίχ. 21. «Σεμνότερον ἀπὸ τρακαρισμοῦς». Ἴδου τὸ κυριολεκτεῖν κατὰ Δούκαν· τὰ ἐφεξῆς δεικνύουσι τὴν μετριοφροσύνην τοῦ ἀνδρός, δυνάμει τῆς ὁποίας καθυποβάλλει ὅλους δεσποτικῶς εἰς τὰ δόγματά του.

Στίχ. 30. «Χεῖρον μὲν διὰ τὸν μαθητὴν». Βέβαια ὅ,τι δὲν

περινοούντες τοῦ ὀνόματός σου τὴν ἐξουθένωσιν, δεικνύουσιν τὴν τῆς ἰδίας αὐτῶν διαθέσεως».

Στίχ. 16. «Ἀνακαλῶμεν αὐθις τὴν κύνα ἐπὶ τὴν θήραν». Καὶ μήπως ἀπεπλανήθη ποσῶς εἰς παρεκβάσεις ἔξω τοῦ προκειμένου σου σκοποῦ τῆς λοιδορίας;

Στίχ. 21. «Δύο μᾶς ἔδειξας». Μήπως ἐχρειάζετο ὀρμαθὸς ἕλος ὀνομάτων;

Στίχ. 23. «Τὸ δὲ φρόνιμοι». Βέβαια πλὴν τοῦ Δούκα ἄλλος φρόνιμος δὲν εὑρίσκεται!

Στίχ. 28. «Ἄκρα ταπεινώσεις». Ἡ δὲ ἄκρα ἔπαρσις, ἐσχάτη ἀπόγνωσις. Ὅποια δὲ θαυμαστὴ προσαρμογὴ εἶναι ἢ τῆς τοῦ Κοραῆ παρατηρήσεως!

Σελ. κζ'. στίχ. 4. «ὦ τῆς παρανομίας καὶ τῆς ἀσεβείας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης! τρακαρισμοὺς δὲ ἀνηκούστους καὶ μεστοὺς μελαγχολίας ἐμβλητέον εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ; ὦ τῆς ἀναιδεΐας!». Κακίστη ἀντίθεσις τῆς ρητορείας τοῦ Δούκα! Ἄλλὰ μήπως ὡς παρανομίαν καὶ ἀσέβημα ἐλέγχει ὁ Κούμας τὴν εἰσοδολὴν τῆς παλαιᾶς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ; ὄχι βέβαια· ἀλλ' ὡς ἀδύνατον ἐπιχείρημα. Καὶ ἂν ἀδύνατον εἰς τόσους καὶ τοιοῦτους ἄλλους, πόσον ἀδυνατώτερον εἰς τὸν Δούκαν;

Στίχ. 11. «Δυσεξήγητον». Δυσεξήγητον κατὰ τὸν Δούκαν. Ἡ δὲ παράφρασις εἶναι ἀξία τοῦ Δούκα, καὶ ὅσον ἀληθεύει, ὅτι ὁ Κοραῆς φάλλει παλινωδίαν, ὡς προεῖρηται, τόσον ἀληθεύει καὶ ἡ παράφρασις.

Στίχ. 16. «Παρ' ὅσον». Τὸ παρ' ὅσον τοῦτο πότε ἐγεινεῖν ἑλληνικὸν καὶ ἄξιον τῆς γραφίδος τοῦ παραφραστοῦ Δούκα, ἀφ' οὗ ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ τὸ ἀφώρισεν ὡς ἀνελληνικόν;

Στίχ. 20. «Ἀπὸ μέρους τοῦ Κοραῆ παρῆλθεν». Ἐκ μέρους τοῦ Κοραῆ ποτὲ πόλεμος κατὰ τῶν σοφωτέρων καὶ φρονιμωτέρων τοῦ γένους δὲν ἐγεινε. Τὴν παρέλευσιν λοιπὸν αὐτοῦ ὀνειρώττει μόνον ὁ Δούκας.

Σελ. κη'. στίχ. 3. «Οἱ ἐλλόγιμοι τοῦ γένους δὲν ἀποβάλλουσι». Μὴ θιάζεσαι, ἄνθρωπε, δὲν εἶναι λόγος περὶ σοῦ.

Στίχ. 6. «Πρὸς μόνην κολακείαν τοῦ αἰρεσιάρχου». Διὰ τί λοιπὸν οἱ πρὸ τοῦ κατὰ σὲ αἰρεσιάρχου ζήσαντες ἐλλόγιμοι τὰ ἄ-

πέβαλαν, ὅταν ἔγραψαν εἰς τὴν συνήθη γλῶσσαν;

Στίχ. 8. «Κατὰ τῶν ἀκροτηριαστῶν». Ἐκροτηριασταὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι οἱ Δοῦκαι, καὶ ἀπεδείχθησαν πολλακίς ὑποτραυλιζόντες, καὶ βαρβαρίζοντες, ὅχι οἱ μεταχειριζόμενοι μετὰ λόγου καὶ ρυθμοῦ ὄλου ζῶντος ἔθρους γλῶσσαν ζῶσαν.

Στίχ. 12. «Ἴνα μὴ καὶ παντελῶς ἀποβάλλῃ σε ἡ γλῶσσα». Ἐν εἰσηκούετο ἡ φωνὴ τῶν κοράκων, ἔγεμε πτωμάτων ὁ κόσμος.

Στίχ. 13. «Ἐντάμα». Δὲν τὸ ἔχει ἡ γλῶσσα, ἡ δὲν νοεῖς πόθεν πηγάζει; τί λοιπὸν ἐλέγχεις;

Στίχ. 14. «Ἀποῦ». Ἐπανάλαβε λοιπὸν τὸ ὀ π ο ῦ, ἐκ τοῦ ὁποῖου λυτρωθεῖς, ὁμολόγησες ποτὲ χάριτας.

Στίχ. αὐτ. «Ἐξεύρειν». Δὲν ἤκουσες ποτέ; δὲν τὸ ἐπρόφερες; Ναί· ἀλλὰ δὲν τὸ ἔγραψες μὲ τὰ αὐτὰ γράμματα; Πῶς λοιπὸν θέλεις νὰ τὸ γράψῃς; Ἴσως ὡς προελθὸν ἐκ τοῦ Ζ ι μ π ι - λ ί ο υ, καὶ ὅχι ὡς ἐκ πιθανῆς ἔτυμολογίας γραμματικῆς. Εἴθε! καὶ τρεῖς εἴθε!

Στίχ. 16. «Πῶς τὰ παρεισάγης;». Κατὰ ἀναλογίαν ἄλλων ἐξ ἀνάγκης· ἂν σὺ ἔχῃς καλῆτερα, φέρε τα εἰς τὸ μέσον· εἰ δὲ μὴ, σιώπα.

Στίχ. 32. «Τὰ καλὰ οἱ μωροὶ ἀποβάλλουσι». Ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποβεβλημένα ὡς παρόντα κατέχουσι.

Στίχ. 33. «Οἱ κακεντρεχεῖς κατατρέχουσι». Τί κατατρέχουσι; ἡ φράσις σου δὲν τὸ παρασταίνει.

Σελ. κθ'. στίχ. 3. «Ἄλλως δὲ ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος γῆ». Ἄλλὰ καὶ κακῶς γεωργομένη καὶ σπειρομένη γῆ, ἀτελεσφόρητος πέφυκε.

Στίχ. 8. «Ἐπειτα». Ὅχι ἔπειτα, ἀλλὰ πρὸ τούτου.

Στίχ. 11. «Συνεχάρημεν». Πῶς συγχαίρεις ὄλοι τὸ βλέπουσι, καὶ θαυμάζουσι.

Στίχ. 13. «Καὶ τοι πᾶν τούναντίον ἐμοὶ δοκεῖ». Ἡ δόκησις σου δὲν ἀποδεικνύει τίποτε· ἡ πείρα ἀποδεικνύει τὴν δόκησιν ματαιότητά· ἐπειδὴ δὲν εἶναι λόγος περὶ μαθήσεως τῶν τοιούτων ἀπὸ εὐαρίθμων τινῶν μαθητῶν, ἀλλὰ περὶ ὄλου τοῦ λαοῦ· οὐ δὲ περὶ πειραμάτων Φυσικῆς, ἀλλὰ περὶ γλώσσης κοινῆς.

Στίχ. 15. «Καὶ γνώτωσαν πάντες οἱ τρακαρισταί». Τρακα-

είναι κατά τήν διαταγήν τοῦ Δούκα, τούτου χερίστον δὲν δίδοται· ἄλλοτε ὁμοῦς ἔλεγεν ὁ αὐτός, ὅτι ἕκαστος πρεσβεύει τὸ ἴδιον ἄς συγχωρήσῃ λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα νὰ διατάξῃ καὶ ἄλλος κατὰ τὸ ἴδιον τοῦτο πρέσβευμα περὶ θεματογραφίας καὶ ἐξετάσεων· ἐπειδὴ δὲν εἶναι κάμμία ἀνάγκη νὰ γίνωσιν ὁπαδοὶ του.

Σελ. κατ'. στίχ. 1. «Ἐξετράπη αὔθις εἰς τερατείαν». Ὁ δὲ Δούκας ἐπιμένει εἰς τήν δεσποτείαν του.

Στίχ. 10. «Ἄλλ' ὦ ἦθη! ὦ καιροί!». Τὸ δεύτερον τῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνασμενίζεται, ρησιδίων καὶ ἐπιφωνημάτων.

Στίχ. 11. «Ἐπειδὴ, εἴτι σεμνόν, εἴτι ἀληθές, εἴτι ἀγνόν, εἴτι ὠφέλιμον, πάντα συγκέκρυπται· καὶ ἡ ἀλήθεια δουλεύει τὸ κέρδος· ἡ παρρησία τὴν κολακείαν· ἡ εἰλικρίνεια τὴν πανουργίαν· ἡ ἀπλότης τὴν πονηρίαν· ἡ ἀρετὴ τὴν ὑπόκρισιν· ἡ φιλοπατρία τὴν προσποιήσιν καὶ ἡ φιλοσοφία τὴν γοητείαν». Ἐκ τῆν πόλιν ἔρχομαι, κ' εἰς τὴν κορυφὴν κανέλλα· καὶ τοῦτο διὰ νὰ συκοφαντήσῃ καὶ βλασφημήσῃ μὲ σχῆμα ρητορικόν.

Στίχ. 15. «ὦ ἦθη! ὦ καιροί! πόσων θρήνων ταῦτα; ἄλλος λεγέτω». Ὁ Ἀργοναύτης Δούκας παραπονεῖται (νβ') περὶ τῶν εἰς αὐτὸν προσαπτομένων ἐπιθέτων, τῶν ὁποίων ἕκαστον προσαρμόζεται εἰς πράγματα κατὰ τὰς περιστάσεις προσφυέστατα. Ποῦ δὲ προσαρμόζονται τὰ ρητορικά του ἐκφωνήματα ταῦτα; «ἡ ἀλήθεια δουλεύει τὸ κέρδος· ἡ παρρησία τὴν κολακείαν· ἡ εἰλικρίνεια τὴν πανουργίαν· ἡ ἀρετὴ τὴν ὑπόκρισιν· ἡ φιλοπατρία τὴν προσποιήσιν· ἡ φιλοσοφία τὴν γοητείαν». Τὴν γοητείαν! τὴν γοητείαν! Ἐδῶ ἀρμόζει νὰ ἐκθέσωμεν ὅ,τι ἔγραψέ τις ἐκδίδων τὰ συγγράμματα περιφήμου τινὸς συγγραφέως. «Τί πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπάτης; Τί πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἐκ τῆς αὐτῶν θαρραρότητος; Κύτταξε μὲ συμπαθείας ὄμμα τοὺς κακίστους ἐχθροὺς σου! ὅμοιοι μὲ ὑπευθύνους, κατεχομένους καὶ ἐκδηλουμένους ἐκ τοῦ τρόμου αὐτῶν, οἱ ματαιόφρονες οὗτοι αὐτεπάγγελτοι τῆς οἰκουμένης σοφοὶ καὶ τῶν ἔθνῶν διδάσκαλοι, ταραττονται βλέποντες πλησιάζουσιν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τὸ τὴν ἀσχημίαν αὐτῶν ἐπικαλύπττον προσωπεῖον θέλει ἀφανισθῆ. Ἀφρίζουσιν ἐκ τῆς τυφλῆς αὐτῶν καὶ φρενήρους, πλὴν ἀσθενοῦς μανίας, καὶ

ριστάς ὀνομάζεις τοὺς χθῆς καὶ πρώην κατὰ σέ καινοτόμους· ἀλλὰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κακὸν εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον· ἄρα δὲν εἶναι αὐτοὶ τὸ ἐμπόδιον τῆς διορθώσεως.

Στίχ. 16. «Καὶ ἐὰν ὁ Κοραῆς ἐξ ἀρχῆς ἐκήρυττε τάναντία τῶν κακῶς κεκηρυγμένων, ἢ μᾶλλον ἂν ἐξηγεῖτο σαφέστερα (ἐπειδὴ πάντες οἱ ἡμιμαθεῖς αὐτοῦ μαθηταὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Κοραῆς δὲν θέλει τὰ ἑλληνικά) τὸ πρᾶγμα μέχρι τοῦδε ἦν ἐκ μέρους κατωρθωμένον». Χάρις μεγάλη περὶ τῆς ὁμολογίας τοῦ πόσον ἰσχύει λόγος ἀνδρός, ὅποιος εἶναι ὁ Κοραῆς! τοῦτο ὅμως εἶναι ἀκούσιος ὁμολογία· τὸ δὲ ἀμούσως ἐπιτετηδευμένον σόφισμα εἶναι, τὸ νὰ κηρύττης ἀναισχύωντος, ὅτι ὁ Κοραῆς ἄδει παλινψῆδιαν, καὶ νὰ παρενφέρῃς ὅτι, οἱ ἡμιμαθεῖς αὐτοῦ μαθηταὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Κοραῆς δὲν θέλει τὰ ἑλληνικά, διὰ νὰ δύνασαι καὶ νὰ προσάπτῃς τὸ δόγμα τοῦτο εἰς αὐτόν, ὅταν θέλῃς, καὶ πάλιν νὰ δικαιολογήσαι λέγων, ὅτι νοεῖς τοὺς ἡμιμαθεῖς αὐτοῦ μαθητάς. Ἄλλὰ τί σέ μέλλει τί ἐκήρυξεν, ἢ τί κηρύττει ὁ Κοραῆς; ἢ φωνή σου εἶναι στενωριωτέρα καὶ σαφεστέρα· κήρυξε σὺ λοιπὸν τὰ καλὰ καὶ ἐμπέδωσέ τα.

Στίχ. 18. «Πάντες οἱ ἡμιμαθεῖς». Τί σέ μέλει καὶ περὶ τούτου, ἂν ἔχῃς μετὰ σεαυτοῦ τοὺς ἑλλογιμωτέρους;

Στίχ. 26. «Εἰσήγαγε τὴν ἀρχαίαν εἰς ὄλον τὸ γένος». Σὺ λέγεις ταῦτα, καὶ ὀνειρώττεις ἄλλα παρόμοια, σὺ καὶ οἱ κατὰ σέ, ὡς καὶ τὸ ὅτι ἡ διαφορά τῆς νῦν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς γλώσσης συνίσταται ἐκ τοῦ Ν ἂ καὶ Δ ἔ ν καὶ Ε ἶ ν α ι καὶ τοιούτων μικρῶν καὶ ὀλίγων· ὁ δὲ Κούμας λέγει, ὅτι ἐτελείωσε τὸν ἀγῶνα, ὅστις εἰσάξει ὄλα τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα κοσμήματα τῶν, ὅσοι ἔγραψαν ὅτ' ἦσαν λόγοι χρυσοῖ.

Στίχ. 32. «Εἰσήγαγες μυρίους τρακαρισμοὺς ἀσχήμους καὶ παντάπασιν ἀποπεφυκότας». Κατὰ τὸν Δούκαν.

Σελ. λ'. στίχ. 1. «Ἄλλοι ἄλλοθεν μανθάνουσι γλώσσας ξένας ἐν γλώσσαις, καὶ ἐπιστήμας ἐν ἐπιστήμαϊς». Σχήματα ρητορικὰ χωρὶς νοῦν.

Σχ. 5. «Ἄδυνατεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ». Ἄδυνατεῖ βέβαια νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἄνθρωπος ἐπαγγελομένης ἀλήθειαν καὶ φιλόπατρι μετὰ ἐπιεικίας καὶ φιλοσοφίας, διαστρέφει τὰς τῶν ἄλλων ἐννοίας, διὰ νὰ συκοφαντήσῃ· ἐπειδὴ ὁ Κούμας δὲν εἶπε ποτέ, ὅτι τὸ γένος

ἀδυνατεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἀπαρέμφατον, ἐξ ἐναντίας τὰ συγγράμματα τοῦ γέμουσιν ἀπαρεμφάτων, ὁ δὲ Δούκας θέλει νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὰ σωζόμενα, διότι τινὰ ἐξ αὐτῶν, δὲν τὸν φαίνονται, καθὼς ἄλλος τις που λέγει, ἐκ τῆς Ἀττικῆς Κωλιάδος.

Στίχ. 7. «Τὰ ἄνω κάτω γίνεται». Ἀκούοντες νοοῦμεν τὴν τοῦ Δούκα Ἀργίω.

Στίχ. 14. «Ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀνοησία». Κατὰ τῆς ἀληθείας πύλαι Ἄδου οὐ κατισχύσουσιν! Ἡ ἐπιείκεια σου λοιπὸν καὶ ἡ τόση περίνοια θέλουν τελειώσει τὸ ἔργον, καὶ θέλεις ἀξιωθῆ τῆς τοῦ μακαρονισμοῦ ἀνταποδόσεως.

Στίχ. 18. «Ἄλλ' οὐκ ἐκ τῶν λόγων δικαιωθήσεται πᾶσα σάρξ». Ἡ τοῦ Δούκα δικαίωσις θέλει εἶσθαι βέβαια ἐκ τῆς παραλογίας.

Στίχ. 19. «Ἐπανάγωμεν». Πόθεν πάλιν;

Στίχ. 25. «Ἐδῶ σὲ ἔχω». Ἐχεις ἀνεμον καὶ καπνόν· διότι αἱ παρὰ τοῦ Δούκα ἀπόλυτοι ὀνομαζόμενοι ἀπεδείχθησαν ἑλλειπτικάι, ἢ κτητικάι, ἢ καταχρήσεις τῶν τοιούτων.

Στίχ. 26. «Εἶπας». Καὶ μὴν τὸ Εἶπας ἀπαιτεῖ καὶ μετοχὴν ὁ Εἶπας κατὰ τὸν λόγον σου (Σελ. μ'. στίχ. 30). Πῶς λοιπὸν τὸ μεταχειρίζεσαι ἐπὶ ὀριστικοῦ ἀορίστου;

Στίχ. 31. «Δὲν ἐπιμένεις;». Σὺ δὲν νοεῖς τό, Ὡς τὰς ὀνομάζουσιν οἱ γραμματικοί.

Σελ. λα'. στίχ. 4. «Ἐμοῦ λέγοντος σὺ ἀκούεις». Ἀκούω σου βέβαια· ὅμως οὔτε ἀπόλυτον οὔτε τὴν συνήθειαν εὐρίσκω συνάδουσαν.

Αὐτόθι. «Ἐμοῦ γράφοντος, σὺ θαυμάζεις». Ναι! θαυμάζω σου γράφοντος ὁποῖα γράφεις.

Στίχ. 5. «Ἐμοῦ διδάσκοντος, σὺ μανθάνεις». Ὑπὸ τοιούτου διδασκάλου σοφίσματα, διαστροφὰς καὶ παραλογισμοὺς μανθάνουσιν οἱ μανθάνοντες.

Στίχ. 7. «Ἄλλ' ὡς ἔοικεν ἀφ' οὗ ἀποπλανηθῆ ἅπαξ ἡ διάνοια τῶν ἀνθρώπων, δυσκόλως ἐπανέρχεται εἰς τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὴν θάσιν· καὶ μάλιστα, ὅταν λάβῃ καὶ ὀδηγὸν τὴν ἰσχυρογνωμίαν». Εἶναι ἀληθέστατος λόγος περὶ σεαυτοῦ λεγόμενος.

Στίχ. 19. «Δὲν μοι συγχωρεῖ ὁ καιρὸς, λέγομεν, δὲν μοι ἐπι-

τρέπει ὁ καιρός». Ψεύδουσαι! Οὐτε ἡ ὀρθῶς καὶ καταλλήλως γραφομένη ἔχει, οὔτε ἡ ὀμιλουμένη, ἂν δὲν νοεῖς τὴν ὀμιλουμένην παρὰ τῶν, ὅσοι λέγουσι καὶ ἡ Γ ι ἄ ν ν η ς καὶ ἡ Κ ῶ - σ τ α ς· ἀλλὰ τοῦτο ἂν ὀμολογήσης τί καταφέρουσαι κατὰ τῶν τὸ ἔθος ἀφιλοτιμότερον διωκόντων; Ἄν εἶχεν ἡ γραφομένη δοτικὴν, διατὶ μόνον ἐπὶ ἐνικοῦ, καὶ μετὰ μόνῃς τῆς μ ο ι καὶ σ ο ι ἀντωνυμίας; διατὶ ὄχι καὶ ἐπὶ πληθυντικοῦ, καὶ ἐπὶ παντὸς γένους καὶ κλίσεως καὶ ἀριθμοῦ; Ἄλλ' οἱ μακαρονισταὶ κάμνουσι τοῦτο. Ναι τὸ κάμνουσιν, ὁμῶς τὸ κάμνουσιν ἀηδιάζοντες τοὺς ἀναγινώσκοντας, καὶ παρατηροῦντες τὸ ἀκατάλληλον.

Στίχ. 20. «Τοῦτο δὴ τὸ παρὰ τοῦ Κοραῆ ἐξελεγχθὲν εἰς αἰσχύνην ἀτίδιον». Ναι ἀτίδιον αἰσχύνην τοῦ μεταχειριζομένου τὸ Ἐ π ι τ ρ ἔ π ε ι ὡς σύνθητες· ἢ δεῖξε ἐκ συγγραμμάτων ἀστείου τινὸς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἢ Ἀθηναίου, ἢ Θηβαίου, ἢ Κορινθίου, ἢ Ἡλείου, ἢ Θεσσαλοῦ, ἢ Μακεδόνοιο, ἢ Βυζαντίου, ἢ Κρητός, ἢ Ροδίου, ἢ Χίου, ἢ Λεσβίου, ἢ Ἡπειρώτου, ἢ ὁποῦοιού θέλεις, ἐγκραϊκίζοντος τὸ Σ υ γ χ ω ρ ε ῖ διατὸ Ἐ π ι τ ρ ἔ π ε ι.

Στίχ. 24. «Ἔτι δὲν ἐννοεῖς, ὅτι ὁ κάλαμος ἔφερε τὰς γλώσσας τῶν πεπαιδευμένων ἔθνῶν εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν;». Ὅχι βέβαια ὁ Δουκαϊκός, τοῦ ὁποῦοιού τὰ συντάγματα νὰ ἀναγνώσῃ δις ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἀηδιάζει.

Στίχ. 30. «Τὸ βιβλίον μας». Τὸ Μ ἄ ς ἐδῶ δὲν εἶναι βέβαια γενικὴ, ἀλλὰ αἰτιατικὴ ἑλλειπτικὴ, ἀντὶ τοῦ Τὸ εἰς ἡμᾶς ἀνήκον.

Σελ. λβ'. στίχ. 1. «Τὸ αὐτὸ λεκτέον». Οὐδαμῶς, καὶ ἡ ἀπόδειξις εἶναι γραμματικὴ, ὡς ἐδείχθη, ὅτι εἶναι διαφόρου συντάξεως. Τὸ τῆς αὐτῆς συντάξεως εἶναι τὸ σύνθητες Τὸ βιβλίον ἡμῶν.

Στίχ. 3. «Ὁράσεως ἀποτύφλωσιν». Ἄλλ' ὅταν φέρῃ (ὁ ἐλέγχων) τὴ τοιαύτην ἀσχημοσύνην ἕως νὰ τοὺς ὀνειδίξῃ καὶ διασωματικὰ ἀρρωστήματα, τότε κηρύττει, φεῦ! ὅτι εἶναι ἀνθρωπόμορφον θηρίον. Αὐτοσχ. Στοχ. Πλούτ. Τομ. Β. Σελ.

Στίχ. 14. «Κοιμώμενος ἔγραφες». Σὺ μάλιστα σφαδάζων ἐλέγχεις. Ἄν ἐσωφρόνεις, ἡσθάνου τὴν δύναμιν τῶν λόγων τοῦ Κούμα καὶ ἐσιώπας, ὡς ἀπεδείχθη.

Στίχ. 19. «Τῆς ἀριστερᾶς ἡ ὕγεια». Ἄλλ' ἀπεδείχθη, ὅτι

δὲν εἶναι ὑγεία, ἀλλ' εἶναι νόσος· ἂν ἦτο ὑγεία τὸ μ ο ι σ υ γ
χ ω ρ ε ῖ, εἶναι καὶ τὸ ἦ Γ ι ά ν ν η ς.

Στίχ. 23. «Ἐμπορεῖ, ἔμπορεῖ, ἔμπορεῖ». Ναί! ὅμως μακα-
ρονιστὴς τις, ἢ ταῦτόν εἶπειν Δούκας.

Στίχ. 29. «Μελαγχολᾶς». Παραλαλεῖς σύ.

Στίχ. 31. «Δύναται νὰ εἰπῇ». Δύναται νὰ εἶπῃ, ὅτι ἐὰν
διώκωμεν τὴν καταλληλίαν, πρέπει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις νὰ ἀπο-
φεύγωμεν τὰ ὄχι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα κολοβώματα.

Σελ. λγ'. στίχ. 1. «Αἰ ἀλήθειαι δειναὶ ἐξελέγγειν τὸν τάρα-
χον τοῦ νοῦς». Δειναὶ μάλιστα αἰ ἀποκαλυπτόμεναι συκοφαν-
ταὶ ἐξελέγγειν τὸν φθόνον καὶ τὴν κακίαν.

Στίχ. 13. «Ἄλλὰ καταγελαῖ μᾶλλον». Καὶ καταγελῶν τὰ
ἀκαταγέλαστα, ἀποκαθίσταται καταγελαστώτατος.

Στίχ. 15. «Καὶ ἡ ἐμὴ ἐν Βιέννη». Οὐδεὶς ἶδεν, οὐδ' ἤκου-
σεν «Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην Δούκα ἐκδεδομένην» πούποτε. Ἄλλ'
ἐξέδωκε καὶ ὁ Δούκας κατὰ καιροῦς διαφόρους ἑλληνικοὺς συγγρα-
φεῖς καὶ τούτους νοεῖ, καὶ ἐπιδεικτικᾶ παραβάλλων ἑαυτὸν πρὸς
τὸν ἐκδότην τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης· δὲν νοεῖ ὅμως πόσον
εἶναι τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνου χάσμα. Ὅσα εἶπαν περὶ τοῦ
Κοραῆ καὶ περὶ τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, εἶναι
εἰς τοὺς φιλολόγους γνωστά. Περὶ δὲ τοῦ Δούκα καὶ τῶν ἐκδόσεών
του τὰ παρ' αὐτῶν γνωστοποιηθέντα εἶναι, ὅτι διατρίβων μεταξὺ
πεφωτισμένων, καὶ ἐπαγγελλόμενος μεγάλα καὶ λαμπρά, ἐκδίδει
κείμενα πεπαλαιωμένα, ἀφίνων τὰ νεωστὶ ὀρθωτέρως ἐκδεδομένα,
καὶ ὅτι οὔτε ἐξ ἰδίας, οὔτε ἐξ ἄλλων παρατηρήσεως εἶναι ἱκανὸς
νὰ ὠφελῆθῃ.

Στίχ. 19. «Τῶν καλῶν ἡ συνήθεια οὐκ ἀποβλητέα». Ἄ-
ποβλητέα πᾶσα ἀκαταλληλία, καὶ κολόβωμα πᾶν, ὅταν ἀνάγκη
δὲν διάζῃ.

Σχ. 27. «Ἀρχαίας εὐγλωττίας καὶ τέχνης». Ἀρχαία εὐ-
γλωττία καὶ τέχνη κακῶς μεταχειριζομένη, ἐνδεχόμενον νὰ ἦναι
τὴν σήμερον κακογλωσσία καὶ ἀτεχνία.

Σελ. λδ'. στίχ. 8. «Ὅμμασι ποίοις». Θρίαμβος! Κροτήσα-
τε χεῖρας! Ἄλλαλάξατε τῷ κυρίῳ Δούκα πᾶσα ἡ γῆ!

Σελ. λζ'. στίχ. 3. «Ἀναγινωσκομένων». Καί μὴ κατανοουμένων.

Σελ. λη'. στίχ. 17. «Λόγους γράφετε, ἢ νόμους καὶ ἀποφθέγματα». Μήπως οἱ ἑλληνιστὶ γραφθέντες νόμοι καὶ τὰ ἀποφθέγματα, δὲν εἶναι ἑλληνικὰ συγγράμματα; Τί λοιπὸν ταράττεσαι διὰ τὴν μίμησιν; ἐμπορεῖς νὰ ἀποδείξης, ὅτι ὅλοι οἱ παρὰ σοῦ μεταχειριζόμενοι σύνδεσμοι εἶναι ἀναγκαῖοι ἀπαραιτήτως εἰς τὸν ἑλληνισμόν; πολὺ ἀπέχει.

Στίχ. τελευτ. «Εἰς τοιοῦτον πάθος ἐπέσυρεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸν σοφὸν Κοραῖν ἢ πολυχρόνιος ἐκείσε διατριβή». Ὁ Κοραῖς πρὸ χρόνων ἤδη πολλῶν ἀπότροφος γενόμενος τῆς Ἑλλάδος κατὰ μὲν τοὺς ἄλλους, σώζει καὶ λέξεις καὶ ἰδιωτισμούς καὶ χαριεντισμούς συνήθεις τῆς πατρίδος, καὶ ἄλλους ἐπινοεῖ οἰκειοτάτους, ἀναλόγους καὶ εὐλόγητους εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ ὁμογενεῖς· κατὰ δὲ τὸν Δούκαν ἀπελάθετο τῆς πατρίου γλώσσης καὶ ἔλαβεν ἰδιωτισμούς ἄλλοτρίων γλωσσῶν. Ὁ δ' ὑπὸ μόνου καὶ καθαρῷ ἑλληνικοῦ γάλακτος γαλακτοτροφούμενος Δούκας πόθεν ἔλαβε πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὸ Δύω εἶναι ΕΚΕΙΝΑ, ΤΑ ΟΠΟΙΑ μάλιστα ἀπαιτοῦσι τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ ἐπιμέλειαν σήμερον, π. καὶ σ. I., ἢ αὔξησις τοῦ γένους καὶ ἢ ἐπίδοσις εἰς τὴν φιλοσοφίαν (Ρητόρων Τόμ. Α'. Σελ.). Ἔχει τάχα νὰ μᾶς δείξη τοιαύτης δεικτικῆς καὶ ἀναφορικῆς συγκρούσεως παράδειγμα ἐξ ἑλληνικοῦ τινὸς συγγραφέως τοῦ χρυσοῦ Αἰῶνος; ἢ δὲν εἶναι ταῦτα ἀκροτηριακοὶ καὶ μολυσμοὶ τῆς γλώσσης;

Σελ. λθ'. στίχ. 1. «Τὸν σοφὸν Κοραῖν ἢ πολυχρόνιος ἐκείσε διατριβή». Θέλεις νὰ τὸ πιστεύσωσιν οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ πείθωνται εἰς τοὺς λόγους σου; ἀλλ' οὐδεὶς τὸ πιστεύει· πάμπολλοι δὲ ἀποροῦσι, πῶς ὁ ἄνθρωπος τοὺς ἀναμιμνήσκει τὰ παιδικὰ μετὰ τοσαύτης ἀστείότητος.

Στίχ. 26. «Οὕτω λοιπὸν γράφετε, ὦ ἄνδρες, συνδεσμικῶς. Ἀλλὰ μὴ πρὸς Θεοῦ κατὰ τὸν Δούκαν!

Σελ. μ'. στίχ. 10. «Μυρίζει τινὸς ἀληθείας». Παράδοξος μῦθη ἢ ἐν λόγοις τὴν ἀλήθειαν ὀσφραϊνομένη!

Στίχ. 15. «Ὑλη, εἶδος, μορφή, καταρτίζει, κρίσις, ὀρθή, ἀλοεθνές, εἰσάγων, τὰ οἰκεία». Λέγει ὁ ἀστέιος Δούκας, ὅτι αἱ

λέξεις αὐται μήτε εἰς τῶν σοφωτέρων τὰ στόματα ραδίως ἐν ταῖς διαλέξεσι μνημονεύονται, καὶ δεικνύει ὁποῖα εἶναι ἡ ἀστείότης καὶ σοφία του, ὁποῖα εἶναι ἡ αὐτοῦ φιλαλήθεια. Ἀφίνω γὰρ ἐξετάσω, ὅτι ὁ ἐξακριβῶν τὰ πράγματα ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἐλέγχων ἀνενδότως τῶν ἄλλων τὰ παροράματα τῆς συντάξεως, ἐπελάθετο τῆς γραμματικῆς του, ἢ ἐπελάθετο γὰρ καταχωρίσῃ ἐκεῖ κανένα κανόνα δικαιολογοῦντα τὴν σύνταξιν τοῦ Μ ν η μ ο ν ε ὕ ε ἰ ς τ ῶ ν σ ο φ ω τ έ ρ ω ν ἐ ν τ α ἰ ς δ ι α λ έ ξ ε σ ι.

Σχ. 19. «Παρά τίνος ἔθνους παρέλαθες;». Παρέλαθα παρ' ἐκείνου τοῦ μέρους τοῦ γραιικικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον καταγίνεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου μου, καθὼς ἂν ἔγραφα περὶ Τεκτονικῆς, ἢ Γεωργικῆς, ἢ Σκυτοτομικῆς, ἤθελα λάθει παρὰ τοῦ μετερχομένου αὐτὰς μέρους τοῦ ἔθνους ὅσα μ' εἶναι χρήσιμα.

Στίχ. 23. «Ὄνόματα εἴκοσι». Τὰ ἀρίθμησες καλά; Ἴδε μὴ ὑπερεπερίσσευσας τὸν ἀριθμὸν.

Στίχ. 30. «Ὁ λέγας καὶ ὁ μάθας, καὶ ὁ βάλας». Ὅταν σὺν θεῷ μᾶς ἐκδώσῃς τὴν θείαν γραφήν, τότε ἢ θέλεις διορθῶσαι καὶ τὸ Σὺ εἶπας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἄλλα πολλά, ἢ ὡς γραμματικὸς θέλεις μᾶς δεῖξει, ποῦ τῆς γραμματικῆς εὐρίσκεται ἡ μετοχὴ ὁ Εἶπας καὶ Δούκας καὶ ἄλλοι.

Σελ. μα'. στίχ. 4. «Ποία ἀπολογία». Οὐδεμία ἱκανὴ γὰρ καταπίεση Δούκας.

Στίχ. 6. «Παρέχει μάλιστα πάντων μετὰ τῆς χρείας ὁ κάλαμος». Λέγε το σὺ.

Σελ. μβ'. στίχ. 12. «Οὔτε καιρὸν ἔχομεν». Τί σὲ ἐδίασε λοιπὸν γὰρ ἐκτείνῃς τόσον τὸν λόγον σου εἰς συκοφαντίας;

Στίχ. τελευταῖος. «Πῶς δύναται τι θελτιοῦσθαι». Ἡ γλῶσσα δύναται θελτιοῦσθαι ἀναβαίνουσα, ἀλλ' ὅχι ὅπου ἢ ἱκαρομενίππειος φαντασία θέλει ἐκοῦσαν ἀέκουσαν γὰρ τὴν ἀναβάσῃ, καθὼς σὲ τὸ εἶπεν ὁ Κούμας: ὅμως μακάριοι οἱ λέγοντες εἰς ὧτα ἀκουόντων.

Σελ. μγ'. στίχ. 4. «Ἰστάμενος». Σὺ θέλεις γὰρ ἴστασαι ὅπου ἢ βάσις ἐξέλειπε.

Στίχ. 5. «Στῶμεν ἀπαρασαλεύτως». Ποῦ εἶπεν ὁ Κούμας τοῦτο;

Στίχ. 8. «Ὅρᾶς τῆς ἀλογίας». Ὅρᾶ τῆς σοφιστικῆς σου τὰς διαστροφάς.

Στίχ. 12. «Μέτρῳ μετρεῖται». Ναι μέτρῳ νοός· ὅμως ὄχι τοῦ Δούκα.

Στίχ. 21. «Πῶς διορισθῆσεται;». Διὰ συγγραφῶν καλῶν καὶ ἀξίων, ἀστείως γραφομένων, καὶ ὄχι Δουκαϊκῶν καὶ Δουκαϊκῶς.

Στίχ. 28. «Διώκων σκιὰν ὡς ὁ Τάνταλος». Ἡ μυθολογία μᾶς παρασταίνει τὸν Τάνταλον ἐν μέσῳ ὕδατος μὴ δυνάμενον νὰ σθέσῃ τὴν δίψαν του, ὁ Δούκας πλάττει νέαν μυθολογίαν καὶ μᾶς παρασταίνει αὐτὸν σκιὰν διώκοντα.

Σελ. μδ'. στίχ. 4. Ἔως τέλους τοῦ παραγράφου σοφιστεύεται ἄρρητα θέματα, διὰ νὰ εὑρῆς τάχα τὸ ζητούμενον μέσον, ὡς ἂν ἦτο λόγος περὶ ἑλληνισμοῦ καὶ γραινισμοῦ, καὶ ὡς ἐπιλαθόμενος τῶν, ὅσα αὐτὸς εἶπας Σελ. δ'. περὶ τῆς εἰς τρία διαιρέσεως τῶν γνωμῶν περὶ καλλιεργείας τῆς γλώσσης, καὶ δὲν ἀφίνεις τῶντι εἰς σεαυτὸν οὐδεμίαν ἀπολογίαν.

Στίχ. 20. «Ἄλλὰ καὶ αὕτη (ἡ μακαρονικὴ) οὐκ ἄκρον ἐστὶ, ἀλλὰ μέση». Μέση; Οὐδαμῶς! ἐπειδὴ εἶναι περὶ συνηθείας ὁ λόγος, ὄχι περὶ καθαρῶ ἑλληνισμοῦ καὶ χυδαῖσμοῦ ἀκαθάρτου.

Στίχ. 30. Εἰς αὐτὸν τὸν παράγραφον παρατείνεις, τὸν ὁποῖον ὑπέθεσες παραλληλισμὸν γλώσσης καὶ ἠθικῆς, χωρὶς νὰ εὐκρινίτης οὐδὲ τὴν μίαν οὐδὲ τὴν ἄλλην ιδέαν, ἀνακυκᾶς πολλὰ καὶ τίποτε δὲν λέγεις, οὐδὲ συλλογίζεσαι, ὅτι καὶ εἰς τὴν γλώσσαν, καθὼς καὶ εἰς ὅλα τὰ πράγματα τὸ μέσον θεωρεῖται κατὰ τὴν ἐποχὴν καὶ κατάστασιν, καὶ ἂν εἶναι μέσον θεωρούμενον καθ' ἓνα τρόπον, εἶναι ἄκρον ἄριστον, ἢ κάκιστον ἄκρον, κατ' ἄλλον τρόπον θεωρούμενον· δὲν συλλογίζεσαι, ὅτι περὶ τῶν δογμάτων τοῦ Δούκα ἕκαστος ἀδιαφορεῖ, φιλόλογος δὲ ἀνὴρ τὰ ἔργα σου μόνον κρίνει φιλολογικῶς.

Σελ. μστ'. στίχ. 10. «Τὴν δὲ μακαρονικὴν αὐτὴν ποῦ θῶμεν;». Ἄν ἔχη τὰ ὁποῖα σὺ εἰς αὐτὴν ὑποθέτεις προτερήματα, δῆλον ὅτι εἰς τὴν κορυφὴν παρὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἂν ψεύδεται τὸ ἐπάγγελμα εἰς ταραχοπωλῶν τὰς ἀποθήκας, ὅπου θέλουσι καταστήσει γρήγορα τὰ ἀλειφοχαρτώματά της.

Σελ. μζ'. στίχ. 9. «Ἀλλὰ γράφειν ἀπλῶς ὡς ἕκαστος ἐκ τῆς ραθυμίας ἐστὶν ἀδύνατος, ὑποσχόμενον ἅμα καὶ τῆς ὠφελείας τὴν πρόφασιν». Χρειάζεται ἐξήγησιν.

Σχ. 14. «Ὡστε τὰ σχολεῖα αὐτὰ οὐχ ἔξουσιν οὐδὲ διδασκάλους μετ' οὐ πολὺ». Προφητεία μετὰ Χριστόν.

Στίχ. «Ἀλλὰ καὶ τῆς σήμερον ζητούμενοι ἄξιοι τῆς προστασίας μεγάλων σχολείων, οὐχ εὐρίσκονται». Τὸ Τῆς σήμερον μήπως εἶναι γενικὴ ἀπόλυτος; πλὴν τοῦτο εἶναι ἀδιάφορον. Τὸ μέγα κακὸν ὅμως πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ ἤδη ἐπὶ ζῶντος τοῦ Δούκα;

Σελ. μη'. στίχ. 7. «Ἄλλως δὲ ἔσονται καὶ αὐτοὶ ἅμα γόητες καὶ φιλόσοφοι· καθὼς συμβουλεύω καὶ τῷ πατρὶ ἐν τοῖς περὶ σωφροσύνης πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ παραγγέλμασι, λέγειν πρὸς αὐτὸν οὕτως· τέκνον, σωφρόνει· τοῦτο λεγέτω αἰεὶ καὶ μὴ φοβείσθω, μὴ τι ἐκ τῆς πολλῆς σωφροσύνης περιπέσῃ εἰς τὸ πάθος τῆς ἡλιθιότητος, πολὺ δύσκολον ὂν· ἐὰν ὅμως ἐπιτρέψῃ αὐτῷ κἂν ἀπαξ σαρκινὴν ἡδονήν, εὐθὺς προπαρεσκευάσεν αὐτῷ τῆς ἀσωτείας τὸν δρόμον καὶ ἔξει· τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν ἀκατάσχετον Πρίαιπον». Εἰς ταύτην παραθέτομεν τὴν τοῦ Κοραῆ γοητείαν εἰς Ἡλιόδωρον Σελ. νδ'. «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, φίλε μου, σιμὰ τῶν πολλῶν ἄλλων αὐτῆς προτερημάτων, ἔχει κἂν ποίαν ἐξαιρετον γοητείαν, διὰ τῆς ὁποίας ὄχι μόνον μαλακύνει τὰ ἦθη τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάμνει σεμνότερα καὶ σωφρονέστερα. Εἶναι πρᾶγμα σπάνιον (τὸ ὀποῖον μ' ἔδειξεν ἡ πείρα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀλλογενεῖς νέους) νὰ καταδουλωθῇ εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς ὡς ἀνδράποδον, ὅστις ἔφθασε μίαν φορὰν νὰ πῖνῃ εἰς κόρον τὸ ποτήριον τῆς Μαγίσσης ταύτης. Ὅσους κατὰ δυστυχίαν ἐγνώρισα ὁμογενεῖς, τοὺς ὁποίους ἡ περιήγησις τῆς Εὐρώπης ἔφθειρεν ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, αὐτοὶ ἢ ἦσαν ἀμαθεῖς παντάπασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἢ δὲν ἤξευραν ἀπ' αὐτὴν παρὰ τὰ κοινὰ καὶ δημῶδη τῶν Γραμματικῶν μαθήματα. Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν τοὺς δυστυχεῖς τούτους καὶ ἀνωφελεῖς εἰς τὴν πατρίδα νέους, καὶ ἄς στρέψωμεν ὅλην τὴν φροντίδα εἰς ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἢ Ἑλλάς προσμένει τὴν σωτηρίαν τῆς. Νέοι· εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι! εἰς σᾶς ἀνοίγεται τὴν σήμερον νέον στάδιον δόξης καὶ τιμῆς. Τρέχετε μὲ προθυμίαν Ἑλληνικὴν εἰς

αὐτό, καὶ ἐνισχύοντες ἀλλήλους εἰς τὴν εἰς τὰ καλὰ καὶ τίμια προκοπὴν, μὴ θαρύνεσθε νὰ φωνάζετε ἀδιακόπως εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, καθὼς οἱ Ἀργοναῦται,

... Ἡμετέρῃ δ' ἐπερείδεται Ἑλλάς ἐφορμῇ
Ἡὲ κατηφείην, ἧ καὶ μέγα κῦδος ἀρέσθαι.

Ἄς κρίνωσι μεταξύ τῶν δύο τούτων γοήτων ὅσοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ κρίνωσιν.

Σελ. μθ'. στίχ. 1. «Ἐξαναπόκτησιν τῆς προγονικῆς γλώσσης». Ἐδῶ φαίνεται ὅτι ὁ Κούμας ἤθελε νὰ εἶπη Ἀπόκτησιν γλώσσης ἐφαιμίλλου τῆς προγονικῆς· τὰ δὲ τοῦ Δούκα σοφίσματα εἶναι ἀληθινὰ παραλαλήματα.

Στίχ. 26. «Ἀνύπαρκτον πάλιν ἐνταῦθα οὐκ οἶδα τί ἐννοεῖ». Δὲν χρειάζεται βέβαια πολὺς νοῦς διὰ νὰ τὸ νοήσῃ ὅστις δῆποτε ἄλλος. Παράδειγμα γένους ἀναλαβόντος γλώσσαν εἰς μόνον διδλία σωζομένην δὲν ἔχομεν· εἶναι λοιπὸν πασίδηλον, ὅτι ἡ παρὰ τοῦ Δούκα ζητουμένη ἀνέγερσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶναι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ πιθανόν, πρᾶγμα ἀνύπαρκτον· ἐκτὸς ἂν νοεῖ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς παρ' ὀλίγων τινῶν εὐαρίθμων, καὶ αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἀτελεῖ, καὶ τοιαύτην, δυνάμει τῆς ὁποίας νὰ ταυτίζωσι τὸ π α ρ' ἡ μ έ ρ α ν καὶ τὸ Ἄ ε ί.

Σελ. ν'. στίχ. 3. «Λέγε λοιπὸν σὺ Ἀλέξανδρε». Δὲν ἐξεύρω τί λέγει ὁ Ἀλέξανδρος· ὅμως ὁ τοῦ Κούμα λόγος δὲν ἔχει τίποτε ἀκατάληπτον. Ἐπειδὴ κακὸν εἶναι βέβαια νὰ ἔχωμεν γλώσσαν ἀκαλλιέργητον· ὅμως εἶναι χειρότερον νὰ ἀποκτήσωμεν ὀλίγοι μετὰ βίας καὶ ἀτελεῶς τὴν παρὰ τοῦ Δούκα συμβουλευομένην, ἧ ὁποία μᾶς κατασταίνει ἀκαταλήπτους εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς μᾶς παρασταίνει ἀλλοκότους.

Σελ. ν'. στίχ. 18. «Ἄλλ' ὦ ἦθη, ὦ καιροί! εἴτι σεμνόν, εἴτι ὠφέλιμον, εἴτι ἀληθές καὶ ἀπλοῦν, πάντα συγκέκρυπται εἰς τὸ ψεῦδος κ.τ.ε.». Λαλεῖς ὡς ἄγγελος· τί λέγεις ὅμως δὲν νοῶ.

Σελ. γα'. στίχ. 1. «ᾠρα κ.τ.λ.». Εἰς τὴν ῥητορείαν πολλὰ ἐδύνατο ἄλλος νὰ ῥητορεύσῃ, κάλλιον ὅμως νὰ τὰ πατραρέξω.

Στίχ. 23. «Ἀνὴρ τις σοφός». Τίς οὗτος ὁ ἀνὴρ;

Στίχ. 27. «Τὴν γνώμην αὐτοῦ». Τίνος;

Στίχ. 28. «Ἀπορίας πρὸς τὸν Γάλλον». Ἐδῶ ἐπελάθετο ὁ Δούκας τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων περὶ συντάξεως καὶ περὶ σαφήνειας.

Στίχ. 30. «Ἐπειτα δὲ ἐξέδωκε καὶ τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης». Ἐδῶ θέβαια ἤθελεν εἶσθαι χρήσιμος ὁ δέ, ἂν τὸ ρῆμα ἦτο ἐπὶ πρώτου προσώπου· ἀλλ' ἐπὶ τρίτου ὄν, τίνα ἀναγγέλλει ἄρα γε ἐκδότην τοῦ Προδρόμου τῆς Ἑλλ. Βιβλ.; Ὁ τὴν σαφήνειαν τόσον διώκων Δούκας δὲν τὸ ἐσαφήνισεν· ἀλλ' ὁ ἐκδότης εἶναι γνωστός· τοῦτο μᾶς ἐξηγεῖ ὁποῖα ἀπόκρισις ἀνήκει εἰς τὰς προηγουμένας δύο ἐρωτήσεις.

Σελ. νθ'. στίχ. 2. «Ἀδίκως καὶ ἀμαθῶς». Ὁ ἄδικος καὶ ἀμαθῆς εἶναι λοιπὸν ὁ σοφὸς τοῦ Δούκα.

Στίχ. 7. «Οἷα προσῆκει, οἶμαι, ἀκολακεύτω καὶ φιλοπάτριδι». Ἀληθέστερον ἀπολιτεύτω, καὶ ὑποψίαν ἔχοντι πάθους.

Στίχ. 8. «Καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ ἐξαπλότῃτος ἐν τῷ τότε πρεσβεύοντες, ἐπέισθησαν εἰς τὰμά». Δὲν μᾶς ὀνομάξεις κἄν ἕνα;

Στίχ. 12. «Καὶ πάντα ἦν ἐγὼ τὰ κακὰ κ.τ.ε.». Εἰς ὅ,τι σὲ εἶπαν ἀμαθῆ, δεῖξε, ὅτι ψεύδονται, καὶ τότε φαίνονται ἀμαθεῖς. Τὸ ἀγράμματος καὶ ἀναλφάβητος εἶναι ἰδιά σου αὐτεπάγγελτα ἐπίθετα, οἱ συκοφαντούμενοι δὲν σὲ τὰ προσῆψαν. Ἀσυλλάβιστος ἐρρέθης ὡς κακῶς συλλαβίζων· Μορμόλυξ καὶ ληστής καὶ τυμβωρύχος μεταφορικῶς, ὡς ἀπεδείχθης πράττων κατὰ φιλολογίαν, ὅ,τι μυθεύονται καὶ ἱστοροῦνται καὶ ὑποτίθενται πράττοντες οἱ κυριολεκτούμενοι. Τί λοιπὸν ἀδημονεῖς;

Ἄς στοχασθῆ ἕκαστος ἂν ὁ οὕτως ἀστάτως καὶ ἀκανονίστως συλλαβίζων, ἔμαθέ ποτε τί ἐστὶ συλλαβισμὸς διὰ νὰ μᾶς ἐλέγξῃ ὡς συκοφαντοῦντας τὸν ἄνθρωπον, ἢ νὰ τὸν ἀθώωσῃ, ἀποδίδων ὅλα εἰς τὰ παροράματα τοῦ τύπου, ἢ τὴν ἀπροσεξίαν τοῦ διορθοῦντος· Ρητόρ. Τόμ. Α'.

Σελ. κθ', κατασ - πᾶ	8 συ - νοίσειν
κη' ἐξη - γουμένου	9 ψηφῆσας - θαι
2 Δημος - θένης	11 προσή - κουσιν

3 συντετάχ - θαι	15 πε - ριέσται
άσ - κήσεως	18 συνά - ρασθαι
έξίστασ - θαι	20 έξο - δον
συνεθίζεσ - θαι	21 πεπράχ - θαι
6 πρέσ - θεις	προς - ήκει
έξου - σίαν	πε - ρίοδος
	22 έξε - λείν

Ήρωδιανού Σελ. ιθ', άπροσε - ξίας	μ', προ - σεχῶς
ιη', προ - σπαθει	παραφ - θείρας
κγ', συνε - ζευγμένη	μδ', συ - νηθείας
λγ', έ - ξηγήσω	οζ', άθ - λων
λστ', περισ - πούδαστον	πα', προσεκ - τέον
λζ', προ - σευχῶν	άφεκ - τέον κ.τ.λ.
λη', συνή - θη	

Στίχ. «παρατελευταίον. Άλλ' οὔτε ή άπειλή αὐτοῦ με έτάραξεν». Ω τῆς σταθερότητος!

Σελ. νγ'. στίχ. 1. «Οὔτε ό Θουκυδίδης μου άποβλέπει τί χρηματικόν». Ω τῆς μεγαλοψυχίας! άλλά διατί όδύρεσαι διά τήν καταδρομήν τοῦ θιβλήου σου;

Στίχ. 3. «Βίδε περιέχει Άντιφιλοσοφίαν». Ποῦ εἶπεν ό Κοραῆς ότι ό Θουκυδίδης περιέχει άντιφιλοσοφίαν;

Στίχ. 7. «Πόθεν έγώ δεικνύομαι τῆς φιλοσοφίας πολέμιος;». Άν δέν έξαρκοῦσι τά προεκτεθέντα γά τό άποδείξωσιν, ύποσχόμεθα τήν έξήγησιν.

Σελ. νδ'. στίχ. 29. «Έντεῦθεν παρακινήθεις». Ήμεῖς έξεύρομεν καλύτερα, μαθόντες έκ τῆς γα' Σελ. τὰς έκ τοῦ πάθους ύποφίας σου. Τί θάσιν όμως έχουσι καί πιθανότητα, τοῦτο δέν μάς έξήγησες.

Σελ. νε'. στίχ. 2. «Φιλοσοφίαν εὔωγον». Κοῦφοι λόγοι, Δουκαϊκαί έπίνοιαι.

Στίχ. 12. «Πλήν κατά φιλοσοφίας οὔδέν οὔδαμοῦ έλάλησα».

Βέβαια εἰς κἀνένα τῶν λόγων σου δὲν ἐπέγραψες τὸ Λόγος κατὰ Φιλοσοφίας.

Στίχ. 22. «Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἴσως πρὸς ἀπολογίαὶν τοῦ Γεωργιάδου ἄξιον διηγήσεως». Βεβαιότατα ἄξιος συνήγορος τοῦ Δούκα εἶναι ὁ Γεωργιάδης ὡς εἰς τὴν Ἀνθρωπολογίαν, καὶ πάλιν ἄξιος τοῦ Γεωργιάδου ὑπέρμαχος ὁ Δούκας ὡς εἰς τὴν Ἀργώ.

Σελ. νστ'. στίχ. 2. «Συνέγραψεν ἑλληνιστί, τὴν Ἀντιπανάκειαν ἄριστα». Περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ κρίνεις, ἢ περὶ τῆς ἰατρικῆς; ἔπρεπε γὰρ τὸ σαφηνίσῃς.

Στίχ. 29. «Ἐπειδὴ τὸ Ἰνστιτούτον τοῦ Παρισίου — κατεγίνετο ἐν τῷ τότε εἰς ἐκλογὴν ἐνὸς μέλους ἐκλελειπότος· τοῦτο δὲ ἐγίνετο ἐκ τοῦ νόμου τοῖς ψήφοις τῶν πλειόνων· ὁ δὲ Κοραῆς, καίτοι ἐκ πολλῆς παρασκευῆς καὶ παραγγελίας ὀρμηθεὶς ἐπὶ τοῦτο ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ πάσαις σχεδὸν ταῖς ψήφοις, τὸ αὐτὸ παθὼν καὶ πρότερον ἔτι δίδ. Ἐντεῦθεν δεινοπαθεῖ...». ὦ τῆς ἐχιδναίας γλώσσης τοῦ ἐπιεικοῦς φιλοπάτριδος, τῆς μόνον ὑπὲρ τῆς τοῦ κοινοῦ ὠφελείας κινουμένης! Καὶ πόθεν ἔμαθες, ὦ τί ἂν σε εἴπω, τὰ τοιαῦτα; Μάθε, ὦ ἐπιεικέστατε φιλόπατρι, ὅτι τὸ Ἰνστιτούτον κἀνένα δὲν δέχεται εἰς τὸ μέσον του, ὅστις δὲν ζητήσῃ τοῦτο, γράφων καὶ ἐπισκεπτόμενος ἐπὶ τούτῳ τὰ μέλη τοῦ Πανεπιστημίου. Μάθε ὅτι τὸν Κοραῆν θέλοντες τινὲς τῶν τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ γὰρ συναριθμήσωσιν εἰς τὸν ἴδιον χορόν, δὲν ἐδυνήθησαν ποτὲ γὰρ τὸν καταπαίωσι διὰ τὴν γράψῃ καὶ γὰρ ἐπισκεφθῆ κατὰ τὴν ἀνάγκη ἐπικρατήσασαν εἰς τοῦτο συνήθειαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, καὶ διότι βέβαια εἶναι καὶ ἄλλοι ἄξιοι τῆς αὐτῆς τιμῆς, ἔχοντες καὶ ἄλλα συστατικά ὡς ἐκ πόλεων μεγάλων τε καὶ πλουσίων, ἐπροτιμήθησαν τοῦ ξένου καὶ ἀπόλιδος. Ποίαν αἰτίαν λοιπὸν εἶχε γὰρ δεινοπαθῆ ὁ μηδὲν ἐλπίζων, μηδὲ ζητῶν; Ἄλλ' ἂν ἦτο καὶ τοιοῦτου πάθους ἦττων, ἀνῆκεν εἰς σὲ τὸν φιλόπατρι καὶ ἐπιεικῆ γὰρ τὸν θεατρίσης εἰς τοιοῦτον τρόπον; ὦ τῆς ἐλεεινῆς φιλοπατρίας καὶ ἐπιεικειᾶς. Αἱ ἐπισκέψεις, ὡς συνήθεις, εἶναι δι' αὐτὸ τοῦτο εὐλογοὶ ἐκ μέρους τῶν ὁμογενῶν Γάλλων καὶ ἄλλων, ἐχόντων εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν πατρίδας γὰρ προσφέρωσι παρομοίας ἢ ἀναλόγους ἀμοιβάς· παράλογοι ὅμως ἐκ μέρους πτωχοῦ καὶ πτωχῆς πατρίδος Γραικοῦ, προθυμουμένου γὰρ ἐξαλείψῃ τὸ παρ'

ἄλλων σοφῶν τιγῶν εἰς ὄλον τὸν ταλαίπωρον ἡμῶν ἔθνος προστρι-
βόμενον ὄνειδος τῆς χαμερπείας, τὸ je n'ai connu de nation
plus vile que la Nation Grecque! αὐταῖς λέξεσι κηρυττόμενον.

Σελ. γζ'. στίχ. 2. «Ἐντεῦθεν οὖν δεινοπαθεῖ, ὡς ἔοικεν, ὁ ἀ-
νήρ καὶ ἐπὶ τὸν καλὸν Ἀναστάσιον ἐξοπλίζεται». Ἄλλὰ δια-
τί, ὦ καλὲ Δούκα, δεινοπαθῶν ὁ Κοραῆς διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ
Πανεπιστημίου, γὰρ ἐξοπλισθῆ κατὰ τοῦ καλοῦ σου Ἀναστασίου;
Τί κοινὸν κυνὶ καὶ θαλανεΐῳ; Μήπως, διότι ἔγεινε τῆς ἐταιρείας
τῶν Ἰατρῶν, νομίζεις, ὅτι τὸν ὑπωπτεύθη ὁ Κοραῆς ὡς ἀποτρέψαν-
τα τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ψήφους τοῦ Πανεπιστημίου; Τί κοινὸν τῷ Ἰν-
στιτούτῳ καὶ τῷ τῶν Ἰατρῶν ἑταίρῳ; Ὡ τῆς ἀπονοίας καὶ ἐπι-
νοίας τοῦ ἐπιεικοῦς φιλοπάτριδος!

Στίχ. 4. «Καίτοι τῶν παιδικῶν ἑκατέροις διαφόρων ὄντων».
Ὡ τῆς θαυμαστῆς αἰτιολογίας!

Στίχ. 5. «Ἄλλ' ἵνα ἔχη εὐπρόσωπον ἀφορμὴν ἐπὶ τοῦτο, καὶ
πρόφασιν εὐλογον». Εἰς τί ἀφορμὴν καὶ πρόφασιν; εἰς τὸ γὰρ
ἐξοπλισθῆ κατὰ τοῦ καλοῦ σου Ἀναστασίου; Ἐγὼ δὲν δλέπω
κάμμίαν σχέσιν.

Στίχ. 6. «Ἐκδίδει τὰ Ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, καὶ μεταφέρει
ἐκεῖθεν τὸν Σχολαστικὸν εἰς τὸν ἀγαθὸν Ἀναστάσιον καὶ εἰς ἐμέ».
Τὰ Ἀστεῖα δὲν φέρουν ὄνομα ἐκδότου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώρισες τὴν
εἰκόνα σου εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Σχολαστικῶ, ζήτησθε οὐκ εἰς
ἀν ἦναι ὁ Βολισσινοῦς ἐκδότης! ζήτησθε καὶ εὐτυχεῖτω ἕνεκεν τῆς
ἐπιτυχίας τῶν χρωμάτων!

Στίχ. 10. «Καὶ τὰ τροφεία τῆ πατρίδι ἀποδιδόντα οὐ πάνυ τι
φειδόμενος». Ἡ ἐπίδειξις αὕτη εἶναι ἐπονείδιστος.

Τὸ καυχᾶσθαι παρὰ καιρὸν
Μανίαισιν ὑποκρέκει.

Πίνδ. Ὀλυμπ. θ' στίχ. 59.

Στίχ. 12. «Ἐλεοῦμεν δὲ οὐχ ἤττον καὶ τὸν σεβάσιμον γέροντα
ἤδη ἐπὶ γήρῳσιν οὐδὲν κολακείας ἠττώμενον· μὴ τυγχάνοντα δὲ
παρ' ἡμῶν, χαλεπαίνοντα καὶ χολούμενον». Ὡ τοῦ ἀγίου Παν-
τελεήμονος! ἀλλ' ἐξ οἰκείων κρίνεις τὰ ἀλλότρια!

Στίχ. 26. «Καὶ νῦν αὖθις διὰ τὸν αὐτὸν συλλυπούμεθα λόγον, τοῦ ποθεινοτέρου ἤδη ἐκπεπτωκότι». Σπόγγισε, κροκόδειλε, τὰ δάκρυά σου, διότι δὲν τὰ χρειάζεται κανείς.

Στίχ. 29. «Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ γὰρ συνεπαιρέση καὶ τὰς βίβλους ἐκείνου». Δὲν πιστεύω γὰρ χρειάζονται τοιούτων συμβούλων οἱ κατὰ τὸν Κοραῆν περὶ τῶν τοιούτων.

Στίχ. 31. «Τιμὴ προήλθεν ἐκ μυρίων στομάτων Γερμανικῶν ἐπικρίσεων». Αἱ ἐπικρίσεις ἔχουν στόματα εἰς τὴν Γερμανίαν; ἔστω! ἀλλὰ πῶς ἀναγνοῦς αὐτὰς κατέγνωσ τὸν νοῦν;

Παρατρέχω πολλὰ ὡς ἐπαναλήψεις, καὶ αὐτανάιρετα ἀναμασθήματα τοῦ Δούκα, καὶ ἔρχομαι εἰς τὴν περὶ τοῦ Π ρ ο - κ ό π τ ω συζήτησιν. Ὁ Κοραῆς θεωρεῖ τὴν λέξιν ὡς γραμματικὸς καὶ φιλόλογος, καὶ ὅσα λέγει, εἶναι ἤδη γνωστά, καὶ ἢ καλὰ ἢ κακὰ, δὲν χρειάζονται τὴν ἰδικήν μου κρίσιν· ὁ Δούκας ὅμως ἔχει δίκαιον γὰρ μὴ πείθεται, ἐπειδὴ ἐξεύρει, ὅτι ἡ λέξις προήλθεν ἐκ τοῦ Ζ ι μ π ι λ ί ο υ (φορμίζ), ἐξεύρει λοιπὸν καὶ ὅτι ὅσα ὁ Κοραῆς ἢ ἄλλος λέγει περὶ ἀναλόγου χρήσεως, καὶ ἐτυμολογίας καὶ μεταφορᾶς λέξεων εἶναι περιττὰ καὶ μάταια, καὶ κἀνένα Δούκαν δὲν μεταπείθουσι.

Σελ. νη'. στίχ. 14. «Συγκαταριθμηθῆναι εἰς τὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Παρισίῳ». Ἐκ τῶν ἐφημερίδων ἐξεύρομεν, ὅτι ὁ καλὸς κἀγαθὸς Μουστοξύδης ἐκρίθη ἄξιος τῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ἀλληλογραφίας, καὶ πιστεύοντες, ὅτι εἶναι ἄξιος γὰρ ἐμπρέψη καὶ μεταξὺ τῶν κυρίως μελῶν αὐτοῦ, ἀποροῦμεν πόθεν ἔμαθεν ὁ σοφὸς ἡμῶν Δούκας, ὅτι καὶ συγκατετάχθη ἤδη ὁ ἀνὴρ εἰς τὸν χορὸν αὐτῶν. Ἄλλ' ὡς φαίνεται ὁ Δούκας εἶναι τόσο σοφός, ὥστε ταυτίζει τὰ μέλη τοῦ Πανεπιστημίου μετὰ τῶν ἀλληλογραφόντων, καθὼς καὶ τὴν Ἑταιρείαν τῶν ἱατρῶν μετὰ τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ.

Σελ. ξ'. στίχ. 6. «Τὴν πρὸς... τὸν Οὐγγροβλαχίας ἱεράρχην Ἰγνάτιον». Πρόσθετες ἐ π ι σ τ ο λ ή ν, ἀξίαν, ἀξιοτάτην τῆς τοῦ Δούκα γραφίδος.

Σελ. ξα'. στίχ. 17. «Καθότι ἡ γλῶσσα ἐστὶν ἑαυτῆ (γρ. ἡ αὐτῆ) καὶ αὐτῆ δι' ἑαυτῆς παραφράζεται». Λέγει ὁ Δούκας· ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἡ αὐτῆ· καθότι ἀν

εἶναι ἢ αὐτή, ὡς σώσασα ἀπαρλλάκτως πλῆθος καὶ λέξεων καὶ τύπων· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἢ αὐτή, ὡς μὴ παραδεχομένη πάμπολλα τῆς παλαιᾶς ἐκείνης καλά, εἰ μὴ διαζομένη παρὰ τῶν Δουκῶν. Εἶναι ἢ αὐτή, καθὼ ἔσωσε τὸ Λόγος, Λόγου, Λόγον· Λόγε, Λόγοι, Λόγων, Λόγους, καὶ Λέγω, Λέγεις, Λέγει, Λέγομεν, Λέγετε, Λέγουσι· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἢ αὐτή καθὼ δὲν ἔσωσε καὶ τὰ Λόγωφ, Λόγοιν, Λόγοις καὶ Λέγετον, Λεγέτοιιν. Εἶναι ἢ αὐτή, καθὼ ἔσωσε τὸ Ἔλεγον, Ἐλεγεσ, Ἐλεγε, Ἐλέγομεν, Ἐλέγετε, Ἐλεγον, καὶ πρὸς διάκρισιν προσώπου καὶ ἀριθμοῦ προσέλαβε καὶ τὸ Ἐλεγα, Ἐλεγαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἢ αὐτή καθὼ δὲν ἔσωσε καὶ τὸ Φημί, Φῆς, Φησι κ.τ.λ. οὐδὲ τὸ Ἐφηγ, κ.τ.λ. οὐδὲ τὸ Εἴρηκα ἢ Λέλεχα, ἢ Λέλογα ἢ Ἐλελόγειν, ἢ Εἰρηκῶς ἦν, ἢ Ἐλεξα, ἢ Λέξω, εἰ μὴ τυχὸν βεβαιασμένη παρὰ τῶν Δουκῶν· ἐπλασε δὲ τὸ Ἐχω εἰπεῖ, Εἶχα εἰπεῖ, Θέλω εἰπεῖ, κ.τ.ε. καὶ λέγει Εἶπα, ἂν καὶ δὲν λέγει ὁ Εἶπας. Εἶναι ἢ αὐτή, καθὼ ἔσωσε τὸ Ὀργίζομαι, καὶ Συγχωρῶ καὶ Φρίττω· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἢ αὐτή, καθὼ δὲν ἔχει ὁμοίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης εὐχρηστον, εἰ μὴ κατὰ τοὺς Δούκας, καὶ τὰ Χαλεπαίνω, Ἐπιτρέπω καὶ Φρυάττομαι, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ καὶ τοιαῦτα καὶ ἄλλοια, τὰ ὁποῖα οἱ Δοῦκαι δὲν στοχάζονται, ἢ τὰ παραβλέπουσιν ἐπίτηδες, διὰ τὴν νῦν καταφεύγωσι, χρείας καλούσης, εἰς τὸ σῆθητες, Ἐγὼ δὲν γράφω τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ πῶς λοιπόν, ὦ καλὲ Δούκα, λέγεις ἀπλῶς ὅτι ἢ γλῶσσα εἶναι ἢ αὐτή;

Σελ. ξβ' στίχ. 1. «Ἐλέγξαντί μου — τὴν ἀκυριολεξίαν». Σὺ δὲ μὴ ὀλίγον ἀνωτέρω ἀπορεῖς διατι μέμφονται σου τὰ ἀκατανοήτως καὶ παρὰ γνώμην τοῦ δοξάζοντος καὶ ἀκαταπαύστως σαλπίζοντος, ὅτι ἢ νῦν συνήθης καὶ ἢ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἢ αὐτὴ αὐτοτάτη, μακαρωνιζόμενα, καὶ πολλαχοῦ παρεξηγεῖς τὸν μακαρονισμόν, ἀγνοῶν, ὅτι μακαρονισμὸς δὲν εἶναι τὸ ἐλληνίζειν, ἀλλὰ τὸ τὸν ἐλληνισμόν παραχαράττειν καὶ κιβδηλεύειν· εἶναι ἢ τοῦ ἀληθοῦς ἐλληνισμοῦ κατάχρησις ἐν οὐ δέοντι· εἶναι ἢ ἄμορφος συρραφή καὶ συναρμογὴ τῆς ἐσθῆτος τοῦ Ἴρου μετὰ τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηναῖς, οἷον ἢ τοῦ Χ α λ ε π α ί ν ω καὶ ἄλλων, μετὰ τοῦ ἴ δ ι ο ν, ὅπου περὶ μερικευμοῦ, τοῦ τ ό σ ο ν — δ σ ο ν, ὅπου περὶ ἀναλογίας, λόγος δὲν εἶναι.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι καὶ λέγονται μακαρονισμός· καὶ ὅπου τὰ τοιαῦτα εὗρηξ, ἐκεῖ ἐπιφώνει τὸ Δουκαῖσμὸς καὶ μίμησις τῶν σῶν, ὅχι ὅπου εὐρίσκεις ἀληθεῖς ἑλληνισμοὺς καὶ μεταφορὰς ἑλληνικὰς πρὸς στολισμὸν γλώσσης καὶ ἀποφυγὴν βαρβαρισμοῦ, χωρὶς σκοτασμὸν καὶ ἀηδεῖαν εἰσαγόμενα. Ἀλλὰ σὺ ἀηδεῖαν εὐρίσκεις ὅπου ὡς ἀηδὴς καὶ ἠπατημένος ἐλέγχεσαι ὡς Σελ. 27 εἰς ὑποσημείωσιν τῆς πρὸς τὸν Οὐγγροβλαχίας ἐπιστολῆς.

Αὐτόθι. Εἰς τὴν ὑποσημείωσιν διορθῶναι τὸν Θουκυδίδην τοῦ ἐκ τῆς Γερμανικῆς μεταφράσεως. Ἀλλὰ πότε ἐξέμαθε τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν; Βέβαια καὶ αἱ διορθώσεις αὗται εἶναι ὡς καὶ ἡ τοῦ Χειμάρρου μετάφρασις.

Σελ. ξζ'. στίχ. 24. «Ἐν δὲ οἶδα μόνον, ὅτι πάθος γοερὸν κατήνεγκέ σε εἰς τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τῆς Ἰσοκρατικῆς ταύτης ῥήσεως». Ἐξ οἰκείων κρίνεις τὰ ἀλλότρια, καὶ τοῦτο μᾶς θεβαιούσι τὰ ὅποια μᾶς ἐξήγησες αἴτια τοῦ πάθους σου, τοῦ γεννηθέντος ἐκ τῆς ὑποψίας σου περὶ τῆς γνώμης τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, ἢ τῆς γνώμης τοῦ Κοραῆ, ἢ ἄλλου πρὸς σοφὸν τινα ἐρωτήσαντα αὐτὸν ὅποιαν ἔχει γνώμην περὶ τοῦ Θουκυδίδου σου (τὸ ὅποιον πιστεύω ὅτι εἶναι πλάσμα σου ρητορικὸν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπινενοημένον, διὰ τοῦτο καὶ ἀσαφῶς ἐκπεφρασμένον), ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Κοραῆς ἐτόλμησε νὰ μὴ σὲ θυμιάσῃ ἀρκετά, καὶ νὰ μὴ ἐκθειάσῃ ὡς ἄθλα μεγάλα τοῦ μεγάλου Ἡρακλέους τὰ συγγράμματα καὶ τὰς ἐκδόσεις σου. Ἀλλὰ μήπως εἶναι χρέος ἐνδὸς ἐκάστου νὰ ἐπαινέσῃ, ὅτι λάχῃ; Ἀλλ' ἔστω! τὰ ἔργα σου ἦσαν ἄξια ἐπαίνου· τί ἔσφαλεν ὁ Κοραῆς, ἀφοῦ τοῦλάχιστον διὰ τοῦ τύπου δὲν εἶπε κἀνὲν κακὸν περὶ αὐτῶν; Ἀλλὰ δὲν ἐξήρесе τῆς κοινῆς τῶν γραμματικῶν πυρκαϊᾶς τὴν Τερψιθέαν· ἀρκεῖ, ὅτι δὲν τὴν ὠνόμασε ρητῶς καὶ κατ' ἐξοχὴν ἄξιαν τῆς τοιαύτης δυστυχίας.

Σελ. ξη'. στίχ. 4. «Καὶ πολλῶν ματαίων λόγων ἀπηλλαγμένον». Ματαίων καὶ ἔτι χειρόν, ὡς παραπικρανάντων τὸν Δούκαν.

Σελ. ξθ'. στίχ. 34. «Ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ ἐπιθυμεῖ πανταχοῦ τὸ θυμίαμα». Βέβαια περὶ τοῦ σοῦ θυμιάματος ποτὲ δὲν ἐφρόντισεν, οὐδ' ἐστοχάσθη τὴν παρουσίαν, ἢ ἀπουσίαν. Ἄνθρωπος ὦν ὁμῶς, καὶ σάρκα φορῶν, δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ δμῶσῃ, ὅτι δὲν συγχύζεται βλέπων καὶ ἀκούων τὰς κατ' αὐτοῦ τερατείας σου.

Στίχ. 36. «Παράδοξον δὲ προσέτι μοι ἐφάνη τοῦ σοφοῦ Κοραῆς καὶ τὸ περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἴσοκράτους ἄτοπον εἴκασμα (πβ') διατὶ γράφεται Εἰσοκράτης». Πῶς δὲν ἐξήγησες τὸ παράδοξον τοῦτο πρὸς τὸν φίλον σου, τὸν καλὸν κάγαθὸν Γεωργιάδην τὸν Ἰατρόν, τὸν κατὰ σὴν μίμησιν οἰκαιοποιηθέντα, ὡς μαργαρίτην, τὸ τοῦ Κοραῆ, κατὰ σέ, τοῦτο παράδοξον; ὅσα φιλοσοφεῖς περὶ πλεονασμοῦ καὶ ἄρσεως καὶ περὶ τῶν ἀγραμμάτων ξυστρισιῶν καὶ εἰκονογράφων καὶ εἶναι ἄξια εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων, πλὴν εἰπέ μᾶς διατὶ τὸ Παῖς καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ Ἀττικοὶ ποιηταὶ γράφουσι καὶ μετροῦσι συμφώνως Παῖς; Τὸ δὲ Ἔϊσος ὁ μὲν ἀείποτε Ἴσος, μακρῶς, οἱ δὲ ἀείποτε Ἴσος, βραχέως; ἢ δὲν ἀληθεύει καὶ τοῦτο;

Σελ. σα'. στίχ. 18. «Οὐχ ἵνα εὕρω ἀντιφιλοσοφίας τινας ἐν αὐτοῖς». Καὶ τίς ὑποπτεύεται τοιαῦτα; δὲν εἶναι γνωστὸν ὅση εἶναι ἢ ἐπιεικεῖά σου; ὅση ἢ ἀνεξικακία; ὅσον τὸ φιλόπατρι καὶ φιλάληθες; Πλὴν τὸ δόρυ, κατὰ τὴν σκυθικὴν παροιμίαν, κακῶς εἰς σάκκον χωρεῖ.

Στίχ. 23. «Ἐπειτα δέ, ἵνα εἴτι παρ' αὐτοῦ κεκίνηται μὴ καλῶς, δεῖξωμεν αὐτῆ;». Ὡς φιλοσοφικῶς, ἢ ὡς ἀντιφιλοσόφως κεκινημένα;

Στίχ. 27. «Τῷ παρ' αὐτοῦ ΔΙΟΡΘΩΘΕΝ ἐκείνῳ χωρίῳ». Ἴδου πῶς ἀναθαίνομεν εἰς τὸν Παργασσόν, ἐλληνίζοντες καὶ δοτικίζοντες Δουκαϊκῶς· ἔπειτα παραπονούμεθα διατὶ μᾶς δεικνύουσι τὰ αἴσχη τοῦ μακαρονισμοῦ, καὶ μᾶς ἐλέγχουσι, ὡς οὐ καθαρῶς ἐλληνίζοντας (πρὸς Μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Σελ. κζ', εἰς τὴν ὑποσημείωσιν).

Σελ. σγ'. στίχ. 9. «Στρέφεται ὁ περὶ τούτων λόγος εἰς τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα ὀνόματα Χρήματα, Παρόντα, Κτήματα, Ὑπάρχοντα». Ἐπὶ τοῦ συζητουμένου χωρίου ὅχι εἰς ταῦτα, ἀλλ' εἰς τὰ, Χρήματα, Χρήσις· Κτήματα, Κτήσις· καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Ἴσοκράτους εἶναι νὰ παρακινήσῃ εἰς τὴν καλὴν χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων, ὡς διὰ τοῦτο καὶ χρημάτων ὄντων καὶ λεγομένων, καὶ εἰς κτῆσιν αὐτῶν κάλλιστα λοιπὸν μετέβαλεν, ἢ μᾶλλον προετίμησεν ὁ Αὐγῆρος τὴν γραφὴν Κτᾶσθαι τῆς Χρῆσθαι, ἢ ὁποῖα ἂν ἦτο Ἴσοκράτειος, ἢ θελεν ἐπέχει τὸν τόπον τοῦ Ἀπολαύειν, ὡς ἰσοδυνάμου, καὶ δῆλον ἐκ τῆς ὁποίας ὑποσημείωσες ρήσεως τοῦ Ἀριστοτέλους. Χρήσις

δ' εἶναι δοκεῖ χρημάτων δαπάνη καὶ δόσιος, ἢ δὲ λήψις καὶ ἢ φυλακὴ κτήσις μάλλον.

Σελ. οδ'. στίχ. 24. «Ἐσθῆς αὐτόθι, καὶ χρυσὸς εἰργασμένος οὐ κτήματα, ἀλλὰ χρήματα». Ὅχι ἐσθῆς καὶ χρυσὸς εἰργασμένος, ὡ σοφολογιώτατε Δούκα, ἀλλ' ὅτι δὴ πράγμα, μὴ μεταχειριζόμενον, ἀλλ' ἐναπόθετον καὶ κατάκοιτον φυλαττόμενον, εἶναι κτήμα καὶ ὄχι χρῆμα, ὡς ὄλος ὁ χρυσὸς τοῦ φιλαργύρου, καὶ γίνεται ἐξ ἐναντίας χρῆμα τὸ αὐτὸ εἰς χεῖρας ἄλλου.

Αὐτ. «Εἰς τὴν ὑποσημείωσιν· Μεγαλωνύμου· τοῦτ' ἔστι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ἄλλης τινός». Τὸ Ἄλλης τινός δὲν ἀρμόζει βέβαια· διότι ἢ πόλις μένει ἀνώνυμος· τὸ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς Πόλεως κατ' ἐξοχὴν καὶ ὑπεροχὴν λεγομένης, ἴσως. Πλὴν ἐξ ἱστορίας ἔχομεν, ὅτι διάφοροι πόλεις εἶχαν ἰδίους Δούκας· μήπως ἔχει καὶ ὁ Δούκας νὰ μᾶς δείξῃ ἐξ ἱστορίας, ὅτι ἦσαν καὶ Κωνσταντινουπόλεως Δούκες; Ὅταν μᾶς τὸ δείξῃ, τότε συγχωροῦμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπίπληξιν τῆς ἀλογωτέρας διορθώσεως.

Σελ. οε'. στίχ. 5. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν οὐδένα λόγον τῆς ἀμαρτίας καὶ διορθώσεως ἀποδίδωσιν». Διότι πολλάκις ἔπραξε τοῦτο, καὶ κἀνεὶς δὲν χρειάζεται ἐξήγησιν, ὥστε νὰ νοήσῃ, ὅτι οἱ Τύραννοι γίνονται πάντοτε κύριοι πολλῶν, καὶ δὲν ἐγένοντο μὲν ποτέ, οὐκ ἔτι δὲ γίνονται, οὐδὲ γενήσονται· πεποιθήκασι δέ, ἀλλ' οὐκ ἀναγκαίως, καὶ ποιῶσι καὶ ποιήσουσιν ἀμφισβητεῖν· διότι ἐνδεχόμενον οἱ καλοὶ αὐτῶν νὰ πράξωσι τὸ ἐναντίον. Μόνον οἱ Δοῦκαι σοφιστευόμενοι, ἀλλὰ τερατεύονται.

Στίχ. 30. «Ἐνταῦθα ὅμως αὐτὸ ἀνθ' ἑαυτοῦ ἐστὶ τεθειμένον, κατὰ προθύστερον σχῆμα». Οὐδαμῶς! διότι τὸ συμβουλεύειν εἰς τὴν φράσιν τοῦ ρήτορος δὲν ἀπαιτεῖ τὴν λέξιν σ υ μ β ο υ λ α ς, ἀλλὰ τὸ ὅπως δύναιτο διοικεῖν. Λοιπὸν ὁ Κοραῆς δὲν ἐξηπατήθη, ἀλλὰ οὐ θέλει νὰ ἐξαπατᾶς.

Σελ. οστ'. στίχ. 6. «Καὶ ὅταν εἴπη τις, κατὰ λόγον, ἔσται κἀκεῖ ἐλλειπτικὸν κατὰ τὸν δέοντα λόγον». — Ἦθελεν εἶσθαι, ἐὰν τὸ Κατὰ λόγον ἐπεδέχετο καὶ ἄλλην τινὰ ἔννοιαν, καθὼς τὸ Τρόπον, τὸ ὁποῖον σημαίνει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ αὐτόγνωμον· καὶ τὸ τροπικῶς, ἢ μεταφορικῶς ἐναντίον εἰς τὸν νοῦν τοῦ ρήτορος.

Στίχ. 29. «Ἄλλ' ὁ ἐκδότης ἐξηπατήθη». Ἄλλ', ὡ ἀνεξά-
πάτητε σὺ σοφολογιώτατε Γραμματικέ, πῶς δὲν μᾶς ἐξηγεῖς ποῖον
εἶναι λοιπὸν τὸ συντακτικὸν τοῦ Διελθεῖν, ἐπειδὴ τὸ Ἐπιτηδευμά-
των ἔτρεφες, ὡς ἔτρεφες; καὶ διατί συντάττεις τὸ Στοχάζεσθαι
μετὰ αἰτιατικῆς, ἐνῶ ὁ ρήτωρ τὸ συντάττει μετὰ γενικῆς; Εἰς τί
λαμπικὸν καταγίνεται ὁ νοῦς σου;

Σελ. αζ'. στίχ. 6. «Οὐ κατὰ τρόπον διηρημήνευσεν». Οὐ
κατὰ τὸν σὸν τρόπον, κατὰ δὲ τὸν δέοντα τὸν καὶ ἑαυτοῦ ἴδιον.
Τυφόντι, φρόνιμος ἄνθρωπος καὶ στοχαστικός, ὡς ὁ Ἰσοκράτης,
δὲν ἦτο εὐκόλον ἄλλην γνώμην νὰ εἶχε περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγμα-
τος, γράφων πρὸς Νικοκλέα, καὶ ἄλλην, γράφων τὸν Πανηγυρικὸν
πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Σελ. οη'. στίχ. 9. «Μαθητὰς αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀληθές μεταπεί-
σαντες». Τίνας τῶν μαθητῶν; Καὶ πρὸς τίνα ἀλήθειαν;

Στίχ. 11. «Ἄλλὰ γέροντος γνώμην μεταπεῖθειν οὐ ράδιον». Ὡ
τοῦ νεανικωτάτου τερατολόγου Δούκα!

Εἰς τὴν ἐδδόμην καὶ ὀγδόην σημείωσιν δὲν ἐξεύρω διατί οἰ-
κειοποιεῖται τὰ τοῦ Κοραῆ;

Σελ. οθ'. «Ἐννατον». Ἄν ὅλαι αἱ ἀνθυποβολαὶ τοῦ Δού-
κα ἦσαν μὲ τοιοῦτον ὕφος, ὁποῖον τὸ εἰς τὸν παράγραφον τοῦτον,
δὲν πιστεύω ὅτι ἤθελε διεγερθῆ ποτὲ ἢ τόσον ἀηδῆς μεταξὺ αὐτοῦ
καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου λογοτριβῆ. Ὅλον τὸ ἰγ' κεφάλαιον τοῦ πρὸς
Νικοκλέα λόγου τοῦ Ἰσοκράτους δεικνύει ψηλαφητῶς, ὅτι δὲν εἶ-
ναι ἀντιθέσεως αὐτόθι λόγος, καὶ ὅτι τὸ ψ υ χ α γ ω γ ο ὕ ν
τ α : ἀρμόζει, ὅχι τὸ ἄ χ θ ο ν τ α ι ἐπὶ τοῦ συζητουμένου
χωρίου. Πλὴν ἕκαστος ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ εἴπη τὴν γνώμην του
περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων, καὶ οἱ ἱκανοὶ νὰ κρίνωσι, ἄς κρίνωσι.

Σελ. π'. στίχ. 25. «Τῆς ἀληθείας καὶ παρρησίας». Ἄν δὲ
φιλαληθείας καὶ παρρησίας, ἢ παθῶν ἀνηκέστων ἀποτελέσματα
εἶναι τὰ, ὅσα πώποτε ἔγραψες κατὰ πάντων σχεδὸν τῶν ὅσοι ἐπὶ
τοῦ παρόντος ἔχουσιν ὄνομα μεταξὺ τῶν δημογενῶν, καὶ τῶν ὀπα-
δῶν αὐτῶν, ἄς κρίνωσιν οἱ ἀναγνώσται.

Σελ. πα'. στίχ. 1. «Ἐπειτα...». Εἶθε ἦσαν πρακτικά, καὶ
ὅχι μόνον λεκτικά τοῦ παραγγέλλοντος τὰ παραγγέλματα καὶ ἀ-
ποφθέγματα ταῦτα!

Στίχ. 5. «Καὶ καθάπερ, ὅταν ἐνορῶμεν εἰς τοὺς καθρέπτας, μῆτε ἂν φαινώμεθα εὐμορφοί, ἐπαινοῦμεν αὐτούς· μῆτε ἄσχημοὶ ὄντες ἀγανακτοῦμεν...». Διατί λοιπὸν ἀγανακτεῖς τόσον ἰδὼν τὴν εἰκόνα σου εἰς τὸν Σχολαστικὸν τῶν Ἀστειῶν τοῦ Ἱεροκλέους, ὡς εἶπας Σελ. νζ' ;

Στίχ. 17. «Εἷς τις ἀληθείας λόγος κ.τ.ε.». Ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ρήτωρ, δὲν δύναμαι νὰ πλέξω λόγους συμπαιζοντας καὶ συναμιλλωμένους μὲ τὴν ἀστειοτάτην μεταφορὰν τοῦ πλοιαρίου καὶ τῶν λοιπῶν ρητορικῶν ἐπινοημάτων τοῦ ρητορικωτάτου τῆς Ἀργοῦς συγγραφέως· ἀλλ' ἄς μὲ συγχωρηθῆ νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὰ εἷ τις ἀληθείας λόγος καὶ ὅσοι ἄλλοι ἄριστοι ὑπὸ Ἰάσωνι τῷ ναυάρχῳ, καὶ Τύφει τῷ κυβερνήτῃ συμπλέουσι ν, οὐδέποτε περιπεσεῖται εἰς Σκύλλα ν καὶ Χάρυβδι ν. Εἶναι κακοςύντακτα καὶ ἀσαφῆ.

Ἄς μὲ συγχωρηθῆ πρὸς τούτοις νὰ παρατηρήσω, ὅτι οὐδ' ἔχνος σχέσεως σώζεται μεταξὺ τῆς ὑποσημειώσεως τοῦ Δ'. Τόμου Πλουτάρ. Σελ. λγ'. καὶ τῶν θρασυδειῶν ἀπειλῶν τοῦ Δούκα καὶ τῶν ὁμοίων μὲ αὐτόν. Ὁ Κοραῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου χωρίου δὲν ἀπειλεῖ κἀνένα, ἀλλὰ προαπαντᾷ τὰ Δουκαϊκὰ σαλπίσματα περὶ παλινοφθίας.

Ταῦτα παρ' ἐμοῦ τῆς τὸ θαυμαστὸν ἀγώγιμον, τὸν Δούκαν Ἰάσωνα, ἢ Ἰάσωνα Δούκαν, φερούσης Ἀργοῦς, καλὰ μὲν δὲν λέγω, ἀλλὰ δίκαια, δικαιοτάτα παραπομπεύματα, καὶ ἀμοιβαί τῶν λόγων.

Δὲν θαυμάζω ἂν ὁ Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος (ἀρ. 150) διαλαλεῖ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Δούκα, ὡς εὐεργεσίας πρὸς τὸ γένος· τὸ γένος διψᾷ, καὶ ὁποίας ἐκδόσεις καὶ ἂν λάβῃ, τὰς δέχεται ὡς εὐεργεσίας, καὶ ἀμείβει τὴν χάριν πλουσιοπαρόχως. Τοῦτο γνωρίζων ὁ μεγαλόψυχος καὶ φιλόπατρις Δούκας, ἐναποθέμενος, συγκομίζει πάντα τὸν ἑαυτοῦ φόρτον, χαρτία χρυσίων ἀνταλλαττόμενος· ἀλλὰ φθόνος οὐδεὶς! θέλει ἔλθει σὺν θεῷ καὶ καιρὸς, ὅτε τὸ γένος θέλει ξεετάζει τὰς προσφερομένας ταύτας εὐεργεσίας· ἂν τοῦτο δὲν κάμνει κατὰ τὸ παρόν, δὲν εἶναι θαυμαστὸν· θαυμαστὸν ἦθελεν

εἶσθαι, ἂν οἱ ὄπαδοι τῶν προπηλακίζομένων Βαρδαλάχου καὶ Κούμα, καὶ Κοραῆ δὲν βοήσωσι πανταχόθεν, διὰ τὰ δείξωσι καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, ὅτι αἰσθάνονται τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ αὐτῶν ἀντιπάλου διαφορὰν, τοῦ (καθὼς αὐτὸς ὁμολογεῖ) διὰ ματαίας ὑποψίας του τὸν ἄσημον διεγείραντες πόλεμον, ἔπειτα παραπονομένου, διατὶ τὸν ἐλέγχουσι.

Ἐκ Βιέννης τῆς Αὐστρίας
τὴν 20τὴν Αὐγούστου, 1813

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΤΙΝΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥ Ν. ΔΟΥΚΑ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΟΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

Τῷ Σοφωτάτῳ Δούκᾳ εὖ φρονεῖν!

ΕΧΡΗΝ μὲν, ὦ σοφώτατε, μὴ πρῶτον ἐμέ, ἔσχατον ὄντα πάντων τῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην φίλων τῆς Σοφίας, γνώμην ἐξενεγκεῖν περὶ τῶν αὐτοῖς ὑπὸ σοῦ προβαλλομένων. Ἐπεὶ δ' οὐ μόνον ἀδύνατον πάντας εἰς ἓν συελθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄδηλον ἔμοιγε, πότε καὶ εἰ ὄλως σοὶ τις τῶν προϋχόντων ἀποκρινεῖται, ἐξέστω, καίπερ ἓν τοῖς ἐσχάτοις ἐξεταζομένῳ, εἰπεῖν τὰ δοκοῦντα μοι, ὡς οὐδὲν τῶν καθηκόντων παραβαίνοντι. Ὅλης μὲν οὖν, ὦ σοφώτατε, τῆς σῆς ἐπιστολῆς, κάλλους καὶ φρονήσεως μηδὲν ἐλλειπούσης, ἀπὸ τούτων ἄρξομαι πρῶτον ἐφ' οἷς οὐδένα ἔγωγε οὕτως ἀναίσθητον εἶναι νομίζω, ὅστις οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖη ἐννοῶν ὅση μὲν ἡ σοφία, ὅση δ' ἡ λογικὴ τοῦ γράψαντος δύναμις! Πᾶσι γὰρ τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην σοφοῖς χρώμενοις συμβούλοις περὶ τοῦ εἰ δεῖ τοὺς νῦν Ἑλληνας ἀποτεμόντας τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν, τὴν προγονικὴν ἀνακτήσασθαι, δέον ἐνταῦθα στήσαι τὸ ἄλγος, ἧ γοῦν περαιτέρω μὴ χωρεῖν τῆς ἐκθέσεως τῶν παρ' ὑμῖν περὶ γλώσσης αἰρέσεων, σὺ δὲ φιλάνθρωπος, οὔτε σεαυτοῦ, οὔτε τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης φεισάμενος, ἱστορίαν ὄλην τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος συνέγραψας. Τοῦτο ἦν ἄρα τὸ ὑ π ο σ τ ἔ λ λ ε σ θ α ι ! Τοῦτο τὸ δ ε δ ι ἔ ν α ι τ ῆ ν ἄ κ α ι ρ ο ν π α ρ ρ η σ ί α ν ! Τοῦτο τ ῆ ν α ἴ τ η σ ι ν κ α τ ἄ τ ρ ό π ο ν π ο ι ῆ σ α σ θ α ι ! Τί ἂν οὖν ἐγένετο, εἰ ἀπὸ τρόπου καὶ μηδὲν ὑποστελλόμενος ἔγραφες! Τίνα δ' εἰκὸς λέγειν καὶ γράφειν σὲ πρὸς τοὺς παρ' ὑμῖν φιλομαθοῦντας τῶν ἰδιωτῶν, ὅς γε νῦν παραπαίεις οὕτως ἐκ μελέτης γράφων, οἷα οὐδ' ὁ παρ' ἡμῖν ὄχλος ραδίως ἂν ὑπομείνεια! Τίς γάρ, κἂν ἀμαθέστατος ἦ, ὁρῶν τὸν παρ' αὐτοῦ ἀ-

ξιούντα γνώμην περί του λαβεῖν, εἰς δάση καὶ νάπας ἐλαύνοντα, καρτερήσειεν ἄν, εἰ μὴ ὄλως εὐθήθης τυγχάνει τις ὧν;

Ταῦτα μὲν ἄν εἴποι τις, ὧ σοφώτατε, μεμφίμοιρος ἀνὴρ καὶ ἀφιλόκαλος· ἔγωγε μὲν τοι καὶ ἐδάκρυσα. Τί γὰρ σοφή καὶ φιλομούσῳ ἀκοῇ ἠδύτερον ἄν τούτου γένοιτο! «Ὁ χρόνος, ὧ ἄνδρες σοφοί, περὶ τὸν ἑαυτοῦ στρεφόμενος ἄξονα, ἄλλοτε ἄλλο ἐν τῇ στροφῇ τῇ ἀνθρωπίνῳ βίῳ φέρει ἐξαίρετον (1)». Τί δ' αὖ τούτου ὑψηλότερον! «Ἦν ὅθ' ἡ γλῶσσα καὶ τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἦν, ὧ ἄνδρες σοφοί, καθάπερ καὶ πᾶσαι τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὅσα γ' ὑπὸ τὸν ἥλιον τοῦτον ἀπ' ἀρχῆς κόσμου γέγονεν (σελ. 281)». Οὐ μὴν παραλειπτόν καὶ ταῦτα, ὧν ἡ καλλονὴ καὶ συνέπεια παρ' ἄλληλα τιθεμένων, διαπρεπέστερον ἄν φαίνοντο. «Καὶ ταῦτ' ἄν εἶη τὰ πρῶτα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης σπέρματα δι' ὧν τὸν πρῶτον τοῦτον καὶ νήπιον βίον διῆγον... Διαπλάσαντες δ' οὕτω καὶ ὡς εἰπεῖν σπαργανώσαντες, ἀνέτρεφον αὐτὴν ἐλευθεριώτερον τοῦ λοιποῦ (σελ. 282)... Ἐν οἷς χρόνοις ἀνατραφεῖσα ἐλευθεριώτερον καὶ ἡ γλῶσσα, καὶ ΜΕΙΡΑΞ τέως γεγεννημένη, αὐτὴ ἑαυτῆς ὑπερεῖχε τῇ ὠραιότητι, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἄμα ΜΕΙΡΑΚΙΣΑΜΕΝΗ εἰς ἡλικίαν, πρώτῃ τῷ Ὀρφεῖ τὴν μυθολογίαν ἐγέννησεν (σελ. 283) (2)».

Ταῦτα δέ σου θαυμάζω, ὡς ὄρας, μηδὲν σοι δεινὸν δόξῃ, εἰ ἐκείνο οὐκ ἀποδέχομαι. Ἀναφέρων γὰρ εἰς τὰ Μηδικὰ τὴν φορὰν τῶν ἀγαθῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν, ἐπάγεις παραβολικῶς λέγων «Καθάπερ γὰρ» ὁ ζ ω τ ι κ ὁ ς οὗτος θ ί ο ς, εἰ μὴ ὑπὸ πολλῶν ἄμ' ἀντικειμένων διηρηθίζετο, νεκρὸς ἄν ἦν καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀσύστατος· οὕτω καὶ τοῖς Ἑλλησιν, ἐπὶ μόνοις τοῖς τῶν κατὰ τὴν Τροίαν εὐδοκίμησάντων ἔργοις τέως ἐπιβιοῦσι, νεκροὺς συνέβαινε εἶναι καθ' ἑαυτοὺς (σελ. 283). Πῶς γάρ, ὧ φυσιολόγων καὶ πολιτικῶν ἄριστε, εἰ μὴ ἐπολέμουν, χαμαιρριφεῖς ἄν ἔκεινθ'

(1) Δικαίως ἄν εἴποι τις, ὡς ἡ τοῦ σοφοῦ Δούκα ἐπιστολὴ ἐκ τοῦ ἰοῦ ἐστίν, ὃν ἡ χρόνιος ἀκίνησία περιῆψε τῷ ἄξονι.

(2) Διὰ τῶν σπερμάτων οὖν τῆς γλώσσης διῆγον τὸν νήπιον βίον οἱ τὸθ' Ἑλληνες· εἶτα διέπλασαν καὶ ἐσπαργάνωσαν αὐτήν, δι' ἧς ἐν σπέρμασιν ἔτι οὔσης διῆγον τὸν βίον· αὐτὴ δὲ μείραξ γεγεννημένη, καὶ μετ' οὐ πολὺ μείρακισαμένη, ἐγέννησε τῷ Ὀρφεῖ τὴν μυθολογίαν. Σοὶ δ', ὧ μακάριε, τίς τὴν ἁρμονίαν ταύτην τῶν ἰδεῶν ἐγέννησε!

Ἕλληγες; Σόλωνες, Ἀναξαγόραι, Σωκράται, Πλάτωνες, καὶ πᾶς ὁ χορὸς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, χοροδιδάσκαλον ἄρ' ἔσχον τὸν Ἄρρα; Ἄγαθοὶ μὲν καὶ ἔνδοξοι Μιλτιάδαὶ καὶ Θεμιστοκλεῖς, τοσαυτ' ἀπὸ τῶν πολεμίων τῆς Ἑλλάδος ἀναστήσαντες τρόπαια οὐ μὴν ἐκ τῶν τροπαίων ἢ ἀθανασία τῇ Ἑλλάδι οὕτω περιεγένετο, ὥστ', εἰ ταυθ' ὅλως ἀπῆν, εἰρήνης αἰεὶ διατελούσης, ἄψυχον ἂν εἶναι. Τέχναι μὲν οὖν ὦ ἄγαθέ, καὶ ἐπιστήμαι καὶ λόγοι, οἷς ὁ ἄμωσος Ἄρης φύσει μάχεται, ταυτ' ἀληθῶς τὴν Ἑλλάδα ἐδόξασαν· καὶ ἄνευ τούτων οὐδ' ἂν ἠκούοντο αἱ στρατηγικαὶ ἀρεταί.

Ἀπογνοὺς δὲ τὴν Ἑλλάδ' ἄνευ τῶν Μηδικῶν, νεκρὰν αὐτὴν ὕστερον καταβάλλεις τοῖς Μακεδονικοῖς βέλεσιν, ἀλλ' οὐ μᾶλλον οἷς προδότες καὶ ὄλεθροι σοφισταί, μισθωτοὶ τῷ Μακεδόνι, ὑποτοξεύειν οὐκ ἐπαύοντο. Εἴτ' ἐπάγεις· «Διὸ καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀποσοδηθεῖσα ἢ φιλοσοφία, οὐδ' αὐτοῦ ἄξιόν τι ποιεῖν δυναμένη, οἷα τις πρεσβύτις ἀγαπητῶς μόνον περιέθαλπε τὰ ὑπάρχοντα ἐν γωνίᾳ πη ὑπερόριος (σελ. 284)». Τίνα οὖν ἐνταῦθα φιλοσοφίαν λέγεις; οὐ δῆποτε μόνον τὸν ποιητικὸν καὶ πεζὸν λόγον, οἱ πολλὰ ἤδη παθόντες ὑπὸ τῶν σοφιστῶν, τελευταῖον μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ ἀρρενωπὸν αὐτῶν κάλλος ἀπέβαλον. Πῶς τοῖνυν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀποσοδηθεῖσα ἢ Φιλοσοφία, οὐδὲν ἄξιον τεκεῖν ἠδυνήθη, ὅτε καὶ μαθηματικούς καὶ γεωγράφους καὶ ἀστρονόμους προήγαγεν οἷους οὐ πρότερον; ἢ οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα Φιλοσοφίας Ἑλληνικῆς λαμπρὰ γεννήματα; Ποῦ δὲ τέως βιβλιοθήκη τοσαύτη, καὶ ὄργανα, καὶ χορηγία τοῖς φιλοσοφικοῖς ἐγχειρήμασι; Τοσοῦτον οὖν ἀπεῖχεν ἢ Φιλοσοφία, εἰ ὀρθῶς ταύτην ἐννοεῖς, τοῦ πρεσβύτις γεγονέναι, ὥστε ἕμοιγε δοκεῖ καὶ μείραξ ἔτι εἶναι, καὶ ἀκμάσαι ἂν, εἰ μὴ τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων αἱ πρὸς ἀλλήλους διχαστασίαι τὴν Ἑλλάδα τοῖς Ῥωμαίοις ὑπήγαγον.

Δεικνὺς δὲ μετὰ ταῦτα τὴν ἐκ τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν θύραθεν διωκτῶν ἐπίδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν λόγοις καὶ ἤθεσι, θαυμαστῇ τινι κεραμῆως δεξιότητι προσκολλᾶς τὸ τῆς Σοφίας «Δίδου σοφῆ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται». Ὅν γε μὴν τρόπον ὁ πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἐγένετο πόλεμος, ὅπως τε τῇ νίκῃ ἐχρήσαντο οἱ περιγενομένοι, καὶ οἷα τῇ Ἑλλάδι ἢ ἐντεῦθεν πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐπίδοσις, ταῦτα πάντα ἐξεταζέτωσαν οἱ βουλόμενοι. Ἐμοὶ

δ' εἰς τὰ μοναστήρια εἰσιτέον, ἵνα μονάζουσαν ἐκεῖ τὴν Φιλοσοφίαν ὄψωμαι· εἰκὸς γὰρ αὐτὴν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγουσαν, θεωρὸν γίνεσθαι θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολλά τε συγγράφειν καὶ τοῖς νῦν καὶ τοῖς ἔσομένοις ὠφέλιμα. Ἄλλ' οἴμοι! τάλαιν' Ἑλλάς! οἶα ἦν σοι τὰ πεπρωμένα! καί μοι γενομένῳ ἐνταῦθα σύνοθλιψον καὶ σύ, ὦ φιλόανθρωπε, τὸ ὄμμα πρὸς δάκρυ φιλόανθρωπον, καὶ μὴ παρέλθῃς ἀπενθὶ πάθος παθῶν ἀπάντων τὸ χαλεπώτατον. Οὐκ ἔτι γὰρ τοῦ λοιποῦ περὶ μαθήσεως ἡστινοσοῦν λόγος ἦν τοῖς μονάζουσιν, ἀλλὰ περὶ ἀνθοσμίου, περὶ λαβράκων τε καὶ τριγλῶν, καὶ τῶν ὄσα ἄλλα φέρειν δύναται γῆ καὶ θάλασσα τοῖς τὸν κόσμον καταλιποῦσιν· ἐπειδὴ φύσει πρὸς τὰ τοιαῦτα ἄγεσθαι φιλεῖ τὸ μοναχικὸν ἀπαίδευτον, καὶ μάλισθ' ὑπολαμβάνον ἔχειν ἄν τοὺς ἄλλους ἐξαπατᾷν.

Πολλὰ μὲν οὖν ἄναγκα καὶ κάταγκα διελθὼν, ἐπόμενός σοι ἀσθμαίνων ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ μέχρι τοῦ ὄστρακίνου αἰῶνος πλανωμένῳ, μόγις νῦν δοκῶ ἀνάπαυλαν ἐκεῖ που ὄρᾳν καὶ τι φλογίδιον. «Ἐπειτα δ' αὖρα τις ἡρέμ' οὐρανόθεν, ὡς εἰπεῖν, ἐπιπνεύσασα ἀνερρίπισέ πως τὸν ὡς ἐν αἰθάλῃ διὰ πολλοῦ ὑποκεκρυμμένον σπινθήρα, καὶ ἀνέδωκέ τι φλογίδιον (σελ. 288)». Εἶπέ δέ μοι, ὦ ἄριστε γυμνασιάρχα, τίποτ' ἐξασχοῦσιν οὔτοι οἱ ρύακες. «Ἐπειθ' ἔμωσ πολλοὶ κἀντεῦθεν ἐξερρύησαν ΡΥΑΚΕΣ, οἱ ἄριστ' ΕΞΑΣΚΗΣΑΝΤΕΣ (1) τὸν Ἑλληνα λόγον, καλοὶ γραμματικοὶ ἐ-

(1) Ἄλλος μὲν γὰρ τις τῶν ἀγελαίων τούτων γραμματικῶν ἄλλο τι μᾶλλον ἂν ἦ τὸ Ἐξασκήσαντες συνῆψε τοῖς ρύαξι. Σὺ δ', ὦ μακάριε, οὕτως οἰκείως καὶ καταλλήλως οἶσθα χρῆσθαι μεταφοραῖς, ὥστ' εἴ σοι περὶ παλαιστρικῶν ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἂν ὠκνησας εὐ οἶδ' ὅτι φάναι, ὡς καὶ ὁ παίδοτριβῆς ἀρδεύει τοὺς Ἑλληνας μείρακας, ὡς περ ὁ ρύαξ ἐξασκεῖ τὸν Ἑλληνα λόγον. Καὶ Ὀμηρος μὲν καὶ τὸν παῦρα λαλοῦντα ἐπῆ-

ξαίρετον ἤκουσαν (σελ. 289)». Ἐνακλιθῶμεν οὖν ἐνταῦθα μικρόν ἡδὺ γὰρ παρὰ τοὺς ἐξ α σ κ ο ὕ ν τ ά ς σου ρύ α κ α ς διαλέγεσθαι! Λέγε τοίνυν λέγε δ' ὅμως οἶα δεῖ, καὶ ἀρχόμενος ὄθεν δεῖ. Οὐ γὰρ ἔοικεν ἀνδρὶ σοφῷ, βουλὴν περὶ τοῦ προτιθέντι, τὰ μηδὲν κοινὸν ἔχοντ' ἀλλήλοις ἀνακυκᾶν εἰς ἐπίδειξιν, οὐκ ἔθ' ὡς ρύαξ ἐξ α σ κ ὦ ν, ἀλλ' ὡς χεῖμαρρος ἀπὸ τῶν ὑπερβορέων Σκυθῶν καταφερόμενος καὶ ἐπικλύζων ἅπαντα. «Ἐν τῷ παρελθόντι αἰῶνι, ὧ ἄνδρες, ἀρξαμένου ἤδη τοῦ γένους ὡς ἀπὸ μεγάλου χειμῶνος ἐν ἤρι, ἀναζωπηροῦσθαι, πολλοῖς πολλὰ καὶ παντοίας ὕλης, καὶ μὴν κἂν τῶν ἐπιστημῶν ἔστιν ἅ, τὰ μὲν ἑλληνιστί, τὰ δὲ κἂν τῇ συνήθει φωνῇ, βιβλία συγγέγραπται· τούτων δὲ τὰ μὲν ἀρχαία κεκοσμημένα φωνῇ, ἥδισθ' ὑπεδέξαντο πάντες, ὅσοις γε τροφίμοις τῶν λόγων γνέσθαι ἠτύχηται τῆς δ' ἑτέρας μερίδος, ὅσα μὲν ἐς ἦθος καὶ ἱστορίαν ἤκοντα, τοῖς τῶν ἰδιωτῶν ὡς σ υ ν ι ζ ἄ ν ο υ σ ι καὶ σ υ ν ε ἰ κ ο υ σ ι, καὶ ταῦθ' ὑποδοχῆς οὐκ ἀπηξιώται ἱκανῆς· εἰ δέ τι τούτων φιλόσοφον εἶη, ἐν ἀκόμψῃ καὶ ἀκορήτῃ παρενυφασμένον φωνῇ, οὐχ ὅπως προσάψασθαι τούτου, ἀλλ' οὐδὲ προσβλέψαι ὅλως οὐδὲ εἰς ἠξίωσε πώποτε, ἀνάξια πάσχειν οἰομένων τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων, εἶγε τὰ μὲν πρὸ ὁδοῦ ἑλληνιστὶ παιδευόμενοι, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, βασίλισσαν οὖσαν τῶν ἄλλων, ράκη περιβεβλημένην ἀντὶ τῆς περιρροῦσης ἐσθῆτος ἀξιοῦν προσέειπαι (σελ. 291)». Καὶ νῦν ἀπ' αἰῶνος ἤρξω, αἰωνίζεῖν ἀεὶ βουλόμενος τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων γένει! Τίνας γὰρ ἐπιστήμας λέγεις; τίνα δὲ φιλοσοφίαν, ἧς τὸ ἠθικὸν καὶ ἱστορικὸν ὡς ἀλλότρια ἀφιστάς; Οὐ δοκεῖ σοι τοίνυν φιλοσοφία ὑπάγεσθαι τὰ ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου, καὶ μυρία τοιαῦτα παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγράμματα; ἢ βούλει τὴν ἱστορίαν καὶ ἠθικὴν εἰς μύθους καὶ παραγγέλματα γραϊδίων περιστῆσαι; Πῶς οὖν ἔδει τὰ εἰς ἦθος καὶ ἱστορίαν ἤκοντα τῇ συνήθει γράφεσθαι φωνῇ, τὰ δ' ἄλλα μένειν ἀπρόσιτα ὅσοις οὐκ ἐξεγένετο τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν μαθεῖν; Τίνα δὲ καὶ ἦσαν τὰ φιλόσοφα ταῦτα βιβλία, ἅπερ ἔδει συγγεγράφθαι ἀκαταλήπτῃ φωνῇ; Πόσοι δ' οἱ τούτων ἐπαίοντες;

νεσεν, εἰ μόνον λιγέως ἐπίσταιτο τοῦτο ποιεῖν· τίνα δ' οὐκ ἂν ἦσεν ἐγκώμια περὶ σοῦ, ὧ θαυμάσιε, τοῦ καὶ πολλὰ καὶ οὕτως ἐπαφρόδιτα κελαδεῖν εἰδότης!

Οὐ γὰρ μικρὸν διαφέρει, εἴπερ ἐν ὄλῳ ξθνεὶ συγγράφει τις, ἔν' ὑπὸ πολλοστοῦ μέρους ἀναγινώσκηται. Τὰ φιλόσοφα τοίνυν ταῦτα βιβλία οὐδὲν ἄλλο ἂν εἴη, ἢ Μαθηματικὴ, Φυσικὴ, Μηχανικά, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, τέχνηαι καὶ ἐπιστῆμαι ἐν γένει καλούμενα. Εἴτ', ὦ φιλάνθρωπε, οὐ δεῖ ἄρα τὸν κυβερνοῦντα τὴν ναῦν, ἐν ἣ καὶ πλοῦτος καὶ ζωὴ ἑναποτίθενται, μετέχειν ἐπὶ ποσὸν γε ἀστρονομίας, γεωγραφίας καὶ μηχανικῆς; Οὐ δεῖ ἄρα τὸν οἰκοδομοῦντα ναοὺς καὶ οἴκους εἰς καλλονὴν πόλεων καὶ οἴκησιν ἀνθρώπων, μηχανικὸν εἶναι καὶ μαθηματικόν; Ὁ δ' ἔμπορος ἀμαθῆς σοὶ ὄλωσ' δοκεῖ δεῖν εἶναι γεωγραφίας καὶ μαθηματικῶν ἀρχῶν; Τί ἂν εἴποιμι περὶ ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, οὓς οὐδ' ἂν αὐτὸς ἀρνηθείης μὴ οὐ δεῖν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ εἰσέρχεσθαι διὰ τῆς φιλοσοφίας ἰόντας, ἐπιστήμην ταύτην εἶναι ὁμολογῶν θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ὦ βέλτιστε, οὐδεμία τέχνη, οὐδ' ἐπάγγελμα βίου, ὃ οὐκ ἂν ἡ φιλοσοφία τὸ ἀνήκον συνεισενέγκοι. Κατὰ τίνα οὖν λόγον ἀποσοβεῖς ὄλον ξθνος τῶν φιλοσοφικῶν βιβλίων, ἀρχαία φωνῆ ταῦτ' ἀξιῶν γράφεσθαι, ἣν οὐκ ἔστιν ἀπαντας μαθεῖν; ἔμαθον γὰρ ἂν, τοσοῦτον ἤδη χρόνον ἐν ταύτῃ γραφομένων ὑμῖν τῶν φιλοσοφικῶν βιβλίων. Κἄν γε μὴν οἶον τ' ἡ κοινὴν παντὶ τῶν Ἑλλήνων γένει καταστήσαι τὴν προγονικὴν γλῶσσαν, τί δεῖ τῶν ὑμετέρων Ἑλληνικῶν μιμημάτων, τοσοῦτων τε καὶ τοιοῦτων συγγραμμάτων σωζομένων ἐκ τῆς ἀρχαίας φωνῆς; Πότερον οὖν; ὅτι ἀξία φιλοσοφίας ἐστὶν ἣν τινες ὑμῶν φελλίζετε, ὡς περ κἀγὼ νῦν βιαζόμενος, ἢ συνήθης δ' αὐτῆ καὶ πάνδημος οὐκ ἀξία; Ἀλλὰ διὰ ταῦτα, ὅτι πάνδημός ἐστιν, ἐν ταύτῃ δεῖ γράφειν καὶ διδάσκειν, ὡς πανδήμῳ ὀργάνῳ κοινῆς ἐπιδόσεως. Σὺ δὲ περιρρέουσα ἐσθ' ἡ τα περιβάλλων τῇ φιλάνθρωπῳ Φιλοσοφίᾳ, καὶ φρουρὰν αὐτῇ περιϊστάς, ἀπρόσιτον τύραννον καὶ ἀπάνθρωπον ἀποφαίνεις.

Λέγεις δ' ἐπὶ τούτοις, ὡς ἀνεφάνη παρ' ὑμῖν αἰρεσιάρχης τῆς γλώσσης τοῦ ξθνοῦς ὑμῶν, ἀνήρ τὰ πρῶτα φέρων ἐν λόγοις, δε τῶν ἐν τὸς λόγου τινὰς καὶ ὄλην ἀγέλην ἡμιμαθῶν καὶ ἀμαθῶν αὐτόμολον συνελήλακεν (σελ. 293). Μανθάνω τίνα λέγεις. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον αὐτῷ ἔπεσθαι, ὅσοι γ' ἐντὸς λογι-

κοῦ εἰσιν, ἐπειδὴ τὴν εἰς φιλοσοφίαν ἀληθῆ ὁδὸν δείκνυσιν, οὐ δὴ-
που ἀναγκάζων οὐδὲ συνελαύνων, ἀλλὰ πείθων τῷ λόγῳ καὶ ταῖς
ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀποδείξεσιν; αἷς μόνοι οἱ τὰς φρένας
νοσοῦντες οὐ πείθονται. Ὡστ' εἰς ὕβριν αὐτῶν προφέρων ταῦτα,
λέληθας σεαυτόν, ὦ σοφώτατε, ταύτην εἶναι ὁμολογῶν τὴν φυσι-
κὴν τοῦ μανθάνειν μέθοδον, δι' ἧς ἂν καὶ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι
πᾶσι γινόμεναι ἐφικταί, ἐθνικὴν, ἀλλ' οὐκ ἀτομικὴν, τὴν πρό-
σῳδον ἀπεργάσαιντο. Τίνα δὲ καὶ καλεῖς ἀ γ έ λ η ν ἡ μ ι μ α -
θ ῶ ν; εἰ μὲν τοὺς κατὰ σέ τὰ τῶν παιδοτριβῶν τοῖς ρύαξι, καὶ
τὰ τῶν ρυάκων αὐ τοῖς παιδοτριβαῖς οὕτω κομψῶς συνοικειοῦντας,
τούτων οὐδεὶς ἂν οὐδὲν μᾶλλον, ἢ βοῶν ἀγέλη, ἀποδέξαίτο τὰ ὀρ-
θῶς ὑφ' οὐτινοσοῦν λεγόμενα· εἰ δὲ τοὺς μάτην τε ἐπανορθῶσαι
σπουδάσαντας, ὅρα μὴ σὺ μᾶλλον καὶ τῶν ἀγελαίων ἀτεραμνότε-
ρος ὁμολογῆς εἶναι, καὶ κωφῆς ἀσπίδος καὶ βουούσης τὰ ὄτα πρὸς
τὰς τῶν ἐπαδόντων φωνὰς κωφότερος.

Ἐκθεῖς δὲ τὰς παρ' ὑμῖν τρεῖς αἱρέσεις, ἃς καλεῖς Μακαρονι-
στάς, Τρακαριστάς καὶ Χυδαιστάς, οὐκ ἔστι γνώμην αἰτεῖς παρὰ τῶν
σοφῶν, ὡς ποτ' ἐν προοιμίῳις ἔφησ. «Ἦκω καὶ ὑμῖν, ὡς πολλὴν γ'
ἐμπειρίαν τοῦ πράγματος ἔχουσιν, ξυμβούλοις χρησόμενος, εἰ δεῖ
καὶ ὅπως δέοι, αὐτὴν ἡμᾶς ἀνακτῆσασθαι, καὶ δι' αὐτῆς φιλοσο-
φεῖν τοῦ λοιποῦ (σελ. 281)». Καὶ πάλιν ἐτέρωθι. «Δέομαι δέ, ὦ
ἄνδρες σοφοί, μηδὲν ἐκ προλήψεως μήτε γινῶναι μήτε καταγινῶναι
τινος, ἀλλὰ περὶ πάντων κρίνειν ἀδιαφόρως, ὡς περ ἔστι δίκαιον
(σελ. 297)». Ταῦτα τοίνυν κηρύξας ἐν βουλῇ πάντων τῶν ἀνά τὴν
Εὐρώπην σοφῶν, καὶ πάσης γῆς, ὅποι ποτ' ἂν ὦσιν ἄνδρες σοφοί,
κρίνεις ἔπειτ' αὐτός, καταδικάζεις, καὶ ἐπιφωνεῖς μιμούμενος, οἷα
μόλις ἂν τις συγγνοίῃ ἀκόμψῳ καὶ βαρβάρῳ σχολαστικῷ. Τελευ-
τῶν δέ, κορυθαντιάσας ἐπὶ τοῦ βουλευτικοῦ θήματος, οὐ πρὶν ἔλυ-
σας τὴν βουλὴν πρὶν ἢ καὶ ἀγῶνα τοῖς βουλευταῖς ἐπιτάξαι, ἄθροι-
σιν ὀνομάτων ἐκ τῆς ἀρχαίας φωνῆς, καὶ ὀνοματοθεσίαν ἐλληνι-
κὴν πάντων τῶν ὕστερον εὑρημένων πραγμάτων. «Τούτου γάρ,
φῆς, γενομένου, εἰσαχθέντος ἅμα καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ μέλ-
λοντος, καὶ τινῶν ἔτι ἐλαχίστων μορίων τῶν μὲν ὅλως ἐξαλειφθέν-
των, τῶν δέ, ἀντικαθισταμένων, ἢ γλῶσσα ἔσται ἢ αὐτὴ τῇ ἀρ-
χαίᾳ (σελ. 308)». Τοῦτ' ἄρα ἐστίν· Ἐ π ι κ υ λ ι ν δ η θ ἡ -

τω ὁ Παρνασὸς καὶ τὸ Πήλιον· καί
τινα λιθίδια τὰ μὲν ὄλως ἀφαιρεθή-
τωσαν, τὰ δὲ ἀντὶ τούτων προστεθή-
τωσαν, καὶ ἀναβατὸς ὑμῖν ὁ οὐρανὸς
ἔσται.

Θῶμεν γοῦν, εἰ βούλει, ὦ σοφώτατε, ἄρξασθαι μὲν τὸν πεζὸν
Ἑλληνικὸν λόγον περὶ τοὺς Ἡροδότου χρόνους, τελευτήσαι δὲ κα-
τὰ τὴν τετάρτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα. Τετρακόσια οὖν ἔ-
τη πρὸς τοῖς χιλίοις ἢ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ
μεταβαλλομένη, περίεστη εἰς τοῦτο, ὥστε μονονουχὶ παντάπασι
διελέλυτο· οὐ πλεόν δὲ ἢ τεσσαράκοντα, ἐξ οὗ ἡ συνήθης αὕτη
συνίστασθαι πῶς καὶ μορφὴν λαμβάνειν ἤρξατο, πρὶν ἢ ὄλως
αἰσθέσθαι τούτου ὑμᾶς, ἀναπτυσσομένη ἀεὶ κατὰ νόμους ἰδίου,
τῇ ἐκ τῆς φθορᾶς νέα ταύτη γενέσει προσήκοντας. Ταύτην οὖν, ὦ
γενναῖε, οἶει ἂν πλεόν ἢ δισχιλίῳ ἐτῶν χάσμα ὑπερπηδήσασαν
συναφθῆναι τῇ μητρὶ; Οὕτως ἄρα σοφὸς εἶ θεωρὸς τῶν φυσικῶν
καὶ πολιτικῶν ἀλλοιώσεων! οὕτως ἰσχυρὸς δημιουργός, ὥστ' ἐξ ὀ-
λίγων μορίων τῶν μὲν ὄλως ἐξαλειφθέντων, τῶν δὲ ἀντικαταστα-
θέντων, τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν παραγαγεῖν! Συγγενικοῖς δ' ὀνό-
μασι χρώμενος ἐπὶ τῶν γλωσσῶν, οἶα τὰ Μήτηρ καὶ Θυγάτηρ,
σωματικὰς τινὰς μόνον περισκοπεῖς ὁμοιότητας, οὐκ ἐννοῶν ὡς ἀ-
δύνατον τῇ θυγατρὶ γενέσθαι αὐτὴν ἐκείνην τὴν τεκοῦσαν. Πᾶσαι
γὰρ αἱ νῦν γλῶσσαι θυγατέρες μητέρων εἰσὶν· ἀλλ' ἔχεις τινὰ τού-
των δεῖξαι ἀναπλασθεῖσαν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἰδίας μητρὸς; Μή
μοι λέγε σοφοὺς τινὰς Ἑλληνιστὰς ἢ Λατινιστὰς, δεῖξον, εἴπερ ἔ-
χεις, ὄλον ἔθνος λαλοῦν ἑλληνιστὶ ἢ λατινιστὶ, ὡς οἱ ἀρχαῖοι
Ἑλληγες καὶ Ρωμαῖοι· τοῦτο γὰρ ἂν ἦν ἀρχαίαν φωνὴν ἀνακτῆ-
σασθαι. Καὶ τοι οὐδ' αὐτοὶ οἱ σοφοὶ Ἑλληνισταὶ καὶ Λατινισταὶ,
τάληθές ὁμολογοῦντες, οὐδέποτ' ἂν εἴποιεν χρῆσθαι ταῖς γλώσσαις
ταύταις, ὡς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐθνικῇ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς σύ, ὅς
δοκεῖς μοι ἐπαίρεσθαι οἶονεὶ γίγας, νάνους καὶ τοῖς σχολαστικοῖς
συνήθεις ἐννοίας παρυφαίνων, ἄρ' ἐν τῶν τέκνων εἶ τῆς ἀρχαίας
τῶν Ἑλλήνων μητρὸς; καὶ εἴ τις ἐκείνων ἀνασταίη, οὐ Θουκυδί-
δης, οὐ Ξενοφῶν, ἀλλὰ σκυτοτόμος ἢ ναύτης γε, ἀντιδιδέφαι τού-
τω πολμήσειας ἂν; Εἶτα νῦν βοᾷς ὡς δυνατόν μ α ι ε ὕ σ α ι

τὴν εἰς γῆρας παρακλίνασαν, καὶ ἐξ ὑπαρχῆς αὐτῆν διαρθρωσαί!

“Ορα δὴ, ὦ σοφώτατε, πόθεν ὄρμησας, τίνας τόπους διήλθες, καὶ ποῦ ἔστης· τὸ γὰρ Πῶς ἐξετάζειν ἐν πᾶσι, πολλῶν καὶ μακρῶν ἂν εἶη λόγων. Ἐφης οὖν ἐν προαιμίῳις ὡς ἦκεις ξυμβούλοις χρυσόμενος πᾶσι τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην σοφοῖς, εἰ δεῖ ὑμᾶς τὴν ἀρχαίαν ἀνακτήσασθαι γλῶσσαν, καταλιπόντας ἦν ἔχετε· εἶτα, μηδὲν προσῆκον τοῖς προβαλλομένοις, πέντε ὅλους διήλθες αἰῶνας, χρυσοῦν, ἀργυροῦν, χαλκοῦν, σιδηροῦν καὶ ὀστράκινον· μετὰ τοσαύτην δὲ περιπλάνησιν μόλις ποτ’ ἔκθεσιν ποιησάμενος τῶν παρ’ ὑμῖν τριῶν περὶ γλώσσης αἰρέσεων, πρὶν ἢ ὅλως περιμεῖναι τὴν γνώμην τῶν σοφῶν, αὐτὸς καὶ ψῆφον ἐξήγεγκας, καὶ ποιητῆν τοῖς ἀπειθοῦσιν ἐπέθηκας· τελευταῖον δέ, ἀποφηνάμενος ράστην εἶναι τὴν τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἀνάκτησιν, εἰς σύμπηξιν Ἀργοῦς ἐπὶ τὸν ἀνάπλουον τοῦς σοφοῦς τῆς Εὐρώπης παρακαλεῖς. Αὕτη τῆς σοφωτάτης ἐπιστολῆς σου ἢ διάρθρωσις, ἵνα μὴ τὰ καθ’ ἕκαστα λέγω, δῆγμα, κάλλος, αἰδῶ, φρόνησιν καὶ τὴν λοιπὴν εὐκληρίαν τῶν γεσηνημάτων τοιοῦτου πατρός, οἶδόν σε ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σου τεκμαίρομαι. Σὲ μὲν οὖν ἐνταῦθα παρὰ τοῦς ἐξασκούντας ρύκκας (εἰ βούλει δὲ καὶ τοῦς ἀρδεύοντας παιδοτρίας) καταλείπω, εὖ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ γράφειν εὐχόμενος· πρὸς δὲ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἀφορῶν, ὅπερ οὐχ ἤττον ἢ σὺ καὶ φιλῶ καὶ σέδομαι, ταῦτα φρονῶν λέγω εἰς τὴν συνήθη αὐτῷ φωνῆν μετενεχθέντα μοι ὑπὸ φίλου Ἑλλήνος.

«Φίλοι Ἑλλήνες, ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων σας, ὡς καὶ αἱ πράξεις καὶ ἀρεταὶ αὐτῶν, ἐστάθη ἡ πλέον ὠραία καὶ μεγαλοπρεπής. Ὅποῖαι καὶ ἂν ἦσαν αἱ πρῶταί της ἀρχαί, αἱ τέχναι βέβαιαι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι τὴν ἔφεραν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς ὠραιότητος καὶ μεγαλοπρεπείας. Τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἡ πτώσις τὴν ἔφεραν ἐξεναντίας εἰς τὴν ἄμορφον ταύτην καὶ μικροπρεπή κατάστασιν.

Καμμία γλῶσσα δὲν ἔμεινε ποτὲ ἀμετάβλητος εἰς τὴν ἀκμὴν της· διότι φυσικὰ ὅλαι ἀκολουθοῦν τὰς μεταβολὰς τῶν ἐθνῶν, καὶ κἀν ἐθνὸς δὲν μένει ἀμετάβλητον. Ἐὰν αἱ μεταβολαὶ γένωσι τοιαῦται, ὥστε νὰ καταργήσωσιν εὐνομίαν, τέχνας καὶ ἐπιστήμας,

ἡ γλῶσσα ὁμοῦ μὲ τὸ ἔθνος καταστήνεται πτωχή, ταπεινὴ καὶ ἐάρδαρος. Ἐὰν τὸ ἔθνος δὲν πάθῃ τοιαύτας ὀλεθρίους μεταβολάς, ἡ γλῶσσά του ὁμοῦ καὶ τότε ἀλλοιόνηται· πλὴν ἀλλοίωσιν τοιαύτην, ὅποιαν προξενοῦν κατ' ὀλίγον τὰ ἤθη, ἢ μ' ἄλλα ἔθνη ἐπιμιξία, καὶ παρόμοια αἷτια, ἐκ τῶν ὁποίων ἀλλοιόνηται οἱ χαρακτηριστῆρες, νὰ εἶπω οὕτω, τῆς γλώσσης, ἀλλ' ὄχι ἡ γλῶσσα αὐτή. Τὴν πρώτην ἀπὸ τὰς δύο ταύτας μεταμόρφωσιν ἔπαθεν ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων σας. Θέλοντες ὁμοῦ ν' ἀποκτήσετε τέχνας καὶ ἐπιστήμας, καὶ νὰ ἀναβῆτε εἰς τὴν τάξιν τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, ποῖαν ἄλλην γλῶσσαν παρὰ τὴν ὅποιαν ἔχετε πρέπει νὰ μεταχειρισθῆτε, ἂν θέλετε ὅλον ὁμοῦ τὸ ἔθνος νὰ προχωρή, ἀλλ' ὄχι μέρος μικρότατον τοῦ ἔθνους.

Ἡ φιλοσοφία, ἥτις ἄλλο δὲν εἶναι παρ' αὐταὶ αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι, τὰς ὁποίας τινὲς ἀπατημένοι θέλουν νὰ περικαλύπτωσι μὲ γλῶσσαν ἀκατάληπτον καὶ ἀσυνήθιστον εἰς τὸ ἔθνος σας, ἡ φιλοσοφία, λέγω, ἂν περιορισθῆ εἰς ὀλίγους τινάς, τὸ ἔθνος θέλει μένειν ἀμαθές, καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι σοφοὶ σας ποτὲ δὲν θέλουν λάμψειν ὡς πρέπει, ὄντες περικυκλωμένοι ἀπὸ τὴν ὁμίχλην τῆς ἀμαθείας τοῦ κοινοῦ (α). Τὰ φῶτα τοῦ νοῦς αὐξάνονται καὶ λαμπρύνονται, ὅσον πλεῖστον ἐξαπλόγηται· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν ἀλλῶς νὰ κατορθωθῆ, παρὰ ὅταν τὸ ἔθνος ἀναγινώσκη καὶ διδάσκηται εἰς τὴν γλῶσσαν του. Ἰδέτε ποῖα εἶναι τὰ πλέον λαμπρὰ ἔθνη τὴν σήμερον! ἐκεῖνα βέβαια ὅσα ἐμεταχειρίσθησαν τὴν ἰδίαν των γλῶσσαν διὰ ν' ἀποκτήσωσι τὴν σοφίαν. Τίς ἐμπορεῖ νὰ τρέξῃ ἐνδοξὸν στάδιον, μεταχειριζόμενος τὴν βακτηρίαν τοῦ πατρὸς του, καὶ ἂν ἦναι ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθους πολυτίμους κατασκευασμένη;

(α) Ὁ κύριος Δούκας ὁμοῦ εἰς τὸν Φοῖνικά του ὀρίζει τὴν Φιλοσοφίαν «Τέχνην τοῦ ὀρθῶς νοεῖν καὶ γράφειν»· φέρων ἀνευρυθρίαστος καὶ μαρτυρίαν εἰς τοῦτο τὸν σοφὸν Σωκράτην, τοῦ ὁποίου τὴν διδασκαλίαν φαίνεται ἐντεῦθεν ὅτι ποτὲ δὲν ἀνέγνωσε, μήτε εἰς τὸν Πλάτωνα, μήτε εἰς τὸν Ξενοφῶντα. Ἰκανὸν ἤθελ' ἦτον ἂν ἀνεγίνωσκε μόνον μετὰ προσοχῆς τὸ α' κεφάλ. τοῦ πρώτου βιβλίου, καὶ τὸ ζ' τοῦ τετάρτου τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ τότε ἔβλεπεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ θαυμάσιος Γέρον τὰ ἀναγκαῖα συμβούλευε πράττειν. «Τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικόν, ἢ γεωργικόν, ἢ ἀνθρώπων ἀρχικόν, ἢ τῶν τοιοῦτων ἔργων ἐξεταστικόν, ἢ λογιστικόν, ἢ οἰκονομικόν, ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετέα ἐνόμιζεν εἶναι».

Ἄν ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους σας ἦναι ἀκόμη ἀγναπτος καὶ ταπεινή, θέλει ὁμως λαμπρυνθῆν με τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, δταν γράφονται καὶ διδάσκονται εἰς αὐτήν. Τὴν ἀναντίρρητον ταύτην ἀλήθειαν ὁμολογεῖ καὶ ὁ σοφός σας Δούκας διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν (1), κ' ἔπειτα τὴν ἀρνεῖται διὰ τὴν σημερινὴν γλῶσσαν, χωρὶς νὰ στοχάζεται ὅτι αἱ τοιαῦται ἀλήθειαι εἶναι εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν θεμελιωμένοι. Καθὼς βέβαια ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων σας ἐπλουτίσθη καὶ ἐλαμπρύνθη με τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ὁμοίως καὶ ἡ ἰδική σας θέλει πλουτισθῆν καὶ λαμπρυνθῆν με τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν τὴν πρόοδον. Καὶ καθὼς ἡ πρόοδος ἐκείνων ἔγινε διὰ τῆς φυσικῆς καὶ συνειθισμένης των γλώσσης, ὁμοίως καὶ ἡ ἰδική σας πρόοδος μ' ἄλλην γλῶσσαν παρὰ τὴν συνειθισμένην ταύτην δὲν ἔμπορεῖ νὰ κατορθωθῆ. Ἐχει βέβαια πολλὰ καὶ μεγάλα προτερήματα τῆς προγονικῆς γλώσσης, ἔλαβεν ὁμως ἄλλην σύνθεσιν, ἄλλον ὄργανισμόν, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάπτυξιν ἔμποροῦν νὰ ἐπιταχύνωσιν οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους σας, γράφοντες καὶ διδάσκοντες κατ' αὐτόν, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὄλον τὸ ἔθνος συλλογίζεται· νὰ τὸν μεταβάλωσιν ὁμως κατὰ τὴν φαντασίαν των εἰν' ἀδύνατον, ὡς εἶναι ὁμοίως ἀδύνατον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν δλοκλήρου ἔθνους, καὶ νὰ τὸ κάμωσι νὰ συλλογίζεται καὶ νὰ ἐκφράζεται με γλῶσσαν ἀσυνήθιστον.

Ἄφοῦ ἔπαυσεν ἡ ποιητικὴ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ποῖος ἔμπόρεσε πλέον νὰ τὴν ἀναλάβῃ με τὰ ποιητικὰ του ποιήματα; Ἄφοῦ πάλιν ὁ ἀρχαῖος πεζὸς λόγος ἔλαβεν ἄλλην μεταμόρφωσιν, ποῖοι, συγγράφοντες ἑλληνιστί, ἂν καὶ ἀσυγκρίτως ὀρθότερα παρὰ τὸν σοφὸν Δούκαν, καὶ πλησιέστερα εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἐενοφῶντος καὶ Πλάτωνος, ποῖοι μ' ὄλον τοῦτο ἐστάθησαν δυνατοὶ νὰ ἀναστήσωσιν ἐκεῖνον τὸν πεζὸν λόγον; Μάταιοι λοιποὶ ὅσοι φαντάζονται τοιαύτην δύναμιν εἰς τὰ σημερινὰ ἑλληνικά των ψελλίσματα! Εἶναι ὁμως καὶ ἄδικοι εἰς τὸ ἔθνος· διότι τὸ στεροῦν ἀπὸ πολλὰς ὠφελίμους ιδέας, περικαλύπτοντες αὐτὰς

(1) «Ἐντεῦθεν ἄρα καὶ τὴν γλῶσσαν, ζυμποιοῦσαν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ εὐδαιμονίᾳ, καθ' ἣν ὄραται κορυφουμένη, ζυμβέβηκε προελθεῖν (σελ. 283)».

μέ γλώσσαν ἀσυνήθιστον· καὶ οὕτω στεροῦνται καὶ αὐτοὶ τὴν γλυκυτάτην ἀνταμοιβὴν τῶν ἰδίων κόπων, τὴν κοινὴν, λέγω, ὠφέλειαν καὶ εὐγνωμοσύνην. Ποῦ εἶναι τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ὅσα μὲ μυρίους κόπους συνεγράφησαν ἀπὸ πολλοὺς κατὰ μίμησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ τὰ ὁποῖα ἐνόμιζαν οἱ συγγραφεῖς τῶν ὅτι θέλουν εἶσθαι κανόνες ὄλου τοῦ ἔθνους; κείτονται παραρριμένα, ὡς λίθοι ἀνεπιτήδευτοι εἰς οἰκοδομήν! καὶ ἄλλο καλὸν εἰς αὐτὰ δὲν μένει παρὰ νὰ ἦναι ὠφέλιμα παραδείγματα προσοχῆς εἰς τοὺς ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ γράψωσι πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ ἔθνους. Τῆς Ἑλλάδος βέβαια ἢ ἀνάστασις δὲν στέκει εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἀλλ' εἰς τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν τὴν ἀνάστασιν, ἣτις δὲν ἐμπορεῖ νὰ γένη μὲ γλώσσαν ἀσυνήθιστον.

Ὅσοι λοιπὸν συγγράφουν ἢ διδάσκουν τὴν σήμερον, ἂν θέλωσι τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται καὶ τὴν κοινὴν γλώσσαν. Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ διδάσκεται καὶ ἡ ἀρχαία γλώσσα, ὅχι ὅμως μὲ ἄλλον σκοπὸν παρὰ διὰ νὰ ἐγνοῆτε τὰ ἀθάνατα τῶν προγόνων σας συγγράμματα, καὶ νὰ συνάγετε ἐκ τούτων ὅσα εἶναι ὠφέλιμα εἰς τὴν πρόοδόν σας. Οὕτω καὶ ἡ γλώσσα καὶ τὸ ἔθνος ὄλον θέλετε προχωρεῖν ἀνεμποδίστως εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν φωτισμένων ἔθνῶν, τὴν ὁποῖαν ὄλοι οἱ φιλόφρονες Σοφοὶ ἐπεύχονται εἰς τὰ δυστυχοῦντα διὰ τὴν ἀμάθειαν ἔθνη, κατ' ἐξαίρετον ὅμως εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν εὐεργετῶν ἐκείνων καὶ ἀθανάτων διδασκάλων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους!».

G. Narrenhasser (1)

Διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας
ἐν τῇ κώμῃ καλουμένῃ Vernunftstadt (2)

Ἐτυπώθη ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ
Τῇ α'. Φεβρουαρίου αἰωε'

(1) Μισόμωρος, ὃ ἐστίν, ὁ μισῶν τοὺς μωροὺς.

(2) Λογικῶπολις· εἰς τὴν πόλιν δηλαδὴ ἐνθα κατοικοῦσιν Ἐχέφρονες καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι.

ΣΧΟΛΙΑ — ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΣΗΜ.: Ἐφόσον πρόκειται γιὰ ἔντυπα κείμενα δὲν ἐπιχειρήθηκε καμμιά ὀρθογραφικὴ προσαρμογή ἢ μόνη ἐπέμβαση ἦταν ἡ κατάργησις τῆς ψιλῆς καὶ τῆς δασείας στὰ γράμματα ρρ καὶ ρ.

Τὴν Bibliothéque Nationale καὶ τὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν θέση γιὰ τὴν φωτογράφησι καὶ παραχώρησι τοῦ παρουσιαζομένου ὑλικοῦ.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ

Ἡ Προκήρυξις τοῦ Θεόκλητου Φαρμακίδου, χρονολογημένη στὴν 1ῃ Ἀπριλίου 1813, εἶναι ἓνα τετρασέλιδο, αὐτοτελὲς ἔντυπο, σὲ ὄγδοο σχῆμα, χωρὶς σελιδαρίθμησι καὶ χωρὶς ἰδιαίτερη σελίδα τίτλου. Εἶναι τὸ μόνο ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα ἐδῶ κείμενα ποῦ δὲν ἀνήκει ὀργανικὰ στὴν σειρά τοῦ περιοδικοῦ. Στὴν ἀναζήτησίν του ὀδηγήθηκα ἀπὸ δύο μνηεῖς: τοῦ Κοραῖ σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Βασιλείου, τῆς 9.8.1813, ὅπου σημειώνει: «Εἰς τὴν Προκήρυξιν τοῦ Θεόκλητου δλέπω...» (Δαμαλάς, 2 392—3), καὶ τοῦ Δούκα στὴν ἐπιστολή του «Θεοκλήτῳ τῷ ἐκδότῃ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ Νεόφυτος Δούκας εὐ πράττειν», τῆς 10.5.1813, δημοσιευμένη στὸ ἀντιερμαϊκὸ φυλλάδιο «Ἑρμοῦ τοῦ Λογίου Ἀποβλήματα», ἄ.τ., 1813, 30—35. Τὸ φυλλάδιο, ὅπου ἡ Προκήρυξις, ἀνευρέθηκε συσταχωμένο μὲ τὸν τόμο τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» 1813 στὴν Bibliothéque Nationale ὁ γάλλος συνδρομητὴς τοῦ περιοδικοῦ, πιθανῶς ὁ φίλος τοῦ Κοραῖ ἑλληνιστὴς Clavier, τὸ βιβλιοδέτησε μέσα στὸν τόμο κι ἔτσι διασώθηκε σ' αὐτὴ τὴν πρώτη μορφή του. Ἀναδημοσιεύθηκε στὸν «Ἑλληνικὸ Τηλέγραφο», τὸν Ἀπρίλιο 1813. Ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐκδοτικῆς εὐθύνης στὸν Θεόκλητο δὲν ἀναφέρεται πουθενά μέσα στὸν «Λόγιον Ἑρμῆ» τοῦ 1813, ὅπου οἱ σχετικὲς ἀναφορὲς δὲν εἶναι ἐπώνυμες. Ὡστόσο, ὁ Θεόκλητος, χωριστὰ ἀπὸ τὴν Προκήρυξιν δημοσίευσε, ἐνυπόγραφο ἐπίσης, ἓνα ἀκόμη κείμενο («Ἐἰδησις») στὸν «Ἑλληνικὸ Τηλέγραφο» τοῦ 1813, ὑπενθυμίζοντας στοὺς συνδρομητὲς καὶ τοὺς ὁμογενεῖς ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἐκδότης τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ»: «Κατὰ τὴν α' Ἀπριλίου τοῦ παρόντος ἔτους ἀναδεχθεῖς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» μετ' ἄλλων τινῶν ὁμογενῶν καὶ φιλογενῶν, ἐκῆρυσά διὰ τοῦ Τηλεγράφου καὶ ἰδίως, ὅτι ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐξακολουθεῖται ὡς καὶ πρότερον, καὶ πολλοὶ τῶν ὁμογενῶν μαθόντες τὸ πρᾶγμα συνέδραμον προθύμως. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη ἀκόμη δὲν ἐγνώσθη τὸ πρᾶγμα,

και πολλοι ακουσαντες ψευδως οτι ο Λογιος Ερμης επαυσε πλεον, αμφιβαλλουσιν ακομη περι της εξακολουθησεως αυτου, και γραφοντες προς φίλους ενταυθα ερωτωσι περι τουτου, αναγκαιον εκρινα να ειδοποιησω και εκ δευτερου δια του Τηλεγραφου προς τους ομογενεις την εκδοσιν αυτου, διοριζων αμα και επιστατας εις τας μεγαλυτερας πολεις της συνδρομης... "Οσοι των λογίων εχουσι διατριβας... ας στελλωσιν αυτας επιγεγραμμενας... Προς τον εκδοτην του Λογιου Ερμου Θεοκλητον, δευτερον εφημεριον του παρεκκλησιου των Γραικων, εις Βιενναν».

Ώστόσο, το 1813 σταθηκε χρονος κρισιμος για τον «Λογιο Ερμη». Φαινεται μαλιστα οτι οι δυσκολιες δεν ηταν μονο οικονομικες και εκδοτικες· οι ανθρωπινες σχεσεις θα περνούσαν επίσης θα κάποια δοκιμασία, αν κρινουμε απο τα ακολουθα δυο κείμενα δημοσιευμενα, το πρωτο απο τον Δημ. Αλεξανδριδη στον «Ελληνικη Τηλέγραφο», στις 22 Οκτωβριου 1813, και απευθυνόμενο «Προς τους συνδρομητας του Λογιου Ερμου», με το οποιο ανακοινώνεται: «Ο πρώην εκδοτης του Λογιου Ερμου, ο φιλογενέστατος και επιστημονικώτατος κύριος Ανθιμος Γαζης Αρχιμανδριτης με παρεκάλεσε να αναδεχθω και την εκδοσιν του Λογιου Ερμου, τον οποιον ο εδω δευτερος εφημεριος του παρεκκλησιου των Γραικων, ο αιδεσιμώτατος κύριος Θεοκλητος, ο νυν εκδοτης αυτου, παραιτει κατα τα τέλη τουτου του χρονου δια το πολυασχολον εις τα μαθηματα...» και το δευτερο, χωρις ονομα αλλα με την υπογραφη «Ο εκδοτης του Λογιου Ερμου», στο διπλο τευχος 15 Οκτωβριου/1 Νοεμβριου του «Λογιου Ερμου» 1813, ως Ειδησις για να γνωστοποιησει την επικειμενη μεταβολη: «Επειδη δια τινας επισυμβασας περιστασεις αναγκάζομαι να παραιτησω την εκδοσιν του Λογιου Ερμου ειδοποιω εις το γενος, οτι ανελαβε την εκδοσιν της φιλογικης ταυτης εφημεριδος ο και του Ελληνικου Τηλεγραφου εκδοτης...». Ίσως η φραση «...δια τινας επισυμβασας περιστασεις...» και το «αναγκάζομαι να παραιτησω» αποσκοπουσαν να γινει ευρυτερα γνωστο οτι λογοι ξεω απο την θεληση και επιθυμια του Φαρμακιδη τον υποχρεωσαν να αφησει το περιοδικο. Με νεωτερη εξάλλου ανακοινωσή του, καταχωρισμένη στον «Ελληνικη Τηλέγραφο», στις 30 Νοεμβριου του ιδιου ετους, ο Δημ. Αλεξανδριδης υπενθυμιζει στους συνδρομητες «... του Ελληνικου Τηλεγραφου και του Λογιου Ερμου... οτι ο Λογιος Ερμης θελει εκδιδεται απο 1 Ιανουαριου 1814 απο εμε τον ιδιον».

Έτσι εληξε, για λογους που δεν ειναι ακομη δυνατον να καθορισθουν ακριβως, η ευθυνη του Φαρμακιδη για τον «Λογιο Ερμη» τον Δεκεμβριο του 1813. Αλλα δεν υπαρχει αμφιβολια οτι η πρώτη αυτη θητεια, οσο συντομη και αν ηταν, τον προετοιμασε και τον βοήθησε οταν ανελαβε, στα 1816, και παλι το περιοδικο μαζι με τον Κωνσταντινο Κοκκινάκη, να αντιμετωπισει με περισσοτερη σιγουρια τα εκδοτικα προβλήματα. Το κειμενο με το οποιο εγκαινιάσε την 1η Απριλιου 1813 την εκδοτικη του δραστηριότητα, ενα απο τα πρωτα αν όχι το πρωτο του ενυπόγραφο δημοσίευμα, αποτελει καλο ξεκίνημα για τον νέο λογιο που μολις ξεμπαινε στον βασιλικό δρόμο της λογισούνης. Λιτό αλλά ού-

σιαστικό περικλείει τὸν πυρῆνα γιὰ ὅ,τι θὰ ἀποτελέσει τὴν κύρια γραμμὴ καὶ ἐπιδιώξη τοῦ περιοδικοῦ στήν δεύτερη φάση του, τὸ συνταίριασμα δηλαδὴ μέσα στὶς σελίδες του τῆς ἑλληνικῆς μετὰ τὴν ξένη παιδεία. Ἡ «μετακένωσις» γιὰ τὴν ὁποία τόσο συχνὰ ὁ Κοραῆς κάνει λόγο θρίσκειται μετὰ σαφήνεια διατυπωμένη στήν Προκήρυξη τοῦ Φαρμακίδου.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Ἡ Πρόσκλησις Φιλολογικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, χρονολογημένη ἐπίσης στήν 1η Ἀπριλίου 1813, ἔχει συμπεριληφθεῖ μαζί μετὰ τὸ σύντομο κείμενο τοῦ Βασιλείου, τὸ τρίτο αὐτῆς τῆς σειρᾶς, καὶ τὴν ἐπιστολιμαία διατριβὴ τοῦ Νεοφύτου Δούκα, στὸ «Παράρτημα εἰς τὸ Γ' Τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», τὸ ὁποῖο ἀνήκεε στὸ τεῦχος τῆς 1ης Μαΐου. Διέλιδη, θὰ εἶχε ἀσφαλῶς κυκλοφορήσει αὐτοτελῶς, συνδυασμένη μετὰ τὴν Προκήρυξη τοῦ Φαρμακίδου, ὅπως μπορούμε νὰ εἰκάσουμε ἀπὸ τὴν σημείωσιν τοῦ Βασιλείου: «Πρὸς κατάληψιν τῶν λεγομένων προστίθεται ἐνταῦθα καὶ ἡ, περὶ ἧς ὁ λόγος, Φιλολογικὴ Πρόσκλησις». Τὴν μνημονεύουν τόσο ὁ Ν. Δούκας στήν ἐπιστολὴν του «Θεοκλήτῳ τῷ ἐκδότῃ...», ὅσο καὶ ὁ Κοραῆς σὲ γράμμα του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον (Δ 2 387), ὅπου μάλιστα διορθώνοντας τὸ ὕφος καὶ τὴν φραστικὴν διατύπωσιν τοῦ τελευταίου, ὅπως συχνὰ συνήθιζε, τοῦ σημειώνει τὰ ἴδια σχεδὸν σφάλματα ὅσα τοῦ καταλογίζει καὶ ὁ Δούκας στήν «Ἐποπτεία» του. Ὁ Δούκας τὴν μνημονεύει ἐπίσης στοὺς διαλόγους Ἀντιφιλόσοφος (212) καὶ Πικρία (270), τοὺς ὁποίους δημοσίευσεν μαζί μετὰ ἄλλα ἀντιρρητικὰ φυλλάδια στήν ἔκδοσιν τοῦ Αἰσχίνου, Βιέννη 1814.

Ἡ σημασία πού ἔχει ἡ «Πρόσκλησις Φιλολογικὴ» γιὰ τὴν φιλολογικὴ ἔρευνα συνίσταται ἰδίως στὸ γεγονός ὅτι μᾶς ἐπιτρέπει τώρα νὰ καθορίσουμε σωστὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Βασιλείου στήν ἔκδοσιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ». Μετὰ τὶς μαρτυρίαι πού παρέχουν τὰ δημοσιεύματα κείμενα εἶναι σωστὸ νὰ συγκαταλέξουμε τὸν Ἀλέξανδρον, μαζί μετὰ τὸν μητροπολίτη Ἰγνατίου καὶ μετὰ τὸν Κοραῆν, στήν τριάδα πού, ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἐκδότας ἢ, καλύτερα, μαζί μετὰ τοὺς ἐκδότας, εἶχε ἀναλάβει πρωτοβουλίας καὶ ἐνέργειαι γιὰ τὴν ἔδρυσιν, τὴν σταδιοδρομίαν καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ περιοδικοῦ.

Ἄν συνεπῶς ἡ Προκήρυξις τοῦ Φαρμακίδου εἶναι μιὰ ἀξιόλογη ἀρχὴ γιὰ ἕναν νέον κληρικὸν πού ἀσχολεῖται μετὰ τὰ γράμματα, ἡ Πρόσκλησις Φιλολογικὴ τοῦ Βασιλείου εἶναι ὠραῖο δεῖγμα τῆς συμβολῆς τῶν ἐμπόρων στήν προαγωγὴν τῆς παιδείας. Ὁ Ἀλ. Βασιλείου, ἕμπορος γνωστός, προσωπικότητα μετὰ κύρος στοὺς κύκλους τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς καὶ τῆς Πόλης, εἶχε ἐνεργὸν ἀνάμιξιν σὲ κάθε κίνησιν πού ἀποσκοποῦσε στήν πρόοδον τῆς παιδείας καὶ γενικώτερα στήν προαγωγὴν τῶν ἑλληνικῶν θεμάτων: «... ἐνθερμον τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ζηλωτὴν...» τὸν εἶχε ἀποκαλέσει ὁ Κων. Οἰκονόμος. Στὴ Βιέννη, ἀνάμεσα στὰ 1812—1815 — τὸν Νοέμβριον τοῦ 1816 θρίσκειται πιά ἐγκαταστημένος στήν Τεργέστη, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸν Ἰανουάριον.

ριο τοῦ 1818 —, ἀνέπτυξε σημαντικὴ δραστηριότητα ἰδίως τὴν ἐποχὴ τοῦ συνεδρίου, ὅταν θρῖσκόταν σὲ στενὴ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία μὲ τὸν μητροπολίτη Ἰγνάτιο καὶ τὸν Καποδίστρια γιὰ τὴν προώθηση τῶν ἐθνικῶν σχεδίων. Οἱ σχέσεις του μὲ τὸν Κοραῆ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου ἔζουσε ἀκόμη στὸ Παρίσι· ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴ γαλλικὴ πρωτεύουσα δὲν ἐξασθένησε τὴ φιλία τους πού, μὲ τὸν καιρὸ, ἔγινε πάρα πολὺ στενὴ, τόσο, ὥστε ὁ πάντα δὺσπιστος Κοραῆς νὰ τὸν ἐμπιστεύεται καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιοῖ ὡς τὸν μοναδικὸ συνεργάτη του σὲ κάθε ἔργο πού ἀπέβλεπε σὲ ἐνίσχυση τῶν ἐλληνικῶν σχολείων, στὴν ἴδρυση βιβλιοθηκῶν, σὲ ὑποτροφίες· συνάμα ἦταν ὁ οἰκονομικὸς του σύμβουλος καὶ αὐτὸς πού τὸν βοηθοῦσε στὶς ἐκδόσεις τῶν ἔργων του. Συχνά, ἐξάλλου, ὁ Ἀλέξανδρος δέχθηκε νὰ γράφει — μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κοραῆ — καὶ νὰ ὑπογράφει κείμενα ἀντιρρητικά, τὰ ὅποια ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς ἀπέφευγε νὰ κυκλοφορήσει. Ἔτσι, στὰ 1809 καὶ 1812 ἐδημοσίευσε ἐπικριτικὲς διατριβὲς στὴν δευτέρη ἐκδοση τῆς Γραμματικῆς τοῦ Δούκα Τερψιθέα, Βιέννη 1808 καὶ στὴν Πραγματεία περὶ τῆς τῶν ἐλληνικῶν στοιχείων ἐκφωνήσεως, τοῦ γιαιτροῦ Ἄν. Γεωργιάδη, Βιέννη 1809. (Τὰ βιβλιογραφικὰ στοιχεία τῆς διαμάχης Δούκα-Βασιλείου, βλ. ἔ.ἀ. σημ. 2, σ. 35, Αἰκ. Κουμαριανού, Ὁ Μισοπόνηρος, ἰδίως 206. Ἡ δημοσίευση τῶν κειμένων τοῦ Θ. Φαρμακίδη καὶ τοῦ Ἀλ. Βασιλείου γιὰ νὰ ἀναγγεῖλουν τὴν ἀνάληψη τῆς εὐθύνης τοῦ περιοδικοῦ ἀπὸ τὸν Θεόκλητο καὶ ἐπίσης τοὺς νέους στόχους τοῦ περιοδικοῦ εἶχε ὡς ἄμεση ἀντίδραση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Δούκα ἀφενὸς τὴν ἐπιστολιμαία διατριβὴ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο, χρονολογημένη 4 Μαΐου 1813 καὶ ἀφετέρου τὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Θεόκλητον, τὴν δημοσιευμένην στὰ Ἐρμού τοῦ Λογίου Ἀποβλήματα, χρονολογημένη 10 Μαΐου 1813.

Στὴν πρωτοβουλία, ὡστόσο, τοῦ Βασιλείου νὰ ἀναλάβει ὁ Φαρμακίδης τὸν «Λόγιο Ἐρμῆ», θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ ἄλλα, καθύστερα κίνητρα. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι μέρμυρά του ἦταν νὰ ἀποσοβηθεῖ ἡ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τοῦ περιοδικοῦ πού ἐθεωρεῖτο, ἐξ ἀντικειμένου, χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο. Βοηθώντας ὁμως μὲ τὸ κύρος του τὸν Θεόκλητο νὰ ὀνομασθεῖ ἐκδότης, συνέβαλε ὥστε νὰ περάσει ὁ «Λόγιος Ἐρμῆς» σὲ πρόσωπα πού ἔδειχναν περισσότερὸ πρόθυμα νὰ δεχθοῦν τὴν κοραϊκὴ διδασκαλία καὶ συνεπῶς τὴν κοραϊκὴ γραμμὴ στὸ περιοδικό. Ὁ Βασιλείου ἦταν σὲ θέση νὰ γνωρίζει καλὰ τίς ἀντιδράσεις τοῦ Κοραῆ γιὰ τὸν «Λόγιο Ἐρμῆ», γιατί συχνὰ στὶς ἐπιστολές του ὁ τελευταῖος εἶχε ἐκφράσει τὴν δυσφορία του γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο ὁ Γαζῆς τὸ διηύθυνε· καὶ ὁ θυμὸς του μεγάλωνε περισσότερὸ καθὼς αἰσθάνοταν ὑπεύθυνος ἐπειδὴ εἶχε ὑποδείξει ὁ ἴδιος ὡς τὸν κατάλληλο ἐκδότη τὸν Γαζῆ, πού ὅταν ἔβγαλε τὸ περιοδικὸ τὸν εἶχε ἐπιδεικτικὰ ἀγνοήσει. «Ὁ λόγιος ἔρμης ἔγραψε καὶ πρὸς ἐμὲ (εἶναι σχεδὸν δύο μῆνες) ζητῶν ὕλην διὰ τὴν ἐφημερίδα, καὶ ζητῶν μὲ ἐγκώμια ἐξεραστικά, «ἵνα πρωτεύω ἐν πᾶσιν», ἀφοῦ εἰς τὸ πρῶτον Ἡτρίον τῆς ἐφημερίδος δὲν τὸν ἐκράτησεν ἡ ψυχὴ του νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τῆς ἐφημερίδος ταύτης τὴν ἔγνωσαν καὶ ἐπίνοιαν ἐγὼ πρῶτος τὴν ἔδωκα... ἀφοῦ δὲν ἐφρόντισε νὰ

μέ πέμψη κἄν τὰ Ἡ τ ρ ί α του ἐπιμελῶς, ἀλλὰ μ' ἔρριψεν εἰς τὴν ἐντροπὴν νὰ τὰ κοιωνῶσιν οἱ Γάλλοι εἰς ἐμέ τὸν Ἑλληνα, καὶ νὰ ἀπορῶσι πῶς ἐγὼ ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐφημερίδος ἔμεινα Ἀ ν η τ ρ ί α σ τ ο ς.» (Δ, 2 202). Καὶ ἀργότερα, σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Βασιλεῖου, τοῦ Ἀπριλίου 1813, σημειώνει γιὰ τὸν Γαζῆ: «... Ἄν τὸν ἔδειξα ἱκανὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν τὸ ἔκαμα διότι ἱκανώτερον ἄλλον δὲν ἐγνώριζα! εἰς τὴν ἀνυδρίαν καλὸν εἶναι καὶ τὸ χαλάζιον. Μ' ὄλα ταῦτα, ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἐφάνη καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν χάλαζαν ἀχρηστότερος...». (Δ 2, 366—67).

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗΝ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ ΕΡΜΟΥ, εἶναι ἡ σύντομη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, συνοδευτικὴ τῆς ἐπιστολιμαίας διατριβῆς τοῦ Νεόφυτου Δούκα, **ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΒΑΣΙΛΕΙΩ ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ**.

Τὰ δύο κείμενα, καὶ ἡ «Πρόσκλησις Φιλολογικὴ» ἀποτελοῦν τὸ Παράρτημα εἰς τὸ «Γ' τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», τοῦ τεύχους τῆς 1ης Μαΐου 1813, σελ. [1]—14· μαζὶ μὲ τὸ Παράρτημα εἰς τὸ «ΙΒ' τετράδιον», τοῦ τεύχους τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1813, ἀνήκουν στὴν συλλογὴ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard. Στὴν σελ. [1] ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλ. Βασιλείου Πρὸς τὸν ἐκδότην τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ· σελ. 2—3: ἡ Πρόσκλησις Φιλολογικὴ καὶ σελ. 4—14 τὸ κείμενο τοῦ Δούκα «Νεόφυτος Δούκας Ἀλεξάνδρῳ Βασιλεῖω εὐ πράττειν», ἡ Ἐποπτεία, ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ ὁ συντάκτης τῆς, καὶ ὅπου ὁ Δούκας ἐλέγχει τὸν Βασιλεῖου γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο χειρίσθηκε τὴν γλῶσσα στὴν «Φιλολογικὴ Πρόσκληση». Ὁ Βασιλεῖου δημοσιεύοντας τὸ κείμενο τοῦ Δούκα τὸ συνοδεύει μὲ σχόλια ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ εἰρωνικὴ διάθεση μᾶλλον παρὰ ἡ δριμύτητα τὴν ὁποία εἶχε χρησιμοποιοῦσε ἄλλοτε ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του. Ἡ διαμάχη τοὺς ξεκινημένη κινῶν ἀπὸ τὸ 1809 (βλ. Αϊκ. Κουμαριανού, ἔ.ἀ. σημ. 2, σ. 35) μοιάζει σὲ τοῦτο τὸ κείμενο νὰ ἔχει χάσει τὴν δξύτητα ποὺ ἐχαρακτήρισε παλαιότερα ἀνάλογα δημοσιεύματα. Ἄλλωστε, στὰ χρόνια αὐτὰ ὁ Κοραῆς συχνὰ συμβουλεύει τὸν Βασιλεῖου νὰ ἀπέχει καὶ νὰ μὴ δίνει λαβὴν στοὺς ἐπικριτὲς τοὺς: «...σὲ συμβουλεύω καὶ πάλιν εἰλικρινῶς νὰ τοὺς ἀφήσῃς νὰ κουρεύωνται...» (18.3.1813, Δ 2 361). «...Ὅτι ἀληθινὰ ἐντροπὴ καὶ εἰς τοὺς δύο μᾶς εἶναι... νὰ παλαίωμεν μὲ τοιούτους γελοίους ἀνδρῆσκους. Ἄφες τὴν τυπογραφίαν νὰ τῶν στίξῃ τὰ μέτωπα μὲ πυρωμένον σίδηρον...» (27.4.1813, Δ 2 370).

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ. Δημοσιεύθηκε στὸ Παράρτημα, στὸ «ΙΒ' τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», τεύχος τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1813, σελ. [1]—30 καὶ ἀποτελεῖ ἀπάντηση σὲ ὅσα ἔγραψε ὁ Δούκας στὴν Ἀργῶ (Ἀργῶ ἢ Ἐπιστασθαίαι τινὲς κριτικαὶ εἰς τινα τοὺς ἐνωστὶ ἐκδοθέντων διδλίων, ποὺ προτάχθηκε στὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἡρωδιανού... Βιέννη, 1813) ἐναντίον τοῦ Κούμα γιὰ τὴν Φυσικὴ του (Σύνοψις Φυσικῆς... Βιέννη, 1812) καὶ γενικώτερα ἐναντίον τοῦ Κοραῆ, ποὺ ὄχι μόνο ἐπέκρινε τὴν Γραμματικὴν τοῦ Ν. Δούκα Τερψιθέα,

άλλά και ύπήρξε ό εμπνευστής για να μεταφρασθεϊ ή Γραμματική του Βουτμάννου στα έλληνικά (Γ ρ α μ μ α τ ι κ ή τ ή ς έ λ λ η ν ι κ ή ς γ λ ώ σ σ η ς... μεταφρασθεϊσα και μεταρρυθμισθεϊσα υπό Στεφάνου Οικονόμου... εις χρήσιν του κατά την Σμύρνην Φιλολογικού Γυμνασίου. Βιέννη, 1812). Ο Κοραΐς στις έπιστολές του προς τον Άλ. Βασιλείου από το 1810 είχε κιόλας αρχίσει να συμβουλεύει την μετάφραση μιās ξένης γραμματικής: «Άλλά θέλεις να σε συμβουλεύσω, φίλε μου, κατά του έν ναύταις τεθραμμένου Δούκα εκδίκησιν και ευγενή και εις τό γένος κοινωφελεστάτην. Άκουσον μετά προσοχής. Άλλά πρέπει να θάλης εις έργον τό λεγόμενον με πολλά μυστικόν τρόπον. Ίσως άγνωεις ότι είναι γραμματική εξαίρετος Έλληνική γραμμένη εις τό γερμανικόν... Απόκτησε την τό γρηγορώτερον, και εδρε κανένα νέον Γραικόν να την μεταφράση μυστικώς και γρήγορα εις την κοινήν γλώσσαν...» (Δ 2 83—84)· σε άμέσως επόμενο γράμμα του, πάλι του Ίανουαρίου 1810, συσταίνει στον Βασιλείου την γραμματική του Βουτμάννου: «Σ' έγραψα προλαθόντως περι τής Γραμματικής του Mathiae. Άλλ' έπειδή αυτή είναι διεξοδικωτάτη... ν' άποκτήσης τό γρηγορώτερον την του Βυτμάννου...» (Δ 2 88).

Ο συντάκτης, άνωνυμος, παρουσιάζεται ως «Μαθητής του Κούμα». Είναι φανερό ότι πρόκειται για επινόηση που αποδίδει να συσκοτίσει τά πράγματα ως προς την πραγματική ταυτότητα του συγγραφέα. Και έδω άλλωστε πάλι θα είχαμε να αναφερθούμε σε υπόδειξη του Κοραΐ ό όποιος τον Ίούνιο του 1810 γράφοντας στον Άλ. Βασιλείου, σημειώνει τά ακόλουθα: «Σε έπιστρέφω τό του Πολυχρ. Η γνώμη μου είναι να τυπωθῆ' κάμε όμως ως σε διδάξη ή ιδική σου. Άμποτε και να έτυπούτο άλλοτε εκ μέρους του Κ. ή τινος των μαθητών του...» (Δ 2 762).

Είναι φανερό ότι τό κείμενο προέρχεται από κάποιον στενό φίλο και συνεργάτη του Κοραΐ, που έ γνώριζε τις σχέσεις του όπως τις διατύπωνε στην άλληλογραφία του, και ήταν εξοικειωμένος με τό κοραϊκό ύφος και την κοραϊκή φρασεολογία. Ορισμένες ένδειξεις, όπως ή χρησιμοποίηση π.χ. των επιθέτων Θ ε ρ σ ί τ η ς, Ά ρ γ ο ν α ύ τ η ς, ά ν θ ρ ω π ό μ ο ρ φ ο ν θ η ρ ί ο ν, ή λέξεων όπως ά ν α φ ρ ο δ ι τ ώ τ α τ α, που άπαντούμε συχνά στις έπιστολές του Κοραΐ ή φράσεις όπως «Je n'ai connu de nation plus vile que la nation grecque» του Βιλουαζόν, την όποία με άποτροπιασμό αναφέρει ό Κοραΐς σε γράμμα του προς τον Βασιλείου (Δ 2 299), χωρίς να έχουν άπεριόριστη άποδεικτική δύναμη πρέπει ώστόσο να μάς ώθήσουν να αναζητήσουμε τον συντάκτη του κειμένου αυτού στο έντελώς άμεσο περιβάλλον του Κοραΐ. Τό ίδιο θα έλεγα και για την αναφορά στο έπεισόδιο Ώδυσσεά - Θεραΐτη, από την Ίλιάδα, και στο κτύπημα που κατάφερε ό πρώτος έναντίον του δευτέρου, γιατί φαίνεται ώσαν να επέχευ και θέση προτροπής «... άν ύπ' Ώδυσσεώς τινός του γένους σκήπτρω τό μετάφρενον και ώμους πληγείς, ιδνωθῆ...», όταν μάάλιστα σκεφθεϊ κανείς ότι λίγα χρόνια άργότερα ό Δούκας έδέχθηκε κτύπημα ανάλογο, στο Βουκουρέστι όπου έσχαλαρχούσε, και τό όποιο λίγο έλειψε να του στοι-

χίσει τή ζωή (Κ. Θ. Δημαράς, *Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας*, 1968, 205).

Γενικά, τὸ κείμενο διακρίνεται γιὰ υπερβολικὴ φραστικὴ βιαιότητα· ὁ συντάκτης τοῦ φαίνεται ὅτι ἀποβλέπει νὰ ἀποστομώσῃ μιὰ γιὰ πάντα τὸν Δούκα, ἀποδεικνύοντάς τον ἀγράμματο καὶ κακόβουλο. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦταν ὁ Ἄλ. Βασιλείου ποὺ ἔγραψε καὶ τοῦτο τὸ κείμενο συνεχίζοντας τὶς προγενέστερες ἐπιθέσεις τοῦ ἐναντίου τοῦ Δούκα καὶ χρησιμοποιώντας γιὰ μιὰν ἀκόμη φορά, ὕστερα ἀπὸ τὸν κάπως μετριοπαθῆ σχολιασμό τῆς *Ἐποπτείας*, γλῶσσα ἰδιαίτερα ἔντονη, βίαιη καὶ δηκτικὴ.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΤΙΝΟΣ

Τὸ πρῶτο καὶ μοναδικὸ τεῦχος τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» τοῦ ἔτους 1815 ἀνήκει στὴν συλλογὴ τῆς Γενναδαίου Βιβλιοθήκης· τὴν ἀναδημοσίευσέ τοῦ ἐθεώρησα χρήσιμη γιὰ λόγους τυπικούς καὶ οὐσιαστικούς. Ἡ σπανιότητά τοῦ δυσχεραίνει τοὺς ἐρευνητὲς νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν, ἐνῶ ἀφετέρου τὸ περιεχόμενό του, ποὺ ἀναφέρεται στὸ θέμα τῆς γλώσσας, συμπληρώνει τὸν κύκλο τῶν δημοσιευμάτων ὅσα ἐξεδόθησαν στὸ διάστημα 1813—1815 γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. (Βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα βλ. Αἰκ. Κουμαριανού, *Ὁ Μισοπόνηρος* ἔ.ἀ. καὶ τῆς ἰδίας «Βιβλιογραφικὰ ἀπὸ τὴν διαμάχη Κοραῆ—Δούκα», «Ὁ Ἑραμιστής», Α', 1963, 2, 61—62). Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο του: Ἄπαντησις... τὸ φυλλάδιο ἐκυκλοφόρησε ὡς ἀντίρρηση στὴν διατριβὴ τοῦ Ν. Δούκα «Περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πᾶσι τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην σοφοῖς Νεόφυτος Δούκας εὐ πράττειν.» Στὴν πρώτη ἐργασία μου (*Ὁ Μισοπόνηρος*...) εἶχα ὀρισμένους δισταγμοὺς προκειμένου νὰ ἀποδώσω τὴν σύνταξιν τοῦ κειμένου αὐτοῦ στὸν Κοραῆ, ἐνῶ συνάμα εἶχα ἀναφερθεῖ σὲ ὀρισμένα στοιχεῖα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἀποψὴν ὅτι πραγματικὰ εἶναι δικό του ἔργο. Ὁ φιλόλογος Β. Σκουδαράς στὴν ἐργασία του *Ἀνέκδοτα ἀντικραϊκὰ κείμενα*, δημοσιευμένη στὸν *Ἑρανον εἰς Ἀδ. Κοραῆν*, 1965, 259 κέξ. προσγράφει: «... μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς δίνει στὸ λιβελλό του ὁ Κομμητᾶς... τὸ ψευδώνυμο αὐτὸ φυλλάδιο στὸν ἴδιο τὸν Κοραῆ.» (ἔ.ἀ. 350). Θὰ ἤμουν πρόθυμη τώρα νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν Β. Σκουδαρά, ὡς πρὸς τὴν πατρότητα τοῦ φυλλαδίου, ἀλλὰ γιὰ διαφορετικούς λόγους. Δὲν θεωρῶ δηλαδὴ ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ Στ. Κομμητᾶ καὶ ἀργότερα τοῦ Ἰγνατίου Σκαλιόρα, ποὺ κι αὐτὸς στὸ φυλλάδιό του *Ἐπιστολὴ τῆς νέας φιλοσοφίας στηλιτευτικὴ* 1817, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Κοραῆς εἶναι ὁ Ναρενχάσσερ, μποροῦν νὰ ἔχουν ἀποδεικτικὸ θάρος ἐφόσον εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κοραῆ συνήθιζαν νὰ τοῦ προσγράφουν σχεδὸν κάθε δημοσίευμα ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴν κοραϊκὴ παράταξιν. Ἀνάλογο εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς διατριβῆς ποὺ δημοσιεύθηκε στὸν «Λόγιον Ἑρμῆ» τοῦ 1813, 177—180, μὲ ὑπογραφή Δ.—Κ.—, γιὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἡρωδιανοῦ ἀπὸ τὸν Ν. Δούκα, τὴν ὁποία ὁ Κομμητᾶς στὰ «Λογίου τοῦ Ἑρμοῦ Ἄπο-

βλήματα» 14 κέξ. προσγράφει επίσης στον Κοραή. Φυσικά, ως ένα σημείο ή τάση αυτή των αντιπάλων του Κοραή δεν είναι έντελως άδικαιολόγητη. Φθάνει να δούμε μέσα στην άλληλογραφία του με πόση δεξιοτεχνία και πόσο πάθος συνάμα κατευθύνει τους στενούς του συνεργάτες, και ιδίως τον Άλέξανδρο Βασιλείου, όλα αυτά τα χρόνια της γλωσσικής διαμάχης, στην σύνταξη αντιρρητικών φυλλαδίων. Ώστόσο στην συγκεκριμένη περίπτωση της ταυτότητας του Ναρενχάσσερ, περισσότερο από τους ισχυρισμούς του Κομμητά ή όποιου άλλου από τους αντιπάλους του Κοραή, το ίδιο το κείμενο θα μάς επέβαλλε να το αποδώσουμε στον τελευταίο. Και τούτο γιατί, τώρα που το έχουμε στην κατοχή μας, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι είναι από τα πιο αξιόλογα που έγγραψαν την εποχή αυτή για το επίμαχο θέμα της γλώσσας και της παιδείας γενικότερα. Θεωρητικό κείμενο, διατυπωμένο με άκρα σαφήνεια, έκφράζει τις σοφές, ώριμες και κατασταλαγμένες απόψεις του συντάκτη του χωρίς να είναι άποστερημένο από την εϊρωνία που διακρίνει τα κείμενα του Κοραή. Η βασική άρχή άλλωστε την όποία τόσο συχνά έχει διατυπώσει σε άλλα δημοσιεύματά του ο Κοραής, ότι δηλαδή ή γλώσσα δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά μέσον για την διάδοση των γνώσεων βρίσκεται επίσης στις σελίδες της διατριβής αυτής. Αυτοί νομίζω είναι λόγοι για να δεχθούμε την ταύτιση Κοραή - Ναρενχάσσερ.

Η δημοσίευση εξάλλου στις σελίδες του «Λογίου Έρμου» ενός τόσο σημαντικού για την γλωσσική ιστορία κειμένου, σημειώνει και την άπαρχή της καινούργιας γραμμής για το περιοδικό. Βέβαια δεν είναι εξακριβωμένο ακόμη ποιός ήταν ο εκδότης του μοναδικού, ως την στιγμή αυτή, τεύχους του 1815. Ώστόσο ο «Λόγιος Έρμης» παρουσιάζοντας ένα τόσο καίριο κείμενο, είναι σαν να άπαρνεϊται τον παλαιό έαυτό του αποβλέποντας να ύπηρετήσει το γένος με διαφορετικό, πλέον άρμόδιο τρόπο.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι για κανένα από τα δύο τελευταία αυτά δημοσιεύματα δεν υπάρχουν μνείες στις έπιστολές του Κοραή· το πράγμα θα μπορούσε να έχει διπλή εξήγηση: πρώτα, ότι πολλές ένδιάμεσες έπιστολές των χρόνων αυτών έχουν χαθεί ή καταστραφεί από τους αποδέκτες, κατά σύσταση του Κοραή· δεύτερο ότι ο Κοραής, ευαίσθητος την εποχή αυτή σε ό,τι προσωπικά τον άφορούσε, ιδίως ύστερα από τις επιθέσεις που έδέχθηκε από τους αντιπάλους του (για το θέμα βλ. Εύγ. Χατζηδάκη, Δύο έπισόδια από τις διαμάχες των φιλοσόφων, άνάτυπο από τον Έρανον εις Άδ. Κοραήν, 1958, και Β. Σκουβαρά, έ.ά.) άποφεύγει να κάνει λόγο σε έπιστολές του για θέματα που μπορούσαν να του δημιουργήσουν δυσάρεστες συνέπειες, αν έφθαναν να γνωσθούν από τους αντιπάλους του.

Αικατερίνη Κουμαριανού